
3 1761 03597 6034

KONG CHRISTIAN DEN FJERDES EGENHÆNDIGE BREVE.

UDGIVNE VED

C. F. BRICKA OG J. A. FRIDERICIA

AF

SELSKABET FOR UDGIVELSE AF KILDER TIL DANSK HISTORIE.

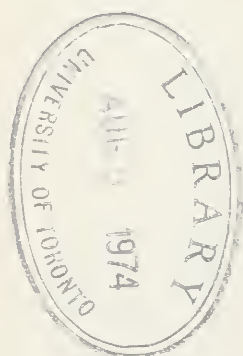

7. BIND.
Tillæg.

MED UNDERSTØTTELSE AF
MINISTERIET FOR KIRKE- OG UNDERVISNINGSVÆSENET.

KJØBENHAVN.
FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD.
1891.

LIBRARY
UNIVERSITY OF TORONTO
1974

KONG

CHRISTIAN DEN FJERDES

EGENHÆNDIGE BREVE.

UDGIVNE VED

C. F. BRICKA OG J. A. FRIDERICIA

AF

SELSKABET FOR UDGIVELSE AF KILDER TIL DANSK HISTORIE.

TILLÆG.

MED UNDERSTØTTELSE AF
MINISTERIET FOR KIRKE- OG UNDERVISNINGSVÆSENET.

KJØBENHAVN.
FORLAGT AF UNIVERSITETSBOGHANDLER G. E. C. GAD.
1891.

Kjøbenhavn. I. Cohens Bogtrykkeri.

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie har den 11te Februar 1877 og 14de Februar 1886 besluttet at udgive Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve ved Arkivar C. F. Bricka og Underbibliothekar J. A. Fridericia under Tilsyn af Universitetsbibliothekar S. Birket Smith og Underbibliothekar C. Weeke.

Selskabet for Udgivelse af Kilder til dansk Historie

stiftedes i Januar 1877 med det Formaal at fremme Studiet af Fædrelandets Historie ved Offentliggjørelsen af nogle af de mange Aktstykker, Breve, Krøniker og andre Kilder, som endnu henligge utrykte eller ere mindre tilfredsstillende udgivne. Planen for Selskabet er den at betro Udgivelsen af de enkelte Kilder til et eller flere Medlemmer af Selskabet eller til Udenforstaaende, saaledes at de almindelige Regler for Udgivelsesmaaden vedtages af Selskabet, og saaledes at Udgivelsen kontrolleres gjennem et af Selskabet nedsat Udvalg.

Selskabet har hidtil udgivet:

Kong Frederik den Førstes danske Registranter, udgivne ved Kr. Erslev og W. Mollerup. 1879.

Kong Christian den Fjerdes egenhændige Breve, udgivne ved C. F. Bricka og J. A. Fridericia. 1—17. Hefte. 1878—91.

Codex Esromensis. Esrom Klosters Brevbog, udgivet ved O. Nielsen. 1880—81.

Danske Kancelliregistranter 1535—1550, udgivne ved Kr. Erslev og W. Mollerup. 1881—82.

Aktstykker og Oplysninger til Rigsraadets og Stændermødernes Historie i Kristian IV's Tid, udgivne ved Kr. Erslev. 1—3 Bind. 1883—90.

Libri memoriales capituli Lundensis. Lunde Domkapitels Gavebøger, udgivne ved C. Weeke. 1884—89.

Corpus constitutionum Daniæ. Forordninger, Recesser og andre kongelige Breve, Danmarks Lovgivning vedkommende, 1558—1660, udgivne ved V. A. Secher. 1—3. Binds 1. Hefte. 1887—91.

Aktstykker til Oplysning om Stavnsbaandets Historie, udgivne ved J. A. Fridericia. 1888.

Forretningsudvalgets Medlemmer ere for Tiden: S. Gjellerup, Henry Petersen, V. A. Secher.

Forord.

Indholdet af nærværende Bind falder i to Afdelinger. Den første (S. 1—92 med et Supplement S. 143—45) omfatter daterede Breve og udaterede, hvis Udfærdigelsestid kan angives mer eller mindre bestemt, med andre Ord Breve, som egentlig skulde have haft Plads i de foregaaende Bind af denne Udgave, men som vi enten ikke kjendte, da Brevene fra vedkommende Aar gjordes færdige til Trykning, eller hvis Udstedelsestid vi da ikke vare paa det rene med. Den anden Afdeling (S. 93—142) bestaar af udaterede Breve, som vi ikke have kunnet henføre til nogen bestemt Tid. Den er igjen delt i to Underafdelinger: før og efter 1632. Omtrent ved dette Aar indtræder nemlig den Forandring med Kongens Skrift, at han, som med Aarene var bleven mer og mer rundhaandet med Brugen af Kommaer, nu anbringer dette Tegn i Regelen mellem hvert Ord, og vi have derfor ved Hjælp af dette Kjendetegn skjelnet mellem de to Perioder. Indenfor hver af disse Underafdelinger ere Brevene ordnede paa følgende Maade: 1) ganske ubestemmelige, 2) de, der ere ældre end et bestemt Aar, 3) de, der ere yngre end et bestemt Aar, 4) de, som rent formodningsvis kunne henføres til et eller flere bestemte Aar, uden at Formodningen dog er saa stærk, at vi derfor have turdet medtage dem i den første Afdeling.

Medens i de to første Bind de Breve, som Molbech ikke har i sin Udgave, ere betegnede paa en egen Maade (ved en

Stjerne efter Nummeret), er denne Regel ikke fulgt i dette Bind, af hvis Breve kun meget faa findes hos Molbech.

Udgaven af Christian IV's egenhændige Breve, som hermed er sluttet, omfatter ialt 2731 Numre*).

Det er en Selvfølge, at naar et Arbejde har strakt sig over et længere Tidsrum, vil det i Regelen ikke helt igjennem være gjort ganske ensartet, og naar vi nu se tilbage paa vort Udgiverarbejde, der har staaet paa i over 13 Aar, maa vi bekjende, at det ikke falder udenfor Regelen: vi spore nogen Uensartethed, mindre i Behandlingen af Texten, hvor vi formentlig i det væsentlige stadig have fulgt de samme Principer, end i Anmærkningerne og Registrene. Men vi haabe, at selv med disse Svagheder og selv med de Mangler, som en kritisk Benyttelse af Værket og en fortsat Fremdragen af nyt Materiale utvivlsomt ville lægge for Dagen, vil Udgaven dog stifte Nytte.

Med Hensyn til Rubriken »Rettelser og Tilføjelser« maa bemærkes, at vi i den foruden ligefremme Berigtigelser kun undtagelsesvis have optaget et Par supplerende Oplysninger, som vi tilfældig have haft liggende. Det har ikke været vor Hensigt her at fortsætte vore ældre Noter eller knytte nye Anmærkninger til Texten. Medens Udgaven er skreden fremad, er der offentliggjort adskilligt, som der nu kunde være Grund til at henvise til, og vore egne Studier have ogsaa sat os i Stand til bedre end før at oplyse et og andet, men vi anse det for rettest at fastholde den engang opstillede Regel, ikke at give Supplementer til Noterne.

I Forordene til de forskjellige Bind have vi nævnet de Autoriteter og Institutioner, hvis pekuniære Understøttelse det skyldes, at denne Udgave har kunnet se Lyset, og nu, da Foretagendet er gjennemført, bringe vi dem paa Selskabets Vegne atter en Tak, særlig Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet. Vi gjentage ogsaa vor Tak til de Mænd, som paa anden Maade have staaet os bi, først og fremmest til d'Hrr. Universitetsbibliothekar S. Birket Smith og Underbibliothekar ved det store kongl. Bibliothek C. Weeke, som ogsaa for dette

---

*) Nr. 451 i 4. Bind udgaar som bemærket i dette Bind S. 146

Binds Vedkommende have været Selskabets Tilsynshavende. For det betydelige Arbejde, de i Aarenes Løb have ofret paa dette Værk, skyldes dem Tak ikke blot af os Udgivere, men ogsaa af alle, som bruge det.

Kjøbenhavn, i September 1891.

C. F. Bricka. **J. A. Fridericia.**

KONG
CHRISTIAN DEN FJERDES
EGENHÆNDIGE BREVE
1593—1648.

EFTERSLÆT.

1. 3. April 1593.

Til Hertug Ulrik af Meklenborg.

Kongen beder sin Bedstefader om Raad i Anledning af Stridighederne med Hans Blome og den Tort, der er overgaaet hans Raader paa Landretsdagen i Slesvig. — *Geh. Ark., Dsk. Kongers Hist., Fasc. 71.*

Was wir der Sohnlichen verwandtnus nach Iederzeit ehren, liebs vnd gutts vermogen zuuor. Hochgeborner Furst, freundlicher, hertzuielgeliebter herr Grossvatter. wann es E: L: an gutter liebes gesundheit vnd sonst nach wuntsch vnd willen erginge, wehre vns solches zuuernehmen eine besondere hertzliche freude. Vor vns sagen wir dem allmechtigen fur ertreglichen zustand lob, eher vnd danck. Seine Gottliche allmacht demiitigst anruffende. die wolle vns furder zu allen teilen, was vns niitz vnd selig ist. zu uerleihen geruhen.

Darnehest können wir E: L: freund und Söhnlich nicht verhallten, das wir in keinen zweifel setzen, die werde vnlangest durch der Ehrenuhesten vnserer sambtlichen Reichs Rathe vnd getreuen lieben beschehener verordung zur notturfft verstanden haben, was fur beschwerliche widerungen vns eine geraume zeit hero in vnsern furstenthumben vnd sonderlich von dem Ambtmann vnsers ambs hadersleben zu nicht geringer verkleinerung vnser königlichen *Reputation* zugetrieben worden[1]), Vnd hetten vns ie billich ver-

[1]) Til Oplysning om den i Brevet omtalte, for Formynderregeringens Historie særdeles vigtige Sag tjener følgende: Hans Blome til Seedorf, f. 1530, Søn af Dietrich B., nævnes

sehen, es sollte Io dermal eins solche widersetzligkeit vnd zutreibung dergleichen verächtlichen schimpffs ein ende gemacht, vnd wir hinfurder damit verschonet werden sein.

1569 som Amtmand paa Gottorp, blev 1581 udnævnt til kongelig Raad og var ved Frederik II's Død Amtmand i Haderslev. Som saadan kom han i Strid dels med Amtmanden i Ribe, Albert Friis, dels og navnlig med Bispen sammesteds, M. Hans Laugesen, og Domkapitlet angaaende Patronatsretten til nogle Kirker i Tørning Len (han beskyldte bl. a. Bispen for at være vred over, at hans Svigersøn, Anders Sørensen Vedel, ikke havde kunnet faa sin Tjener til Præst i Nørre Farup Sogn). Striden antog et betydeligt Omfang, ogsaa fordi Enkedronning Sophie som den, der førte Formynderregeringen i Hertugdømmerne for Christian IV, støttede Blome, der havde betydelig Indflydelse hos hende; det kom til vidtløftige Forhandlinger med Regeringsraaderne og Rigsraadet i Kjøbenhavn, og Hertug Ulrik indblandedes i dem. Rigsraadet forlangte under disse Forhold flere Gange og navnlig i Febr. 1593 af Sophie Blomes Afsættelse som Lensmand; det mente endog at have faaet hendes Løfte derom, hvad hun dog bestemt benægtede. For at vinde Hertug Ulrik sendte Raadet i Begyndelsen af Marts Henrik Belov til ham med en Fremstilling af Sagen. Umiddelbart efter udviklede Stridighederne sig imidlertid yderligere. Efter Aftale mellem Sophie og Hertug Johan Adolf af Gottorp var der til Midten af Marts udskrevet en Landretsdag i Slesvig By. Fra denne udelukkede Enkedronningen og Hertugen strax imod Sædvane den kongelige Raad Klavs v. Ahlefeldt og efter nogen Forhandling tillige den lærde Raad Dr. Veit Winsheim, som vel ikke var tilkaldt af dem selv, men derimod af den kongelige Statholder Henrik Rantzau. Selve Landretsdagen foregik derpaa under den største Spænding og med højst urolige Scener. Da Henrik Rantzau søgte at forhindre Kjendelser af den reducerede Ret til Skade for Kongen og Riget, for Johan Adolf op imod ham, hvorpaa Rantzau med Heftighed udbrød, at nu blev ogsaa han afvist, forlod Mødet og blev to Dage borte; han selv erklærede, at de mærkelige Begivenheder havde bevirket, at to af hans Fingre vare blevne ubevægelige. Tilsidst rejste han bort og medtog det kongelige Sekret. Fra kongelig og dansk Side lagde man hovedsagelig Skylden paa Hans Blome som Sophies ildesindede Raadgiver og som den, der var personlig fjendtlig stemt mod Winsheim, medens Enkedronningen derimod i en

Was sich aber bey ietzigem in gemellten vnsern Furstenthumb zu Schlesswig angeordnetem landrechts tage zugetragen, vnd wie schimpfflich vnsere land Räthe eins teyls, so durch weiland vnsern hertzlieben gewesen herrn vnd vattern, Christmilder gedechtnus etc., solchen land vnd gerichts tagen bey zu wohnen bestellet vnd sich Iederzeit

---

Skrivelse af 12. April i de voldsomste Udtryk angreb Henrik Rantzau som den, der stræbte efter at blive Herre og Mester og var Skyld i hele Spændingen mellem hende og Rigsraadet. Imidlertid sendte Regeringsraaderne Winsheim til Hertug Ulrik med et Kreditiv af 3. April, og han overbragte ogsaa Christian IV's egenh. Skrivelse; for at svække Indtrykket heraf sendte Sophie strax efter sin Kansler, Dr. Weinholdt Sibrandt, til sin Fader, der i den vanskelige Situation søgte at trække Tiden ud. Winsheim forlangte paa sine Mandanters Vegne Blomes Afskedigelse, hvad Sophie erklærede kun at ville gaa ind paa, hvis Rigsraadet vilde afsætte Lensmanden paa Riberhus, Albert Friis Men medens disse Forhandlinger stod paa, havde man fra kongelig Side grebet Sagen an fra Roden af. I Overbevisningen om, at intet kunde udrettes, saa længe Sophie stod i Spidsen for Formynderregeringen i Hertugdømmerne, havde man henvendt sig til Kejseren og opnaaet, at han ved Brev af 26. April 1593 erklærede Kongen for fuldmyndig. En Meddelelse herom sendte Christian IV (i en Skrivelse med egenhændig Underskrift) 30 Maj til Hertug Ulrik; han klagede tillige skarpt over de Overgreb, der vare gjorte mod hans og Rigets Rettigheder, over de Løgne, der vare udspredte om ham, og over, at man havde misbrugt hans Moders Navn, og han endte med at opfordre Bedstefaderen til at formaa Sophie til at resignere godvillig. Hun havde heller intet andet Valg. Men Følgen af Kongens Overtagelse af Regeringen i Hertugdømmerne blev, at Hans Blome endnu samme Aar maatte aftræde Haderslev og Tørning Amter til sin Fjende Henrik Rantzaus Søn. Gert Rantzau. Hertug Johan Adolf trøstede ham 2 Aar efter, 1595, med at antage ham til sin Raad. Han døde 19. Aug. 1599 (Dansk biogr. Lex. II, 425 f. Aktstykker i Geh. Ark., Dsk. Kongers Hist., Fasc. 71. Langebeks Diplom. Voss's Excerpter, Bd. XXXII. Jvfr. Quellensamml. der schlesw.-holst.-lauenb. Gesellsch. f. vaterländ. Gesch. II, 2. 95. Erslev. Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 42. 47 ff. 60 f. 64 ff. Brevet af 24. Decbr. 1637).

als getrewe Räthe vnd diener befinden lassen, von dem hochwirdigen, hochgebornen Fursten, vnserm freundlichen, lieben Vettern, herrn Iohann Adolffen, *Postulirten* vnd Erwelten zu Ertz vnd Bischoffen der Stiffte Bremen vnd Lubeck, Erben zu Norwegen, herzogen zu Schlesswig, holstein etc., ohne einige erhebliche vrsache vnd allein aus anstifftung gedachtes vnsers widerwertigen ambtmannes aus dem Rath abgewiesen vnd, vnangesehen sie zuuor von vnsern Statthallter da zu geburlich erfodert, nicht im Rath vnd *Consessu* gelietten werden mögen, Solchs wollten E: L: sich durch den hochgelarten vnsern Rath vnd lieben, getreuen *Doctorn* Viet winsshim mit mehren vmbstenden berichten lassen vnd seinem anbringen vollkommenen glauben zustellen. Nun hetten wir vns im aller wenigsten ve[r]sehen, das hochgemellter vnser vetter dessen sich gegen vnsere Räthe (Dergleichen in denselben furstenthumben bey vnsern hochst vnd hochseligen herrn vorfahren zuuor vuuerhört (!)) hette vndernehmen sollen, Vnd mussen wol bekennen, das vns solche vnfreundliche beziegung, die vns von S[r] L: in unsern Iungen Iahren vber verschulden zur vnbilligkeit bewiesen wird, nicht wenig beweglich zuuernehmen, Vnd als wir es dann dafur gentzlich achten, das gleichwol solchem aller dinge nicht nachzusehen vnd aber ohne E: L: als vnsern nechstangewandten vnd hertzliebsten hern Grossvattern niemand wissen oder haben, deme wir vnsere hochverursachete gemuths bewegung vnd anliegen zu entdecken oder zuklagen vnd vns was wir vns darin vnd gegen zu uerhallten Raths zuuerholen,

Als bitten E: L: wir gantz freund vnd Söhnlich, die wolte den ganzen vorlauff vnd alle gelegenheit von gedachten vnsern Rath vernehmen vnd vns dero getreuen Grossvatterlichen Rath geben vnd mitteilen. Solches vmb E: L: in allen Söhnlichen treuen zuuerdienen, wollen wir die ziett(!) vnsers lebens geflissen erfunden werden Vnd thun E: L: hiermit dem Schutz des allerhohesten zu

langwerender gesundheit vnd allem fürstlichen wolstande getrewlich befehlen. *Datum* auf vnserm Schloss Fridrichsburg den 3 *Aprilis Anno* 1593.

E: L: gehorsamer Sohn,
diweil ich lebe.
Christian Manpp.[1])

2. 1611?

Udkast til Breve til Gert Rantzau om Oversendelse af Penge, om Omslagsregnskab, Kaptajn v. Dringelberg og Laan, som Adelige ville yde, samt til Amtmændene i Hertugdømmerne om Lister i Anledning af Hertug Philips Gjennemrejse. — *Geh. Ark.*

Ahn[2]) den Stadthalther.

dass Ich dissen Renthereiskreiber mit Etzlich thaussendt thaler hinubern zu Ihm vndt den anderen Beamthen skicke, auff dass dii bauren vndt vntherthaanen Reixthaler *in specie* von ihm Einwexelen konnen, auffdass sii auff kunfftigen vmslaage keine Endskuldigung fuhruenden konnen.

Item Er soll mit dehm ersten dii vhmslagssrechnung fordtskicken.

Dringenberrig[3]) vndt seine vntherbefheelichsheber hatt man ab[er][4]) keine *gasie* machen konnen. aldiiweill disse krigss*ordnung* mit dehm holsteinsken nich vbereinss. Soll dero halben nach der leuthe gelegenheit ihnen *gasie* machen.

---

[1]) Udskriften „zu S· L: eigen handen“ er ikke egenhændig.

[2]) Øverst paa Udkastet har Kongen skrevet: „Ich vberskicke dihr bey zeigeren disses 50 thausendt taler *in specie*, welche Er zu“ —.

[3]) Kaptajn Heinrich v. Dringelberg (ell. Dringenberg), der allerede tidligere var antagen som Hovedsmand, stillede under Kalmarkrigen med et Kompagni ved Gert Rantzaus Regiment (A. Larsen, Kalmarkrigen S. 15. 74. Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 199).

[4]) Papiret er iturevet.

Ahn di semdtliche amdtleuthe, dass sii strax dii register vonuegen h: Phiilipss[1]) durchzugess Einskicken sollen, auch dii vntherthanen zuhalthen, dass si daler *in specie* auslegen. Woh Es ahn daleren mangeldt, So wissen sii itz, wohr sii sii bekommen konnen.

Ich habe mich vom stadthalther zuuorn vernommen, dass Etzliche vom adell Etzlich geldt zu leien Ihmwillen, wessendthalben Er sich solcher Persohnen, vndt wii hoch dii summa sein soll, Mihr mit dem erste soll wissen lassen[2]).

3. **1612—14.**

Optegnelse om de kjøbenhavnske Kjøbmænd, som handle paa Island. — *Geh. Ark., Indkomne Breve til Kancelliet, c. 1614*[3]).

Haanefior[4]).
Mickel wybe[5]) . . . . . . } Haanefior.
Herman wøst[6]) . . . . . . }

---

[1]) Vel Hertug Philip af Sønderborg, der mødte i Kalmarkrigen med en Rytterfane paa 200 Heste (A. Larsen, anf. Skr. S. 74).

[2]) Ved Omslaget 1611 fik Kongen Laan af forskjellige Adelige i Hertugdømmerne. Dette i Forening med Omtalen af Kaptajn Dringelberg og Hertug Philip kan fremkalde en Formodning om, at Brevet er fra 1611.

[3]) Kongens Liste slutter sig til en foranstaaende Optegnelse om de Havne paa Island, som besegles af a. Kjøbenhavns. b. Malmøs, c. Helsingørs Borgere. Da Kjøbenhavns Borgere have 6 Havne, Malmøs 7 og Helsingørs 7, maa Brevet være ældre end den Forandring, der foregik 1614, hvorefter Kjøbenhavns Borgere fik 11 Havne (Nielsen, Kbhvns Hist. IV, 212 f.). Tilmed døde Søren Andersen Bødker 8. Marts 1612 (anf. Skr. IV, 124), og Bernt Frøling døde før 3. Febr. 1614 (Norske Rigsreg. IV, 516).

[4]) Havne-Fjord, i Nærheden af Reykjavik.

[5]) Den bekjendte Borgmester i Kjøbenhavn Mikkel Vibe (se om ham I, 230).

[6]) Herman Wust, † 1642 (I, 228).

Bøill Søren islenderss[1]. . . . Kyrsten Søren Bøckerss[2] . .	Haanefior.
Christen Albertsøn[3] . . . . Iffuer Polsøn[4] . . . . . . Madtz hansøn[5] . . . . . . Hans holst[6]. . . . . Tommass lock[7] . . . . . . Nielss Iensøn[8]. . . . . . . Helmer Rode[9]. . . . . . . Marrene hans Piiper[10] . . . Peder karlsøn[11]	dyre fior[12] och Isse fior[13].
Issack kandestøber[14] . . . . Madtz hansøn[15] . . . . . . Berndt skuldt[16] . . . . . . Lyssebet dyrick møllerss[17] .	kybbeluiig[18].

---

[1]) Bodil Søren Nielsen Islænders (Nielsen, Kbhvns Dipl. I, 611. 621. VI, 51. 216. 227).
[2]) Kirstine Søren Bødkers (anf. Skr. I. 599. 611).
[3]) Christen Albertsen, † som Borgmester 1616 (Nielsen, Kbhvns Hist. III, 199).
[4]) Iver Povlsen, † som Borgmester 1622 (anf. Skr. III, 204 f.).
[5]) Matthias Hansen, † som Borgmester 1628 (anf. Skr. III, 207 f.).
[6]) Byskriver 1588—90. † 1623 (anf. Skr. III, 264. IV, 79).
[7]) Thomas Lorck, Raadmand 1613, Forvalter for det islandske Kompagni, † 1633 (I, 236).
[8]) Niels Jensen Skriver (I. 231), vel den samme som Niels Jensen Kolding, Byskriver 1616—20 (Nielsen, Kbhvns Hist. III, 265).
[9]) Se om ham I. 228.
[10]) Hans Piper døde 1607 (Personalhist. Tidsskr. I, 220). Om hans Enke Marine se Nielsen, Kbhvns Dipl. I, 606.
[11]) Peder Karlsen, Raadmand, † 1638 (I, 237).
[12]) Dýra-Fjord, paa Vestlandet.
[13]) Ísa-Fjord, paa Vestlandet
[14]) Isak Korris ell. Choritz, † 1625 (I, 229).
[15]) Vel den samme som ovfr Anm. 5
[16]) Bernt Schult, † 1619 (Nielsen, Kbhvns Hist. IV, 126).
[17]) Diderik Møller døde 1608, hans Enke Elisabeth 1617 (Personalhist. Tidsskr. I, 221).
[18]) Keflavík, paa Sydlandet.

Herman Burgraff[1] . . . . Berrendt frøling[2]. . . . . Hanss Skrøder . . . . . . Madtz gullindtzfaar[3]. . . .	kybbeluiig.
Herman wøst . . . . . . Pether kaarlsøn . . . . . Vnge hendrich fyring[4]. . . Morthen wesseling[5]	Grinduyg[6].
Werner kloman[7] . . . . . Iost Lossekyll[8] . . . . . Herman wost	Hopshuss[9].

4. **23. Aug. 1615.**

Kongens Erklæring om, at han har udvalgt Kirstine Munk til sin ægte Stalbroder, og Løfte om at forsørge hende med et af Kronens Len. — *Hannibal Sehesteds Afskr. i Geh. Ark., Sager vedk. Kirstine Munk. Fasc. 2*[10].

Bekiender Ieg for huer mand med dette mitt breff, Att Ieg haffuer vdwalett mig till een ecte staldbroder Erlig och welbyrdig Iomfrue kierstine Munck Lodwigsdaatter, med

---

[1] Herman Burgraf, Kæmner 1599—1600 (Nielsen, Kbhvns Hist. III, 310; jvfr. Brevene I. 228).

[2]) Bernt Frøling (Friling, Frølich) (Nielsen, Kbhvns Dipl. VI. 49).

[3]) Mads Christensen Gullandsfarer (Nielsen, Kbhvns Dipl. I, 608).

[4] Henrik Fyren (Fuiren) den yngre. † 1631 (Personalhist. Tidsskr. I. 213).

[5]) Morten Wesling (Nielsen, Kbhvns Dipl., Reg.).

[6]) Grindavík, paa Sydlandet.

[7]) Verner Kloumann d. ældre, † 1640 (I. 232).

[8]) Jost Losekil (Loeskul) (Nielsen, Kbhvns Dipl. I. 614).

[9]) Hofsós, paa Nordlandet.

[10]) Om denne Afskrift gjælder det samme, som er bemærket (II, 225) om Brevet af 9. Septbr. 1629.

huilcken Ieg will leffue och døe. saa ingen os skall adskillie. vden dend Aldsommechtigste Gud wed dend tiimelig død os adskiller. Ieg will hinder ochsaa med itt vdaff kronens lehn forsørge, huilckett hun quitt och fritt hinders Liiffs tiid effter miin dødelig affgang skall besidde. Vdjmidlertiid wj sammen leffuer, daa will Ieg hinder med alting saaledis forsørge och saa med hinder leffue, saa hun skall haffue Aarsag till att tacke mig. *Actum* Lundegaard[1]) dend 23 *Augustj* 1615.

Diin hiertens Allerkieriste
Herre
Christian.

5. **1616.**

Godkjendelse af en Regning med en Bemærkning om Fristen for lignende fremtidige Godkjendelser. — *Geh. Ark., Bil. t. Rentemestr. Regnsk. 1612 - 17.*

Detthe Er kommen till mit behoff, och skall købitt settiss, Ephtersom forgangen aar *Anno* 1615 med dennem giordt Er. Och skall dii heermed uerre aduaarit. att ieg dennom heerephther ingen regenskab, som icke aff mig Erre vnderskreffuer(!), uill uerre gestendig lenger end Ett halff aar[2]).

6. **Omtr. 18. Febr. 1617.**

Til Christian Friis[3]).

Ordre om Bygningsarbejder paa Skanderborg og Aakjær Slotte samt paa Ringkloster. — *Geh. Ark*

[1]) Ellen Marsvins Hovedgaard Lundegaard i Nørre Broby Sogn paa Fyn.

[2]) Paategning paa en Regning af Klavs Condevin for Leverancer i Aarene 1609 13. Regningen ligger i en Konvolut med Paategning: „Bilag ved Rigens Regnskab 1613 af Rentemesterne Sivert Beck og Jens Juel.“ — Om Klavs Condevin se I, 103.

[3]) En Paategning med hans Haand findes bag paa Brevet

Fortegnelse Paa huess till Skanderborrig Och Aaker saoch till Riingkloster skall gørriss [1]).

Skanderborrig.

1. Bønderne skall bethaale uerckmeisteren for huess Arbeid med hannem er fortingit Epther hanss derpaa giordte forplictis liidelsse.

4. Baadehussit, fyskerhusset, begge hydfadden skall settiss paa och ued Ebbelløen [2]). Udiligemaade skall Skiiben leggiss op til samme Øe.

3. Ted grønne huss skall fløttiss ud y dyrehaffuen Paa ted sted. som Lensmanden Er uyst.

4. Den lille staall skall settiss teet op till Rydehussit och gaa op till Slottit med den eene ende.

5. Y alle uynduer needenomkring slottit skall gørriss Iernsprinckeluerk, *Item* en murit Rende bagud fraa køckenit.

6. En bro med En togbrigge att gørre for den neederste Pordt.

Aaker.

1. Ted huss, som staar forfallen ymellom begge broerne, skall neederlagis, och Pladtzen ygen med samme tømmer murit ymellom stenger lucke.

2. Hussen skall skelniss och kellerhalssen opskruuiss och igen med taag fliiess.

3. Den Store udbrødte daam skall fliess med thuende Poster och Ett gaadt omlob.

4. Den dam. som ligger strax vdenfor Slottit ued Suendfyllingss [3]) Riidebaane skall udiligemaade fliess med

---

[1]) I Henhold til Kongens Ordre udfærdigedes 18. Febr. 1617 fra Skanderborg. hvor Kongen opholdt sig denne Vinter, et Brev af ligelydende Indhold til Lensmanden Lavrits Ebbesen Udsen (Jydske Tegn. VI. 225). Aakjær og Ringkloster hørte paa den Tid under Skanderborg Len.

[2]) Æbleøen, en Holm i Skanderborg Sø.

[3]) Svend Feldings. Den berømte Helt fra Folkevisen var efter Sagnet født i Falling Sogn, hvor Aakjær laa (S. Grundtvig,

thuende Poster och Ett gaadt omlob. Vdiligemaade skall alle dy andre smaa damme, yhuor dy ligger, rensis och forferdigiss med Poster.

Ringkloster.

1. Skall alle Skelromme udbrydiss och skorstenen nederbrydiss och gørriss lofft till korn och haffre.

2. Kyrcken skall fliess, saatt derudinden kan ligge huess der bliffuer auffliit.

Thill denne bigningss ferdiggørrelse skall hentiss kalck, steen och tømmer [och huess som samme meere som] [1]) till [2]) Bygholm [findiss y forraad] [1]).

7. Juni—Juli 1617.

Fortegnelse over Hertug Frederiks Følge paa hans Rejse til Bremen Stift med dets Vogne og Heste [3]). — *Geh. Ark.*

Ienss Iull [4]) . . . . . . 4.
H: gerdt Randtzou . . . 4.
M: von der Meeden [5]) . . 2.
Berndt geist [6]) . . . . . 4.

Danmarks gamle Folkeviser I 399 f. III, 804. Danske Saml. IV, 173 f.).

[1]) Det indklamrede er overstreget.

[2]) Ved den skete Overstregning har Kongen glemt at rette: „till" til: „fra", saaledes som Brevet til Lensmanden rigtig har det.

[3]) At Talen er om denne Rejse, fremgaar med Sikkerhed af Fortegnelsens Overensstemmelse med de Personer, der nævnes som Hertugens Følge dels af Iver Vind (Danske Saml. IV, 7), dels i Jens Juels Regnskab over Rejsen (Geh. Ark.). Rejsen tiltraadtes 2. Juli 1617 og endte 9. Septbr.

[4]) Var Hertugens Hofmester. Hans Instrux var af 25. Juni 1617 (Sjæll. Reg. XVI. 260; jvfr. Schlegels Overs. af Slange II, 77).

[5]) Fungerede som „Orator".

[6]) Var Marskalk.

Vulff hen: von wersseby[1]) 4.
He: Iørgen skuldt . . . 4.
Iffuer wynd . . . . . . 2.
Oluff Pasberch . . . . 2.
Key von Aanefeldt . . . 2.
Eiler wrne . . . . . . 2.
Wulff von Bockuoeldt . . 2.
Christoffer sack[2]) }
Den lange . . . } . . 4, som skall Brugiss till att forere.
Thuende trummeter . . 4.

Precepteren[3]) . . . . . 2.
Drenge och fyrbøder . . 4.
Kocken . . . . 4.
Kellersuenden . . . . 2.
Sølffuerkammerit . . . 3.
Badtsker . . . . 2.

Drauanter . . . . 6.
En Renteriskriffuer . . . 2. 65.

	Heste	Per:
For h: fre: . . . Bertell	7	3.
For den Ene her: uogen hanss	7	3.
En herre uogen	7	3.
En sengiuogen	4	2.
Ienss Iulss uogen	4	2.
Gerdt Ran: uogen	8	4.
B: geistess uogen	2	1.
Drauanter, Badtsker	4	2.
Herremendenss drenge	4	2.
Kocken	4	2.

---

[1]) Wulf Heinrich v. Wersabe (II, 16).
[2]) Enspænder 1611—24 (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 156).
[3]) M. Hans Christoffersen Knoff (I, 127).

Kelleren.	4	2.
Sølffkamme:	4	2.
Enspender och trummeter	4	2.
Drenge och fyrbøder	4	2.
W: h: von wers:[1]	4	2.

Sum: heste } 71
per: } 34.

8. Decbr. 1617.

Fortegnelse over Haandværksfolk, der skulle forskrives til Arbejde paa Frederiksborg Slot. — *Geh. Ark.*

Fortegnelse Paa huess folck, som
skall forskriffues til frede: bygning[2]).

Murmeister	24	Personer.
Kaalckslaar	24	
Plixfolck til disamme Murmeisterss . . .	48	
Thil at setthe och briide steen	36	
Graffueren till att rønse møllegrøffterne. .	60	
Brøndmeisteren til att legge Render . . .	24	
Till at løbe med hiiulbørre	100	
Summa	316.	

Fraa Skanderborrig skall forskriffues
Hyulbørre . . . . 500[3]).

Fraa køben:
Skall forskriffues En stenhugger, som kan kløffue kampesteen[4]).

[1]) Se ovfr. S. 14 Anm. 1.

[2]) Arbejdet paa Frederiksborg Slot paabegyndtes 1602, men mindst til 1622 forskreves saadanne Haandværksfolk, som omtales i Kongens Optegnelse (Friis, Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthistorie S. 222—5).

[3]) 22. Decbr. 1617 udgik fra Kronborg Brev til Lavrits Ebbesen, Lensmand paa Skanderborg, om at sende 500 Hjulbøre til Frederiksborg (Jydske Tegn. VI, 280).

[4]) Nederst paa Siden er skrevet med en anden Haand: „Plidtzf: 268".

9. **1617–19?**

Befaling om Afsendelsen af nogle Breve til Ditlev Rantzau og Baltser v. Ahlefeldt, væsentlig om Bygningsarbejder paa Slottet ved Glückstadt, samt om nogle Passer. — *Geh. Ark.*

Ahn h: de: Randtzou [1])

Ein Briff, dass Er dass Spaaruerck, so auff dass hauss zur gelyckstatt soll [2]), auss denn ambdtzfellen bezaalen soll.

Ahn Bal: v: Aanefeldt [3]),

Dass Er zu dem hausse soll zimmer hawen lassen von dem verzörethen Beumen ihn S[e]in ambdt.

Ein pass auff Etzliche Beume, so detloff nach dem Reich Skicken soll.

Item Etzliche generaall Passe, so Er gebrauchen kan, wan Er bodt nach dem Reiche haben will.

10. **April—Maj 1618? [4])**

Til Christian Friis.

Ordre om nogle Bygningsarbejder, om Borgerskabets Mønstring. Forberedelser til en fremmed Herres Modtagelse, Skibes Udrustning m. m. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Ditlev Rantzau var Amtmand paa Steinburg 1614–39 (III, 138).

[2]) Hvornaar Glücksborg Slot er opført, vides ikke bestemt, men selve Byen anlagdes 1617, og Slottet skriver sig uden Tvivl fra det samme eller de nærmest paafølgende Aar.

[3]) Den tidligere Amtmand paa Steinburg Baltser v. Ahlefeldt var 1615 bleven Amtmand i Rendsborg.

[4]) Det er i det mindste sandsynligt, at Brevet tilhører denne Tid, og at den fremmede Herre, som Lensmanden paa Nyborg, Jakob Ulfeldt, skal skaffe Bolig, er Hertug Philip Sigismund af Brunsvig-Lyneborg, Biskop af Osnabrück og Verden, til hvis Modtagelse Kongen i April og Maj 1618 traf store Forberedelser, bl. a. ved Opbydelse af Adelens Rostjeneste (Dsk. Mag. 4. R. IV, 49. Sjæll. Tegn. XXI, 296; jvfr. Nr. 11). I alt Fald er Brevet yngre end 6. Febr. 1618, den Dag, da den første Underkapelmester, Mogens Pedersen, ansattes (jvfr. I,

Memoriall.

1. Kaalcksnyderen skall hiidskicke en aff syne Suenne, huilcken skall med sig taage nogit kaalck tilatt *Reparere* nogit Dønneckeruerck, som aff thuende Bielcker er affallen.

2. Der skall huggiss et hull ymellom Altaarit udi Slodtzkiirken och Preddickestolen, huilckit ickun till En Probaa skall skee tillatt erfhaare, om maan derigennom kunde faa en gang fraa Borrestuuen ind y kyrcken [1].

3. Borgerskaabit skall tiilsygiss att uerre ferdig till Munstering, naar vydere tilsigiss.

4. Chanseleren skall skriffue Iacob wlfeld till, att hand mit kammer paa Nyborrig skall holle Reede, imod den herre ahnkommer, dog att ingen faar ted att uyde. Herren skall ligge nest deroptill.

5. Taarnmenden Paa københaffuen skall tilsiigiss att følge *Spes*, Och di vdi helsingør skall følge Markatthen. Och paa huer aff gaaleierne En aff Skiibstrummeterne.

6. *Vice*kapelmeisteren skall ansigiss, att hand med trummeterne *exercerer Musicanterne*, saaoch att hendrick trummeter [2]) tilholder hanss *companie*, att dii leerer dii Nye Optog, Som Mogenss [3]) haffuer giordt.

7. Wiinskencken skall laade følge dii thuende *Capiteiner*, som skall y Beldt, En huer en J amme vyn.

8. Steen wilmsønn [4]) skall haffue dii thuende skiib med dii thuende gaaleier seielferdig udi denne wge.

133), og ældre end Juni 1619, da Trompeteren Henrik Lybek døde (Meddelelser af Hr. A. Hammerich). — Hertug Philip Sigismund kom til Kjøbenhavn 22. Maj og opholdt sig der og paa Frederiksborg til 15. Juni (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 424 ff. Rørdam, Hist Kildeskrifter II. 719).

[1]) Da Talen ikke efter Lokaliteterne kan være om Frederiksborg, maa det være Kjøbenhavns Slot, der menes.

[2]) Henrik Lybek (jvfr. Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 417).

[3]) Mogens Pedersen, se ovfr. S. 16 Anm. 4.

[4]) Sten Villumsen Rosenvinge, Holmens Chef 1613—30, † 1647

9. Saframdt att waalkiircke [1]) Er ankommen och myne ware med sig haffuer. daa skall strax sendiss Bud hiid.

10. Clauss Soll [2]) haffuer En Baakeidell, som haffuer uerrit hendrick friiskis [3]), den skall strax sendiss hiid.

11. Maj 1618.

Befaling om Adelsmænd, der skulle opvarte en fremmed Fyrste, der er i Besøg hos Kongen. — *Geh. Ark.*

Som skall uaare Paa den fremmede herre [4]):

Otthe Braade Pedersøn Maarskalck.

Erick Iull att staa for Bore.

Faalck gøie att Skencke.

Lauge Brock	at bere maad.
Franss lycke	
Nielss Aarenfeldt	
Steen Rodtsteen.	
Henning waalkendorp	
Hanss kraasse	
Iesper gøie	

Disse skall uerre tilsteede Paa Slottit, naar uy kommer aff marcken.

(Lind, Kong Christian IV og hans Mænd paa Bremerholm S. 73 ff.).

[1]) Maaske den bekjendte Henrik Waldkirch, siden 1599 Universitetets Bogtrykker, † 1629 (Rørdam, Kjøbenhavns Universitets Hist. III, 666 ff.). Der kan dog ogsaa tænkes paa Bogføreren Christoffer Waldkirch, der nævnes 1607 (Rørdam, anf. Skr. III, 673), men det er imidlertid snarere hin, der ogsaa var Bogfører, og hvis Leverancer af Pergament, Papir, Vox m. m. til Kongen for Aaret Juli 1617 til Juli 1618 beløb sig til over 1000 Rdl. (Rentemestr. Regnsk.).

[2]) Klavs Soll, Proviantskriver paa Bremerholm (I, 218).

[3]) Kongens Smed Henrik Frisch (Sjæll. Reg. XVI, 163. 265).

[4]) Alle de i det følgende nævnte Adelsmænd nævnes mellem dem der ved Brev af 4. Maj 1618 forskreves til at møde i Kjøbenhavn (Sjæll. Tegn. XXI, 311), sikkert i Anledning af Hertug Philip Sigismunds Ankomst.

12. Juli 1618.

Om et Svar til Greven af Delmenhorst. — *Geh. Ark.*

Der uill Erfhariss huoss greffuen, huad man kan suaare greffuen aff delmenhorst [1]), huilckit breff ieg haffuer laadit tilstil(!) Phlug [2]). *Item* om denne greffue uill loffue for dii 30 thusind daler, som den aff delmenhorst aff mig haffuer begerit till laanss.

13. Omtr. 16. Juli 1618.

Til **Christian Friis.**

Om Udfærdigelse af en Befaling til Kaptajnen i Sundet og af Bestallinger for nogle Sangere. — *Geh. Ark.*

Memoriall.

1. En befhalning till *Capiteinen* y Sundit. Som nu er eller kommendiss uorder, atty ingen skiib skall ransage, som beuyss med sig haffuer, atty udi begge konnigriger eller dessen underliggendiss *Provinser* uill forlosse [3]).

---

[1]) 8. Juli 1618 udgik Brev til Grev Antonius af Delmenhorst († 1619), hvori anerkjendtes Modtagelsen af hans Brev af 14 Juni angaaende Arvedelingssagen, Kanonikatet i Magdeburg Stift og et af ham ønsket Laan; Kongen udtalte, at han havde forhandlet med Grev Anton Günther af Oldenborg om disse Sager, og henviste til dennes medfølgende skriftlige Erklæring (Ausländ. Reg.). Anton Günther var i Danmark i Juni og Juli 1618 (Slange S. 410. Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 426 ff.).

[2]) Vel Christopher Pflug (se I, 474 f.).

[3]) 16. Juli 1618 udgik et Brev til Niels Hammer om, at han, saa længe han laa i Sundet med sit betroede Skib, ikke maatte ransage eller molestere noget fremmed Skib, som vilde losse i Danmark eller Norge (Sjæll. Tegn. XXI, 328). 1 Marts s. A var udstedt en Instrux for den Skibskaptajn, der med Skibet Gribben skulde begive sig til Øresund og have Tilsyn med, at der fortoldedes rigtig (Sjæll. Reg. XVI, 329).

2. Dii Sanger. som sist erre antagen, skal gørriss bestilling, epthersom di gemene sanger pleier att faa, och skall derriss besolding angaa fraa den dag, dii ankam.

3. Nielss Sanger skall gørriss besolding, epthersom En aff dii gemene *Instrumentister* haffuer [1]).

Udskrift: Chanseleren till hande.

14. Omtr. 3. Decbr. 1618?

Til Christian Friis.

Henrik Vind og Niels Hammer skulle indtil videre have Tilsyn paa Bremerholm. Sten Villumsen Rosenvinge skal tiltales for forskjellige Forsømmelser — *Geh. Ark.*

Befhalning till

hendrick wynd och } atty indtill uydere beskeen skall
Nielss hammer } haffue tilsyn paa holmen [2]).

Paa Mandag skall holliss Reet paa holmen, huor den Elste aff *Capiteinerne* Skall tilltaale Steen wylmsøn [3]) for Eptherfølgendis saager:

1. Att hand imod hanss Bestilling haffuer Brugdt kon: sauskeerer, och thuiffliss, om samme tømmer er købdt.

---

[1]) Niels Nielsen Sanger omtales i Rentemestr. Regnsk. for 1617—18 med Besolding fra Paaske 1617. I Juni 1619 rejste han til Italien (Nyerup. Mag. f. Rejseiagtt. IV, 462).

[2]) 3. Decbr. 1618 fik de nævnte Kaptajner Befaling om indtil videre at have flittigt Opsyn paa Bremerholm, og Kongens Ordre om Udstedelsen af en lignende Befaling til dem hører derfor sandsynligvis til dette Tidspunkt (Lind, Kong Christian IV og hans Mænd paa Bremerholm S. 73. 197). — Den senere Admiral Henrik Vind (f. 1594, † 1633) og Niels Hammer vare blevne Skibskaptajner henholdsvis 1616 og 1611 (se om dem Lind, anf. Skr. S. 197 ff. 208 ff.; om den sidste tillige V. 391).

[3]) Sten Villumsen Rosenvinge. se ovfr. S. 17 f.

2. Att hand icke haffuer brugdt dy teegen, som hannem faatt er tillatt erfaare, huor folckit om dagen løber heen.

3. Att hand seer igennom fynger med Rebslaaeren, att gaarnit icke. epther som befhaalit Er, spiindiss.

Chanseleren skall samme dag *præcidere*[1]).

15. Omtr. 5. Juni 1619.

Til Frederik Günther.

Udkast til Instrux for ham og Dr. Heinrich Stallmeister paa deres Sendelse til Paderborn. — *Molbechsk Afskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., 4., 985 c.*

Instruction D: Stalmeisters vndt Fri: gunterss, dass sii sich erstes tagess Nach Paaderborn[2]) begeben sollen (doch ihn muglicher geheim). Weiill nuhr *D:* Stalmeister genuncksam bewust[3]), wass Obgemelthe staad fuhr

[1]) Nedenunder er tilføjet med Christian Friis's Haand: „Noch befalde Kong: May: mundtligen Att thilthale Sten, for hand tidt 3 eller 4 dage icke haffuer verit thilstede. Dernest och thilthale Reebspinderen."

[2]) Den katholske Biskop Theodor von Fürstenberg havde i flere Aar ilde medhandlet de Evangeliske i Paderborn, og disse havde henvendt sig til flere evangeliske Magter om Hjælp, bl. a. til Christian IV, der allerede 26. Marts 1619 havde underrettet Generalstaterne om de til ham indkomne Klager (Zedler, Universal-Lexicon XXVI. 164 f. Opel, Der niedersächsisch-dänische Krieg I. 103. Ausländ. Reg.). 5. Juni 1619 opsatte Frederik Günther paa Antvorskov en for ham og Kongens Raad Dr. Heinrich Stallmeister udfærdiget Instrux til Stænderne og Stæderne i Stiftet Paderborn. 11 Juli s. A. indsendte de fra Hamborg en Relation om deres Sendelse (Geh. Ark., Minden og Paderborn, Fasc. 1; jvfr. Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 160).

[3]) Dr. Heinrich Stallmeister var 1613 Borgmester i Rostock (se Akter i en Retssag mod ham fra det Aar i Geh. Ark.. Meklenborg, Fasc. 32). 1615 blev han Kansler hos Kongens Broder Hertug Ulrik, Biskop af Schwerin og døde 1632 (Westphalen. Monum. ined. III. præfat. p. 10). I Relationen nævnes en afsat Borgmester i Paderborn, der ogsaa har Navnet Heinrich Stallmeister.

wenich zeit ahn mihr Ihress betruck halben haben gelangen lassen. weiill mihr von keinem anderem staad desselbigen stifftes alss allein von Paaderborn solchess hochuichtig werch ahngebracht. Sollen derhalben meine diiner bey selbiger Staadt ahnhalthen. dass Ihnen der ganser zustandt berichtet vndt Erkleeret werde, Ihnsunderheit wii viell der anderer stedte vndt stende verhanden, welche Ihrer meinung seindt, *Item* wass sii selbst zu thun vermugen, wahn man ihrem begehr nach ihrer *Defention* ahnnemen wolthe. Ihn hiin vnd Riickreisse sollen sii fleissig erfhaaren. wohrzu dii gemeinte geneiget. Souern ess Nötich befunden wirdt mit mehre stedte zu tractiren, alssdan sollen sie sich disses offenen *creditiffuis* gebrauchen. weill man nicht wissen kan, ob sii erst nach Padelborn oder auch ahn andere ohrter ahnlangen werden. Fuhr allen dingen soll fliisig von ihnen *caviret* werden, dass disse ihre werbung den *catholicis* nicht offenbahr werde, vndt sollen sii sich daarhiin bemuen. dass alless waass den bedrickthen Euangelisken Stende zu begeeren mag Nötig sein, dass dasselbige *vnanimiter suplicando* eingebracht muge werden.

Udskrift: Friderich gunther zu handen.

16. **Omtr. 5. Juni 1619.**

Til **Frederik Günther.**

Han skal opsætte et Kreditiv for sig selv og Dr. Heinrich Stallmeister til Stiftet Paderborn. — *Geh. Ark.*

Du sollest Ein *Creditif* auff *D:* Stalmeiste[r] vndt dich ahn dii Steethe vndt Steende dess Stiifftz Paterborn Maachen vndt *copiam* desselben erst mich lessen lassen [1]).

Udskrift: Friderich giinther zu handen.

[1]) Kreditivet for Frederik Günther og Dr. Heinrich Stallmeister udstedtes 5. Juni 1619 (Ausländ. Reg.). Jvfr. Nr. 15.

17. **1619—20?**

Udkast til et Svar paa en Skrivelse fra Martin von der Meden om Foranstaltninger til at faa Kongens Søn Hertug Frederik valgt til Koadjutor i Stiftet Bremen. — *Geh. Ark., Bremen. Fasc. 19.*

Andtuordt auff M: von der Meden Schreiben[1],

1. Dass Er bei dehm Erdtzbiskop so woll Emphangen. vndt dass dass wberskickthe *præsent* So woll ahngenommen. dass ist mihr lieb. Vndt soll nichtess ahn sich Erwinnen lasses(!), wass zu weitherer *Correspondens* diinen kan.

2. Dass *Consilium* hatt man bekommen. wohrfuhr ihm hiibei Ein Pockall zugeskickt wirdt[2].

3. Iörgen Skuldt soll erstess taagess dordthin kommen[3].

4. Man hatt vernommen, wass dii *Residentes capi:*[4] mit der *Election* ihm sinne, man uill ess ahn dem Stadthalter vnd thumdekanten[5] gelangen lassen.

4(!). Dass Skr[e]iben ahn di Stathen generall. wohrein man ihnen alle tedtlickeithen auss dem siinne kunthe bringen, skeinet vergeblich, aldi weill ihnen dasselbige vorhiin so hoch zugesagdt, dass auch fuhr dismahll nichtess hogerss geskeen kan.

5. Sein anbringen bei der staadt wiiauch bei den althermenner hatt man durchgelesen vnd Nichtz dan lauther *generaalia* vernommen.

---

[1] Det har ikke været muligt at konstatere, hvilken Skrivelse fra Martin v. d. Meden Kongens Svar gjælder, men der er den største Sandsynlighed for, at den er fra et af hans Gesandtskaber til Bremen Stift 1619 eller 1620.

[2] Kongen har først skrevet, men senere udstreget: „Das *consilium* hatt man bekommen, aber weill ihn meinem schreiben der dumdekandt genennet vndt ihn dess Chanselerss Schreiben Ein ander *nominiret*, der ess soll gestellet haben, alss lest man ess mit der verehrung so lange bestehen."

[3] I Randen ud for dette og det følgende Punkt har Kongen skrevet: „Di skreiben mussen gemacht werden."

[4] ɔ: Capitulares.

[5] Frands Marschalck.

6. Der von Lyneburch *Legation* vndt ahnsleege wi auch dess landtgraffuen hatt man auch vernommen, vermeinen diselbige von geringer *importans* zu sein, wahn der Erdtzbiskop dassienige, so er zugesaget, hallthen will.

7. Man skicket ihm hiebei zwene Ringe, wor uon der eine dem Iungen Skönebecke[1]) vnd der ander Dess *Decani* frau soll verehret werden.

8. Wass Ich auff Ein Ieder Persohn Spendiren will, darauff kan fuhr dismahll keine Erklerung geskeen, aldiweill man *illorum nomina & gradus* nicht wissen kan, Sondern will Es zuefhuro mit dem Erdtzbiskop vnd holsteinskem Stadthalther wiauch anderen Ihn Radt Stellen.

9. Mit dem stifft verden will ich nichtz weither vornehmen. Ehe vndt zuuor ich wideruhm von her: Phiilip[2]) skreiben bekomme.

10. Mit dess von woweren Bruder[3]) mag Er *tractiren* ihnss geheim vndt mich hinwiderum wissen lassen *qvid novi.*

11. Di *Proposition.* So Er *coram capitulo* thun will, gefeldt mich woll.

18. **Omtr. 14. Novbr. 1620.**

Til **Frederik Günther.**

Udkast til en Skrivelse til Hertug Christian af Brunsvig-Lyneborg angaaende dennes Strid med Hertug Frederik af Gottorp om Gammerdige. — *Geh. Ark.*

Ein Briiff

Ahn den hertzogen von Lyneburch, dass nach Dem man zuuorn Ihn der guthe versuchet hatt ihm vndt he: fri: zu

[1]) I Aktstykker fra Bremen Stift omtales baade en Jørgen Heinrich og en Johan Joachim v. Schönbech.

[2]) Philip Sigismund, Biskop af Verden.

[3]) Maaske en Broder til den gottorpske Gehejmeraad Johan v. Wouwer (Moller, Cimbria lit. III, 652 ff.).

holstein der streitigen sachen halber dess *Spolii* vndt Iammerdickss, vndt ess Dahmalss keinen fordtganck gewunnen, Alss wolthe man noch auffs newe dasselbige versuchen, worzu man gesanthen ordnen will, wan man Erfharen kan, wan ess Ihm zu besten gelegen sein mag[1]).

19. **1620?**

Til **Frederik Günther.**

Udkast til en Skrivelse til Hertug Hans den yngre af Sønderborg, hvori han opfordres til at træffe en Disposition med Hensyn til sine Børns Arv. — *Geh. Ark.*

Ahn h: von Sonderburch.

1. *Curialia.*

2. Dancksagung, dass Er alhie mich besuchet[2]).

3. Dass Ich sachen von *Impo[r]tans* gehabdt, welche Ich mitt Ihm reden wolthe, welche nachgebliben vonwegen der kurdtze Der zeit.

4. Wolthe Es derohalben nuhn in skriffthen thun.

---

[1]) Et Udkast til en Skrivelse til Hertug Christian med Fred. Günthers Haand og væsentlig i Overensstemmelse med Kongens Ordre, dat. Flensborg 14. Novbr. 1620, findes i Geh. Ark., Ausländ. Conc. Om Striden mellem Hertugerne af Lyneborg og Hamborg angaaende Stabelretten paa Elben og Opførelsen af det saakaldte Gammerdige, i hvilken Strid Hertugen af Gottorp tog Parti for Hamborg, se I, 166 og Schlegels Overs. af Slange II, 142 f. Udtrykket „Spolii“ findes ikke i Fred. Günthers Udkast; det sigter vist til de Plyndringer, som lyneborgske Tropper i Febr. 1620 havde foretaget paa hamborgsk Grund, og hvorom man navnlig kan se Skriftet: Kurtzer Bericht, darauss ein jeglicher gründlich zu vernehmen, dass das jenige, was im Namen des Herrn Christian, Hertzog zu Braunschweig, zum Zollspyker, Gammerort etc. vorgenommen, Gewalt sey, Hamburg 1620.

[2]) Hertug Hans havde 3. Novbr. 1620 besøgt Christian IV i Flensborg (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 503).

5. Es ist ihm selbst genuncksam wissendtlich, mit wass ein hoess alther der Liebe godt ihm begabett, vndt nuhmehr nicht anderss dahn dass Ende zu erwarthen. Wehre derohalben meiness Erachtenss nicht vndinlich, dass er bei seinem leben Eine *Disposition* vnther dii Söne vndt thochter machte, also dass inss kunfftig, wi man auff andere orther Erfhaaren, vnther dii kiinder semdtlich kein verwohr muchte Endsteen [1]).

Udskrift: Friderichuss gynther zu handen.

20. **31. Aug. 1621.**

Kongen forlanger, at Hertugen af Gottorp som Underhandler skal underskrive Ærkebiskoppen af Bremens Forsikring. — *Geh. Ark.*

Dess Erdtzbiskopss von Brehmen verschreibung habe ich durchgesehen vnd darbei befunden, dass obgemelter byskop diselbige nur alleine vntherskriben vndt versiigeldt hatt vndt nicht her: friderich zugeleich wii ein vntherhandler, gleich wii ihn meiner geskeen, so ich ausgegeben. Bin derohalben der genslicher meinung, dass ess von her: fri: auch musse vntherskriben vndt versygeldt werden [2]).

Actum fri: *vltima Agusti Anno* 1621.

---

[1]) Hertug Hans, der var født 1545 og altsaa 1620 75 Aar gammel, fulgte Kongens Opfordring og oprettede 11. Febr. 1621 et Testamente, hvorved han delte sine Lande og sin Formue mellem sine Børn (Falck, Staatsrechtl. Urkund. d. Herzogth. Schlesw. u. Holst. S. 101 ff.).

[2]) Stridighederne mellem Kongen og det gottorpske Hus angaaende Valget af en Koadjutor i Stiftet Bremen vare for Hertug Frederik af Gottorps Vedkommende blevne bilagte ved et 13. Juli 1621 i Flensborg sluttet Forlig med Kongen, hvorved Hertugen for denne Gang gav Afkald paa at fordre Koadjutoratet for sin Broder Adolf, medens Kongen til Gjengjæld lovede, at naar hans Søn Frederik, der nu var udset

21. Omtr. 4. Juli 1622.

Udkast til Skrivelser til nogle udnævnte Kommissærer, til Hertug Ulrik og til Hertug Johan Albrecht af Meklenborg angaaende en Retssag[1]. — *Geh. Ark.*

---

til Koadjutor, i Fremtiden blev Ærkebisp, vilde han virke for Adolfs Valg til Koadjutor og sørge for, at hans Søn, naar han blev myndig, samtykkede heri. Til yderligere Forhandling om Sagen sendtes den gottorpske Kansler Martin Chemnitz til Kongen, og som endelig Afslutning fulgte derefter en 3. Septbr. i Ottersberg undertegnet Overenskomst mellem Christian IV og Ærkebisp Johan Frederik, hvori det udtaltes, at Hertug Frederiks Valg til Koadjutor ikke skulde forhindre, at Johan Frederik beholdt Regeringen for sig alene i sin Levetid. I Overenskomsten omtales den gottorpske Hertugs Mægling, og han har ogsaa undertegnet den (Geh. Ark.).

[1]) En meklenborgsk Adelsdame, Anna v. Cramon, Søsterdatter af den danske Rigsraad Henrik Belov og Enke efter Joachim v. Bülow til Karcheetz († 1616), var kommen i Strid med Christian IV's Broder, Hertug Ulrik, Biskop af Schwerin, der havde inddraget et hende tilhørende Gods. Under denne Strid fremkom en Angivelse fra nogle Mænd om, at de vare blevne kjøbte af Anna v. Cramon til at skulle myrde Biskoppen. Denne, der blev højst forskrækket over Sagen, opfordrede Hertug Johan Albrecht til at udlevere den anklagede, hvad Hertugen imidlertid nægtede. Senere tilbød han dog at lade hende føre til Rostock, hvor Processen imod hende skulde foretages af 3 af ham og 3 af Kongen af Danmark kommitterede Raader; disse skulde gaa frem efter Kejser Karls pinlige Halsretsordning, hvorefter Sagens Akter skulde sendes til et juridisk Fakultet og Dommen derpaa afsiges i Hertugens Navn. Christian IV gik ind herpaa og sendte (med en Resolution af 16. Juni 1622) Kaj Rantzau, Christen Thomesen Sehested og Dr. Daniel Faber som sine Kommissærer til Rostock. Kort efter deres Ankomst indtraf de hertugelige Raader, men disse ønskede Sagen fremmet mindre hurtig og mindre ugunstig for Anna v. Cramon end Kongens Raader, der stod paa Anvendelse af den pinlige Halsretsordnings hele Strenghed. I en Skrivelse af 28. Juni, skreven med Christen Thomesen Sehesteds Haand, klagede denne og Kaj Rantzau til Kongen over de Vanskeligheder, der rejstes, og endte med at fremhæve, at Opgaven i det mindste maatte

Auff der *Com:* Schreibendt.

1. Dass man Ihnen di *Copiam* von dehm, wass h: vl: vndt h: h: albrecht zugeschriben ist fuhr dismahll [1]).

2. Dass souerne sie auff dismahll nichtes weither verrichten können, alss dass si di zeugen abhören, so sollen sie es darbei bewenden lassen. Iedoch sollen sie souiell muglich di sachen fordtzetzen.

Ahn h: wl:,

Dass man vermercket, dass man dess ordtz allerlei weitleuffthikeit *movirct*, welchess man nicht vermuthet hetthe, vnd souern Er ess nicht dahrbei bleiben lest, wie er Erstmahll versprochen. So will man Disses ordtz darmit nichtes weithers zuthun haben. Dahn man vnnötig Erachtet sich ihn grosse vmkosten zu bringen, wahn ess solche meinung haben soll.

Ah h: ha: albrech[t],

Dass man auss der *Com:* Schreiben vernommen, dass man ahnitzo allerlei *novitates* suche, di ihn seinnem forigem Erbiithem nicht gemeldet, *qvare* man begere, dass solches abgeskaffet werden muchte, vndt seinem Eigenem forslage nach di sache mit dem ersten muge abgeholffen werden.

Vntherskedtliche schreibendt ahn di landtrehthe vnd Marskalche nach beigefugther verzeichnuss.

---

være at faa et paalideligt Forhør over Fangerne, om man ikke kunde udrette mere, og at de meklenborgske Landraader i den Anledning burde forskrives til Rostock. 4. Juli skrev Kongen dels til Hertug Johan Albrecht med Bebrejdelser for, at Sagen blev trukken ud, dels til de meklenborgske Landraader og Landmarskalker med Opfordring til at møde i Rostock for at overvære Forhøret over Fangerne. Processen trak længe ud, men endte med, at Anna v. Cramon erkjendtes uskyldig (Aktstykk. i Geh. Ark., Meklenborg, Fasc. 33—34. Jvfr. Jahrbücher d. Ver. f. meklenburg. Gesch. XV, 147. P. v. Bülow, Familienbuch der v. Bülow, Berlin 1858, S. 88).

[1]) Her mangle nogle Ord.

22. Omtr. 17. Januar 1623.

Til Frederik Günther.

Han skal begive sig til Hamborg og der forhandle i Hemmelighed med Borgmesteren Hieronymus Vögeler om et Forbund mellem Kongen og Hansestæderne. — *Geh. Ark.*

Nachdehm Ieronimuss fögeler zu vntherskitlichen mahlen ahn den Stadthalther[1]) vndt M: v: dermeder[2]) begerit geheime *communication* zu halthen, welchess auch geskeen, aber nichtess *Proponiren* willen, dass Einige *importantzie* gewehsen, wohr auff M: ihm nun fuhr wenich tagen zu Poppenbuttell[3]) beskeiden, ahn welchem ordt Mar: Skreiben nach allerlei forgefallen. welches Er zuaar *tumultuarie* ihn 8 *Puncta* geteylet hatt, wohrauff fridericuss gynther sich alsofordt nach hamburch soll begeben vndt ferner mit Obgemelthem Burgemeister reden vndt ihm vber diselbige *puncta* meine meinung ganss ihns geheim vernehmen Lassen[4]). 1. Dy *amnistia* betreffende, kan gaar woll ihns werck gerichtet werden. alleine des fordiss zugefugten Skiffes[5]) vndt skades halber muste einne aussönung geskeen, *sub qvo titulo* ess auch sein muchte. 2. Dy 1000 Pherd, 3000 zu fuss vndt 10 orlogskiffe betreffende, dass *acceptiret* man auch, vnangeseen Es eine geringe ahnzall ist.

3. Dass auch *in casu necessitatis* nach Eiserstem vermugen Einer dehm anderem be[i]springen Soll, ist ihn sich recht, wahn dass *fædus* erst geslossen. 4. Dass Es ein *fœdus perpetuum* an allen Örten vnd allendhalben giiltig

---

[1]) Gert Rantzau.

[2]) Martin v. d. Meden.

[3]) Pappenbüttel eller Poppenbüttel, i Nærheden af Hamborg.

[4]) 17. Jan. 1623 udfærdigedes der fra Steinburg et Kreditiv for Fred. Günther til Borgmester Hieronymus Vögeler i Hamborg, med hvem han skulde forhandle om hemmelige Sager (Inländ. Conc.). Om Vögeler jvfr. III, 35.

[5]) ɔ: Schimpfes.

sein solthe, dasselbige hatt auch seine masse. 5. Dass man den Stethen alle befuhrderung thun solthe, ist billich, Iedoch *mutatis mutandis.* 6. Dass zuisken der Stetthe Burger vndt ihnwohner Eine durchgehende gleicheit ihn *commercien* vndt zollen solthe gehalthen werden, ist nicht thunlich, dahn dy *telonia* des Reichs *Regalia* seindt, auch ahn keinen orthern, daa Skon *confœderationes* seindt, Einige *Regalia* auffheben (!), darzu ist dass auch eine grosse *ineqvalitet*, dass man dess geringen folckes halber von so einem stadtlichem Einkommen [1]), welches *temporibus pacis* woll souyll Einbringen kan. dass man *pemporibus* (!) *inniqvis* Ein meress halthen kan, *&* *qvod magis &* *etiam maximum est*, So ist disse *confœderatio* dynliger fuhr sii alss fuhr vnss, dan wahn sie heuthe oder morgen dem keyser rechenskafft ihrer forigen *confœderationen* geben solthen, vndt disse vnsere *confœderation* solthe Lauthen *contra qvemcunque hostem*, So werde di grösseste Last vnss auff den halss Ligen. Wolthen sii aber *sub alio qvodam titulo* Iehrlig Etwass erlegen, dii dii summa dess zollen Erfiillen konthe, dahrmit ist man woll zufriiden.

7. Dy *Privilegia*, Lastzollen vnd *gravamina* zu Bergen Betreffende, so weiss man von keyne *gravamina*, dan bei meiner dase[l]bst ledtste ahnuesenheid [2]) ganss keyne gewehsen, auch genissen dy kauffleuthe alle dy *privilegia*, welche sii vor alther gehabdt. Dess Rostocker bihr halben, welches mit *annectiret* ist, ist wenich von zu rehden, dan dass Eiine sache fuhr sich ist vndt muss *propter bonum publicum* also, wi ess geordnet, verbleiben [3]). 8. Wii viell

---

[1]) Her mangler et Udtryk for: maa afse fra ell. lign.

[2]) Christian IV havde været i Bergen 24. Juli—2. Aug. 1622 i Anledning af en der afholdt Herredag ((Norsk) Hist. Tidsskr. III, 509. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. I, 339).

[3]) Indførsel af fremmed Øl (altsaa ogsaa og uden Tvivl væsentligst Rostocker) var bleven forbudt ved Fdg. af 16. Febr. 1621 (Erslev, anf. Skr. I, 309). Om Hansestædernes Klager derover se Schlegels Overs. af Slange II, 176 ff.

der Stetthe, So mit ihn der forbemelthen *confœderation* tretthen wollen, sein mugen, dasselbig Lesset man ahn seinen ordt berauwen, biss dass andere seine richtigkeit hatt [1]).

23. Januar—Febr. 1623?

Fortegnelse over en Del Kompagnier Ryttere, som Gert Rantzau skal tage i Tjeneste. — *Geh. Ark.*

Verzeichnuss der Pherde, So der Stadthalther Soll ihn wardt geldt nehmen, vndt wie ess mit den *Corperalen* zu halthen [2]):

Zu Meyner leybfhaane, man fuhr man . 200 . . . 1000 dl.
4 *Corperalen*, Iedem 50 flo:, den flo: zu
28 ß lybsk.
Hendrick holck . . . . 150 }
Nyelss Seested . . . . 150 } . 1500 dl.
NB. Wan dy beyde ahnkommen, so bekommen sy ihren Rytmeyster gylden.

Ryther.
Iörgen Skeel. . . . . 40 . . .
Eynem *Corperaall*, Einss fuhr allem . . 40 flo: .
Knud gyldenstern . . . . 40 . . .
Eynem *Corperaall*. . . . . 40 flo: .
Iörgen grubbe . . . . 40 . . .

[1]) Et Forbund med Hansestæderne „contra quemcunque hostem" blev Gjenstand for Forhandlinger mellem Kongen og Rigsraadet i Marts 1623 (I. 287. 291. Erslev, anf. Skr. I, 354), men blev ikke til noget.

[2]) Muligvis staar Kongens Ordre i Forbindelse med det Opbud af Rostjenesten til at møde i Kolding for at drage til Hertugdømmerne, som fandt Sted i Januar og Februar 1623 (Sjæll. Tegn. XXII, 192. 211; jvfr. I, 294).

Eynem *Corperaall* . . . . 40 flo: .
Oluff Pasberg . . . . 40 . . .
Eynem *Corperaall* . . . . 40 flo: .
Reynholdt heydenstrup . . . . 40 . . .
Eiinem *Corperaall* . . . . 40 flo: .
Tønnie friiss. . . . . 40 . . .
Eynen *Corperaall* . . . . 40 flo: .
Lateris Summa waardtgeldt Paa en Maanyd . .
huad Paa 3 Maaneder waardtgeldit beløber . .

Ryther.

Korfydtz Rud . . . . 50 . . .
Eynem *Corperall* . . . . 50 flo: .
Iörgen Braade . . . . 50 . . .
[Frau Ellen Mehrsueyn . . . . 20 . . .][1]
Eynem *Corperaal* . . . . 50 flo: .
Fryderich Reedtz . . . . 20 . . .
Eynem *Corperaall*. . . . . 20 flo: .
Iörgen wrne . . . . 20 . . .
Eiinem *Corperaall* . . . . 20 flo: .
Hendrick huydtfeldt . . . . 30 . . .
Eiinem *corperalen* . . . . 30 flo: .
Holger Rosenkrandtz . . . . 40 . . .
Eiinem *Corperall* . . . . 40 flo: .
Lateris Summa dess waardtgeldiss auff Eiine Monatt . . . .
Summa auff drey Monadt . . . .
Summarum auff Ein Monat . . . .
Summarum auff drey Monatten . . . .

24. Omtr. 27. April 1623.

Om en Regnskabsaflæggelse af en Snedker paa Frederiksborg. — *Geh. Ark., Afregninger, J. 1.*

---

[1]) Det indklamrede er overstreget.

Saafram hand icke gør regenskab for huess hand herepther gør, daa skall hannem Eller hanss Suenne ingen penning giffuiss [1]).

25. Omtr. 27. Aug. 1623.

Betalingen af et Arbejde ved Frederiksborg skal vente, indtil man ser, om det er godt gjort. — *Geh. Ark., Afregninger, J, 1.*

Naar uerligen opslaar, och man seer, atted Saa er giordt, som ted sig bør, daa er derom att taale Enda tylig nock [2]).

26. Omtr. 2. Septbr. 1623.

Kongens Antegnelser ved en kgl. Udgiftsordre, dat. Frederiksborg 2. Septbr 1623, til Johan Bøgvad om Betaling til nogle Tømmermænd for Arbejder paa og ved Frederiksborg. — Skrevne med Blyant. *Geh. Ark., Afregninger, J, 1.*

Johann Boguad Schall giffue och betalle Iep Iørgensønn, Iacob karcker, Mortenn Rassmussønn och hanns hogensønn, thømmermend, Innduaanner vdj

---

[1]) Ovenstaaende er skrevet paa Foden af en kgl. Udgiftsordre til Bygnings-Tilsynsmanden paa Frederiksborg, Johan Bøgvad (om hvem se IV, 5), dat. Frederiksborg 27. April 1623, om at udbetale Dagløn til to Snedkersvende (20 Skill. til hver om Dagen), som i Tiden 31. Marts til 27. April have arbejdet 22 Dage. Slotssnedkeren Hans Barchmann bevidner samme Dag, at Pengene ere udbetalte de to Svende; det er ham, som Kongen taler om i sin Antegnelse. Se om ham III, 183 f.

[2]) Skrevet under en kgl. Udgiftsordre, dat. Frederiksborg 27. Aug. 1623, til Johan Bøgvad om at betale Jens Tønnesen, Graver og Stensætter af Ullerød, 30 Dlr. for Arbejde paa en Kjælder, hvori Urtegaardsmanden i Urtehaven for den lille Ladegaard skal indlægge Rødder, Løg, Kaal og andre Urter om Vinteren.

hillerød, effterschreffuenne pennge, Som ehr derris beuilgede fortienndte Arbeidzs Løenn for dette effterschreffuenne Arbiede, dj haffuer giordt och forferdiget paa disse effterschreffuenne steder her till fridrichsborg fraa Nytt Aarss dag 1623 Och till dend 2 Septembris Nest effter Neruerennde Aahr. Och ehr Som effter følger:

— — — — — — — — — — —[1])

For enn Lanng Stie[2]) att giøre, Som brugis at henge wd paa woldenn att Slaa gressett aff woldenn och for threhesten att ferdig giørre . . . . . iij ortt.

Huem den Er leffuerid?

— — — — — — — — — — —

For Schraber[3]), dj giorde till Muermesteren[4]) och Stenhugerenn[5]), att bruge wnder galleriett. Saa och giordt 4 bencke, Som Rottgeterenn[6]) bruger att Renouere dj Store billeder paa. Som Staar paa brøndenn[7]), Sammeledis haffuer dj wdschaaridt nogett thømmer paa dend Store Ladegaard, Som den nye melckestuffue ehr, der for ij dr.

Huor dii Er bleffuen?

For 4 Skraber, dj haffuer giordt att Sticke høe op paa, Saa och ett schillerom. dj haffuer giordt emellom hanns

Huor dii bliffuer, som hue[r] aar gørriss?

[1]) De Udgiftsposter, til hvilke Kongen ikke har gjort Antegnelser, ere ikke medtagne i denne Udgave.

[2]) Stige.

[3]) Redskab af Jern med et ombøjet, bredt og skarpt Blad i Enden (Vid. Selsk. Ordb.).

[4]) Bernt Lambertsen (Friis, Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 262).

[5]) Vel Henrik Ou (Friis, anf. St.).

[6]) Vel Lorents Rothgieter (Friis, anf. Skr. S. 261).

[7]) Neptunusbrønden (Friis, anf. St.).

Snedkers losamendte och høe lofftid, Noch for krøbber och Spilltouffue, dj haffuer giordt ferdig i fougdenns Stald . . . j dr.

— — — — — — — — — — —

For 3 dobbelt hemmeligheder, dj haffuer Sammenhuggen och opreigst i kroenn[1]) och dennom fuld ferdig giortt med Loffte, Seder och j Schorsteenn i huer, der for . . xxv dr.

Noch haffuer dj Arbedet vdj thrende schreder Camersser wed Candtzeliett och giortt iij werck stede, j lanng schiffue, iij Senngesteder, vj hyller, ij Schillerum aff deller, Noch giordt iij schraber, Som brugis i postenn, Saa och j Retterbenck i kiøckenid affhøfflett, der for vj dr.

NB.

Der skall settiss huoss, huormange fag ted Er, saa och huormange tylther deler der Er gangen tiill.

Derpaa haffuer ingen befalning uerrid, och achter man inted att holle dennom Senge for.

— — — — — — — — — — —

For Legter, dj haffuer Slagen ombkrinng dend gamble diurhauge, att øxenenn schulle icke løbe der Innd . . . ij dr. j ortt.

NB.

Man kan slaa mange lechter Paa for 2 dl.

— — — — — — — — — — —

For krøber och Spiltoffue, dj giorde ferdig i kongens prestis gaard[2]), Saa och ij Sengesteder, der hoffmester[3]) Inndfløtte. iij ortt[4]).

Derpaa Er ingen Befalning.

[1]) Jvfr. om denne Rasbech, Frederiksborg Slots Beskriv. S. 211.

[2]) 1567 havde Sognepræsten ved Slotskirken paa Frederiksborg faaet Kronens Gaard „Fielkindstrup" til Præstegaard, og denne overlodes ogsaa hans nærmeste Eftermænd (Kirkehist. Saml. 3. R. II, 295 f. 300): men i en Bestalling af 1580 hedder det blot. at Kongen vil lade skaffe Sognepræsten „fri Hus og Vaaning for vort Slot Frederiksborg" (Ny kirkehist. Saml. VI, 179), og denne Passus gjentages væsentlig uforandret senere (Kirkehist. Saml. 3. R. II, 306. 308. And. Christensen Arrebos Levnet og Skrifter ved Rørdam I. 53). Om Filkenstrup jvfr. Laursen, Kronens Skøder I, 66.

[3]) Vel Prins Christians Hofmester, Christen Thomesen Sehested.

[4]) Hele denne Post er overstreget.

— — — — — — — — — — — —

For 2 wnderslag, dj haffuer huggenn och Inndlagd vdj kroenn . . . . ij dr.

Aff dem ued ieg ented att siige.

— — — — — — — — — — — —

For ett Essethroug[1]) att wdhugge aff bøg vdj Smidien i Sparpennge, Saa och for flickeri paa krøbber och Spiltouffue i Staldenn wnder huellingen och foele staldenn . . . . iij dr.

Ted Naffn forstar ieg inted.

Noch for v deller att boere huller paa med Reffler paa Siderne, Som henndrich gardener[2]) bruger att thørre kirsseber paa, Saa och enn nye Stie giordt att bruge i haugenn och thou gamble Stier forbederit och thou thaffuel op satt aff nye om haugenn med enn nye portt giortt der Sammestedzs, der for. . . . . ij dr.[3])

Ted maa hendrick gardener uell sielff gøre och nu Betaale.

— — — — — — — — — — — —[4])

27. Omtr. 20. Oktbr. 1623.

Kongens Antegnelser ved en kgl. Udgiftsordre, dat. Frederiksborg 20. Oktbr. 1623, til Johan Bøgvad om Betaling til en Murmester for Arbejder paa og ved Frederiksborg. — *Geh. Ark., Afregninger, J, 1.*

Iohann Bøgwad Schall Giffue och Betalle Berenntt Lambrettzenn, muremester, Indwonner wdj hiellerød, hanss Beuillgede Betallinng och For-

---

[1]) Trug, hvori det gloende Jern svales i Vand.

[2]) Sandsynligvis menes Henrik Hermansen, Urtegaardsmand paa Frederiksborg.

[3]) Hele denne Post er overstreget.

[4]) Nedenunder Udgiftsordren have de fire Tommermænd 2. Septbr. kvitteret for Betalingen.

tienntte Arbedtzløenn for dette efftersohreffne Arbede, hannd med hanns egenne Swenne och plidtzfollch haffuer giortt och forferdigedtt paa disse efterschreffnne steder paa Adtschillige thider fra den 1 *Aprilis* Och thill den 20 *Octobris* Nest epter, som er først: hannd haffuer murritt enn Schorsteenn och enn bagoffnn wdj throllshuss[2]). saa och husitt med kampsteenn wnnder foedstøckernne wnnderstenitt, derfor ix daller.

[Herhuoss Skall settiss, huor mange fag ted Er.][1])

Man Pleier icke att giffue saa megit for En Skorsten och bagoffuen.

— — — — — — — — — — —

For enn bagouffnn vdi hennrich gardeners lossemenntte Adt Affbryde Och enn Anndenn igienn Aff nye Adtt Opmure . . . ij dr.

Herpaa haffuer ingen befhalning uerrit.

— — — — — — — — — — —

For ett hull, hannd brød igiennom murenn i staffenn spoeremagers[3]) Loesemenntte, Adt wannditt kunde haffue sinn wdløb Aff hussitt vdj søenn j daller.

Herpaa haffuer ingen befalning uerrid. Och kunde Staffen ted uel Sielff haffue giordt.

— — — — — — — — — — —

For enn dør att Inndmure wdi winndellthrappenn wed Riderstuffuenn . . . . xlviij ß.

Den dør Er uyst indførdt y et aff dy andre Seddeler.

— — — — — — — — — — —

For enn Stoer kachelloffuenn, hand nederthog i samme stuffue[4]) xvj ß[5]).

Ted kunde uell bønderne haffue giordt.

— — — — — — — — — — —

1) Det indklamrede er udvidsket.

2) Det laa i Nærheden af Hillerød. 18. Novbr. 1639 faldt Christian IV i Graven her paa Rejsen fra Frederiksborg og „stod et stort Æventyr ud“ (Nyt hist. Tidsskr. IV, 348).

3) Steffen Madsen (I, 430).

4) Er efter den forrige Notits „den Stue, som kongl. Maj.s Børn ere udi næst Sølvkammeret“.

5) Summen er overstreget.

For Samme brygepannde [1]) Att Indmure paa nye igienn x daller.

Noch Haffuer hannd Arbeditt wdj denn gammelle kroe,

Først muritt iij hemmeligheder Aff branttmur wdj Ioerdenn och offuer Ioerdenn emellom Stennger Och dennom Affdønnichet inndenn wdj. for huertt vj daller er xviij daller.

— — — — — — — — — — —

For Ett thornn. hannd haffuer Opmuritt paa hiellerødtz kirche [2]), som thillfornn wor fortiunged Alldenne med enn pille Adt opmure, schall hannom giffuis offuer hanns fortinngninng . . . . xij daller [3]).

— — — — — — — — — — —[4])

NB.

En ganske Skorsten, thu lofft høy, koster x dl.

Naar der bliiffuer satt huoss, huormange taull ted Er, saa kan dertill Suaaris.

Der haffuer ieg inted hørdt aff. Naar fortingningen kommer fram, saa er uell dertill att Suaare.

28. **Omtr. 30. Decbr. 1623.**

Kongens Antegnelser ved en kgl. Udgiftsordre, dat. Frederiksborg 30. Decbr. 1623, til Johan Bøgvad om Betaling til en Murmester for Arbejde paa og ved Frederiksborg. — Skrevne til Dels med Blyant. *Geh. Ark., Afregninger, J, 1.*

Iohann Bøgwad Schall Giffue och Betalle Iørren Bebber [5]), Murmester, Inndwonner wdj hiellerød, Hanss Bewillgede Betallinng och fortienntte Arbedtzlønn For dette effterschreffnne Arbeide, hannd med Hanss egenn Swenne och plidtzfollch haffuer giortt och for-

[1]) Omtales i den foregaaende Notits som den store nye Bryggepande, han brød ud af Muren i Bryggerset paa Slottet.

[2]) Jvfr. om Hillerød Kirke I, 193.

[3]) Denne Post er overstreget.

[4]) Nedenunder findes Bernt Lambertsens Kvittering af 20. Oktbr. 1623.

[5]) Jørgen Bebber (Bæver).

ferdigett paa disse effterschreffnne steder paa Adtschillige thider i dette Aaer fra Nytt Aars daug 1623 Och thill denn 30 *Decembr:* Nest effter:

— — — — — — — — — — —

For kielleren vdj wrttehauffuenn wed denn lidenn ladegaard, hannd haffuer murritt och forlignitt med Mursteenn j Allen offuenn paa kampstenenn Runden omkrinng Och sommestedtz høyre . . . . . viij daller.

Den kelder kender ieg inted [1]).

For Schillerummitt wdj kong: mayttz: winntterstuffue, hannd haffuer Nederbrøtt murstenenn wdj Och Rennsitt kallchenn der Aff Och igienn der med murit thrende schiellerumme och dennom paa begge sidder Affdønnekitt i samme stuffue, saa och gullffuidtt opbrøtt och lagtt dett igienn med Anndre Astrag, som gangen war, och fløtt denn Sto.re steenn, som kachelloffnenn Staar paa, Och Ellers wdflichitt gullffuid omkrinng Schillerummenne och paa Anndre Steder, huor fornødenn war, Stuffuenn wdhuidett, schorstenenn igienn Murrit, wegenne i Sennge Cammerid forkilitt, Reuernne thillstrøgenn Och wdhuiditt och igienn muritt nogen huller, som thømmermenndenne brød i murrenn, der dj lage biellckernne ind thill dett lidett pollpethu, derfor thillsammen . . . 9 dl.[2])

NB.

Her Er glemdt, huor mange tauell ted Er [1]).

— — — — — — — — — — —

---

[1]) Skrevet med Blyant.

[2]) Skrevet med Blyant med Kongens Haand i Stedet for „xij daller", som der først har staaet.

Er Saa forschreffnne Hans Betallinng Tillsammen firresinndtztiuffue Enn hallff daller hallff Anndenn ortt Riinger tre dl.[1]), dallerenn beriegnitt thill 80 β. — — —

Vdi denne Summa Er affkortid . . . . . 13½ dl.[2])

— — — — — — — — — — —

29. Omtr. 30. Decbr. 1623.

Kongens Antegnelser ved en kgl. Udgiftsordre, dat. Frederiksborg 30. Decbr. 1623, til Johan Bøgvad om Betaling til nogle Tømmermænd for Arbejde paa og ved Frederiksborg. — Skrevne med Blyant. *Geh. Ark., Afregninger, J. 1.*

Iohann Bøgwad Schall Giffue och Betalle Iep Iørgennsenn, Iacob karcker Och hanns Hogennsenn, thømmermennd. Inndwonner i Hiellerød, effterschreffnne Penndinnge, som er deris beuillgede fortienntte Arbedtzlønn for dette effterschreffnne Arbede, di Haffuer giortt och forferdiged paa disse effterschreffnne Steder her till frederigsborgh fra den 2 *Septembris* Och thill Nytt Aarss daug nest effter 1624. Och er, som effterfollger:

— — — — — — — — — — —

For krøber och Bosse, dj haffuer giortt ferdig Allewegnne paa denn Stoere ladegaard, huor behoeff giordes, saa och for ett Suinnethrug, di giorde wdj kiøchennitt paa Slottid . . . ij daller.

Dem skall bønderne gørre ferdig En anden gang.

— — — — — — — — — — —

———

[1]) Tilføjet af Kongen med Blyant.
[2]) Skrevet med Blæk.

30. Omtr. 30. Decbr. 1623.

Om Betaling til en Tommermand for Arbejde paa og ved Frederiksborg. — *Geh. Ark., Afregninger, J. 1.*

Derfor Er Iep tømmermand betaldt Epther hanss Seddelss lydelse [1].

31. 1623?

Om Betaling til en Bartskjær. — *Geh. Ark., Afregninger, J, 1.*

Herhuoss hører beuyss aff dennom, hand Skriffuer om, Om dy haffuer ochsaa hafft gaadt aff hanss *tractation*.

Christian [2]).

32. 18. Decbr. 1624.

Til Skriver Jens Thomesen.

Han skal lade gjore to store Kander til Kjøbenhavns Ladegaard. — *Geh. Ark.*

Skriffueren Paa hammermøllen
Skall laade gørre thuende tudkander, huer Paa 12 Potter, (huilcke ynted skall uerre fortynnid) med Stercke hancker.

---

[1]) Skrevet under en Udgiftsordre, dat. Frederiksborg 30. Decbr. 1623, til Johan Bøgvad om at betale nogle Savskjærere 5 Dlr. for Arbejde paa de tre Hvælvinger over Galleriet paa Slottet og paa den ny Mælkestue paa Favrholms Ladegaard. Jep Tømmermand er sagtens den samme som den ovfr. Nr. 26 og 29 nævnte Jakob Karker (jvfr. Danske Saml. I. 27 f.).

[2]) Paaskrift paa en Regning fra Baltser Badsker for sit Arbejde med dem, han har helet och forbundet af Kongens Folk og Tjenere. De tre Poster i Regningen ere for 6. Maj, 12. Juli og 9. Maj. Da den findes sammen med Udgiftsordrer og lign., vedrørende Frederiksborg i Aaret 1623, hører den sandsynligvis til samme Aar. — En Baltser Bartskjær boede ved denne Tid i Kjøbenhavn (Nielsen, Kbhvns Diplomat. I. 499. VI, 225).

saattman dem kan berre ymellom thuende persohner Paa en stang. Indenudi skall der settis knappe ymellom huer 3 potter, Och skall haffuiss y acht, atter er rom offuer dy tolff Potter, saatt man dem kan vspiildt berre. Naar dy ferdyge Erre, daa skall dy forskickis tiill københaffuen och tegnis wdenpaa med Cronen, saoch atty hører till københaffuens laadgard.

Aff frede: den 18 *Decembris Anno* 1624.

33. **11. Juli 1625.**

Til Ærkebiskop Johan Frederik af Bremen.

Kongen udtaler sig med Tillid om den forestaaende Kamp med Tilly. — *Afskr. i Geh. Ark.*[1].

Freundlicher, vielgeliebter Vetter, bej diser gelegenheit habe Ich nicht vnterlassen wollen E: L: vnsern zustandt zu wissen zuthun. Der Tillj hat sich verlauten lassen, Er habe schreiben an mir von dem kaysser, welche Er mir nicht zu schicken will, ehe vnd beuor Er seine *Armee* in besser order habe. Er hatt auch zu leuten, so warhafftig seint, gesagt, Er habe befehl mir zuschlagen, wan er gelegenheit haben wirt. Es stehet doch alles in des Allmechtigen hand, der woll ordnen wirt, wass seinem nahmen zu ehren gerahten kan. Derselbige wirt raht vnd muht geben, das Ihm nichts soll abgeschlagen werden, auch vielleicht ehe besucht werden, alss Ers glauben kan. Ich ziehe morgen von hinnen auff Hameln, alda will Ich mich aufhalten, bis Ich das vbrige neuwgeworben Volck zu

[1] Denne Afskrift ligger i et Originalbrev fra Ærkebiskop Johan Frederik af Bremen til Hertug Frederik af Gottorp, dat. Vörde 16. Juli 1625. Han omtaler i Brevet, at et Bud, han havde sendt til den kongelige Lejr, har bragt dette Brev med tilbage, som Kongen af Danmark „an uns mit eigner Hand geschrieben“.

mir bekomme, welche innerhalb weinig tagen ankommen werden.

Der Churfurst zu Sachsen etc: hat sich bis dato kegen diese *Armee* nicht wollen verleiten lassen. Der Allmechtige gebe alles das. was seiner kirchen zum auffnehmen gereichen kan, wessen Allmacht Ich E: L: hiemit wil befohlen haben Vnd verbleibe allezeit

E: L: getrewer Vetter vnd Schwager
Christian.

Datum auff dem Hause zum Berge[1]) den 11 *Iulij Anno* 1625.

E: L: wollen diss neben meinen gruss den herren von Meckelnburg vnd h: v: Holstein wissen lassen.

34. 1626—27.

Til Frederik Günther.

Der skal opsættes en Forpligtelse til Underskrift af dem, som ville paatage sig at danne et Korps Rytteri. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Eiine *obligado* zu machen, wohrmit der feiindt mechtich kunthe gesuchet werden(?), vndt man *ab hac parte* So lange könte Sicher Sein, biss man sich *recolligiret*[2]).

1. Man sehe. wii man 2000 Pherd zusammen bringe.

2. Niimand vnther ihnen soll einige Bagasii beii sich haben, ihr kraudt vndt lodt mit sich fihren in hossen oder kleiideren. wiiauch Brodt ahm Pherde vndt Sattell auff acht thage.

---

[1]) Kongen havde sit Kvarter i Hausbergen fra 6—11. Juli (I 455).

[2]) Af dette Udtryk synes tydelig at fremgaa, at Brevet maa være fra Tiden efter Nederlaget ved Lutter am Barenberg 17. Aug. 1626 og før Fjendens Indfald i Hertugdømmerne i Efteraaret 1627.

NB execution. Man konthe ihn souill thage den feindt so allert halthen. dass Er keiine zufuhr bekommen konthe.

Wehr dass vntherschreiben wolthe, dass Stunde ihm freii.

Dii *standarden* Sollen mitt allerhandt sachen bebrehmet Sein. eintheill mit hiitte. Eintheill mit Skarppen, Eintheill mit hendsken vndt dessen geleichen. worzu Sii nicht lenger verbunden sein Sollen alss den zug.

Udskrift: Friiderich giinther zu handen[1].

35. **1626—27.**

Jakob Rettich skal udarbejde en Grundtegning over Kjøbenhavns Omkreds fra Nørreport til Ny Vartov og Stranden og derfra til Bremerholm. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Iacob Rettich[2])

Soll sich von hinnen nach kopenhagen verfiigen vndt daselbst eine *plante* machen von der Norderpordt biss zum Ende dess rundelss. wohrein dii kiirche liget. So zu dem Schefolcke geordnet[3]), vndt dan von dem Steindam, Daa der gemeiiner weck nach friiderichsburch geet[4]), vnd dass

---

[1]) Udskriften er skreven med Blæk.

[2]) Jakob Rettich fik 23. Novbr. 1626 en i Stade udstedt Bestalling som Kommis ved Fortifikationen (Bestallingsliste i Geh. Ark.. Krigsmin Aflev., Indk. Sager, Christ. IV, B). Da den 1627 ved St. Annæ Bro paabegyndte Skanse ikke nævnes i Brevet, maa det antages, at Kongens Ordre er fra Slutningen af 1626 eller Begyndelsen af 1627.

[3]) Til St. Annæ Kirke, udentor Rosenborg. hvis Opførelse paabegyndtes i Sommeren 1640, havde Kongen allerede 1625 givet Befaling til at udvise en Plads (Nielsen, Kbhvns Hist. IV, 119).

[4]) Den af Frederik II anlagte Vej til Frederiksborg gik over Dæmningen mellem Sortedamssøen og Sundet (Nielsen, anf. Skr. IV, 106).

beiiligende wasser nehbenss der Redudt, wohrein dass hosspiithall liigett[1]). biss an den Strandt. daa dii bolwercke ins wasser liigen. welche lengde ihm wasser auch soll gemessen werden. vndt also langss dem wasser vndt Repperbahn[2]) wiiauch den holm.

36. Marts—April 1628?[3])

Liste over Flaadens forskjellige Afdelinger og Officererne paa dem. — *Geh. Ark.*

Capiteiner och lutenanter, som til skiiben saat er Paa Elffuen, danmarck och Norrie.

10. Hendrick wiind[4]) . . . . . Lyndormen. *Admirall.*
11. [Peder gaaldt hans][5]) . . . Lytenandt.
12. *Christoffer* Modt[6]) . . . . *Spes.* *Vice Admirall.*
13. Iørgen kongell[7]) . . . . . *Gabriell.*
14. Køne Iochim graabou[8]) . . Suaanen.
15. Iohan Mohr[9]) . . . . . . Nellebladid.
16. Tyge Christensøn[10]) . . . . Markatten.

---

[1]) Ny Vartov, ved nuværende Trianglen, blev paabegyndt 1625 og fuldført 1630 (Nielsen, anf. Skr. III. 54 f.).

[2]) Det islandske Kompagni havde en Reberbane ved det nuværende Amalienborg.

[3]) Tidsbestemmelsen fremgaar med stor Sandsynlighed af de forskjellige Bemærkninger i de følgende Noter; jvfr. Tidsskr. f. Søvæsen, Ny R. XXV, 409.

[4]) Fik 16. Marts 1628 Instrux som Chef om Bord paa Lindormen for en Eskadre, der skulde gaa til Elben (Lind, K. Christian IV og hans Mænd paa Bremerholm S. 210 f.).

[5]) Det indklamrede er overstreget.

[6]) Christoffer Movat; om ham se Lind, anf. Skr. S. 235.

[7]) Blev Kaptajn 26. Jan. 1628 (Lind, anf. Skr. S. 252).

[8]) Førte Svanen paa Elben 27. Marts 1628—25. Juli 1629 (Lind, anf. Skr. S. 231).

[9]) Johan Maar (Mohr) førte Nældebladet 27. Marts—26. Novbr. 1628 (Lind, anf. Skr. S. 204).

[10]) Tyge Christensen, der blev Kaptajn 5. Febr. 1628, blev 12. April Fører af Marekatten, med hvilket Skib han laa paa Elben til 26. Juli 1629 (Lind, anf. Skr. S. 233).

Tiil Norrie.

17. Staller kaass[1]. . . . . . . *Hector.*
18. Børge Iull[2] . . . . *Fides.*
19. Wyllom Effuiindsøn[3] . . . Trost.

Wed Medelfardt och langss ad Iudtlandtz kost.

31. Hummeren . . . . . Niilss hammer.
32. Postilion . . . . . . Haardtwich sasse[4].
33. Dii thuende gaaleier .
35. Den Norske gaaleii . . Peder Borringholm[5].
36. Den gaaleii ued samsø
37. Skioldpadden . . . . Iørgen Orning[6].

Issland.

20. *Victor* . . . . . . Holger Rossenkrandtz[7].
21. Flenssborrig . . . . Iens Munck[8].

---

[1] Var dog 10. Maj—12. Septbr. 1628 om Bord paa Rafael (Lind, anf. Skr. S. 220).

[2] Jvfr. om hans Virksomhed 1628 Lind, anf. Skr. S. 218 f.

[3] Villum Evertsen, der 26. Jan. 1628 var antagen som Skibshøvedsmand, fik 5. April Ordre til med Trost at visitere de Skibe, der førte Munition fra Rostock og Warnemünde, men fik derefter Befaling til at holde sig under Norges Kyst i Børge Juels Eskadre (Lind, anf. Skr. S. 249).

[4] Hartvig Sax, der 23. Jan. 1628 havde faaet en fornyet Ansættelse som Skibshøvedsmand, skulde dække Fyn mod fjendtlige Landgangsforsøg (Lind. anf. Skr. S 230).

[5] Om Peder Olufsen (Olsen) Bornholm se Lind, anf. Skr. S. 244.

[6] Kom i Virkeligheden til at føre Spes 27. Marts—10. Oktbr. (Lind, anf. Skr. S. 224).

[7] Holger Børgesen Rosenkrands fik 28. Maj Instrux om paa Viktor at konvoyere Handelsskibe til Island (Lind, anf. Skr. S. 190).

[8] Endnu 18. Marts fik han en Ordre om at deltage i Angrebet paa Slesvig, men 16. April kom han tilbage til Kjøbenhavn, rimeligvis som syg, og døde i Juni s. A. (II, 144. Lind, anf. Skr. S. 196).

22. Hauhesten . . . . . Pross Mund[1]).
23. *Charitas* . . . . . . Nielss honning[2]).

Paa den Holsteinske siide.

24. Nassau . . . . . . Hendrick heess[3]).
25. Sielhunden . . . . . Ernst Pricker[4]).
26. Fysken . . . . . . Lucass hendricksøn[5]).
27. Haaren . . . . . . Mar: heess[6]).
28. Miiønden[7]) . . . . . Hans lydersøn skal sendis bud epther.
29. Obsluss gaaleii . . . *Catho*[8]).
30. Maarstrandtz gaaley. . Niils kraag[9]) skall sendis bud epther.

Den Store flaade.

1. *Argo* . . . . Gaabriel krusse[10]).
2. *S: Sophia* . . . . . Owe gedde.

---

[1]) Da Havhesten 28. Maj sendtes til Island, var Pros Mund dog ikke Skibets Chef (Lind, anf. Skr. S. 227).

[2]) Niels Honning, der var bleven Skibskaptajn 11. Novbr. 1627, førte Caritas næsten hele 1628 (Lind, anf. Skr. S. 242).

[3]) Henrik Hess førte Nassau 14. Febr.—9. Juni; se om ham II, 128 f og Lind. anf. Skr. S 242 ff.

[4]) Ernst Pricker (fra Embden) førte 2. April „en tom Skude" til Ekernførde; 20. April afgik han med Sælhunden og to Galejer til Farvandet ved Stralsund (Lind, anf. Skr. S. 203).

[5]) Lukas Henriksen laa 30. Marts med Sælhunden ved Femernsund og fik der Ordre til at sejle til Rostock (Lind, anf. Skr. S. 236).

[6]) Markus Hess. der var bleven Lieutenant 25. Febr.. førte 28. Febr —8. April Marstrands Plage ved Femern. men blev 8. April Kaptajn paa Mynden (Lind. anf Skr. S. 255)

[7]) Det ses af Lind. anf. Skr. S. 255. at der 8. April savnedes en Kaptajn paa Mynden. Hans Lydersen blev det dog ikke.

[8]) Cato Gertsen førte i hele Aaret 1628 den blaa Mand (Lind. anf. Skr. S. 252).

[9]) Næppe Kranz, som Lind (anf. Skr. S. 267) har læst. Niels Krag var 13. Febr. bleven Lieutenant til Skibs (anf. Skr. S. 253).

[10]) Gabriel Kruse beordredes dog 24. April med fire andre Skibe til Lybek (Lind. anf. Skr. S. 179).

3. *Recompans* . . . . . Syuerdt gaabrielssøn[1]).
4. *Patientia* . . . . . Eiiler wrne.
5. Røde løffue. . . . . Moridtz Priins[2]).
6. *S: Anna* . . . . . . Iørgen Orning.
7. *Iustitia* . . . . . . Søren haarboe[3]).
[8. *Spes* . . . . Myckell Mortensøn][4]).
9. *Raphaell*. . . . . . Søren Sørensøn[5]).

Til huer aff disse skiib skall tegnis en luthenandt och optegnis, huormange Øffuerlig Er.

Dy 28, som y søen Er eller med ded første kommer, skall tegnis for sig sielff.

37. **Omtr. 1630.**

Til **Frederik Günther.**

Ordre om Udfærdigelsen af en Skrivelse til Hertugen af Gottorp angaaende Ægidius v. d. Lancken og de reventlowske Godser. — *Geh. Ark.*

Ein[6]) schreiben ahn den herdtzogen v: holstein, worein man begeret Seine *resolution* auff dass fohrige, so ihm

---

[1]) Sigvard Gabrielsen Akeleie, om hvem se Lind. anf. Skr. S. 184 ff.

[2]) Morits Vibrandsen Prins omtales som død 25. April 1628 (Lind. anf. Skr. S. 208).

[3]) Søren Christensen Harbo skal være død 1629—30 (Lind. anf. Skr. S. 238).

[4]) Det indklamrede er overstreget. Mikkel Mortensen, der var bleven Skibskaptajn 26. Jan 1628, førte heller ikke Spes, men derimod Fides fra 18. April—9. Oktbr. (Lind. anf. Skr. S. 251).

[5]) Søren Sørensen Korsør (se Lind. anf. Skr S. 267. 441). Det synes, som om han og den ovfr. nævnte Søren Christensen Harbo have byttet Skibe.

[6]) Foroven har Kongen skrevet følgende, som han dog atter har udvidsket: „Freundtliche. Herdtzliibe frau Mutter. Ich habe nit vntherlassen können beii disser gelegenheit zu schreiben vndt Sii“ —.

von Renssburch zugeschriben wardt anlangendt, ob er Egiidio befholen dass fiihe von dess Rewendtlow gutheren abzufuhren befohlen (!) [1].

Udskrift: Friderich giinther zu handen.

38. Omtr. 20. Febr. 1631?

Til Frederik Günther.

Ordre om Udfærdigelse af Kreditiver til det kurfyrstelige sachsiske Hus. — *Geh. Ark.*

Skreiiben, So strax mussen fertig gemacht werden.

Creditif an den Churfursten v: Saxen.

An dii Churfurstinne.

An dass freuleiin [2].

Eiin grussbriiff an den Churfursten, wohrein wm sleunige abfertiigung meiiner gesanten soll ansuchung geskeen.

Ein Skreiiben an dii Churfurstinne gleiichess Eiinhaldtz [3].

Udskrift: Friderich gunther zu handen.

39. Omtr. 5. Maj 1631.

Randbemærkninger til et Overslag over Udgifter, der restere at betales af Sundtolden. — *Trykt hos Riegels, Forsøg til Femte Christians Historie S. 707 f.* [4]).

[1]) Brevet hænger uden Tvivl sammen med Forhandlingerne med Hertugen af Gottorp angaaende Ægidius v. d. Lanckens Strid med sin Hustru, Margrethe Reventlow (II. 307 f.).

[2]) Magdalena Sibylla.

[3]) Ordren hænger efter al Rimelighed sammen med Frederik Günthers Sendelse til Sachsen i Febr. 1631. Kreditivet til Kurfyrsten udfærdigedes 20. Febr. (II. 335).

[4]) Der har desværre ikke kunnet findes nogen Original til eller Afskrift af dette Aktstykke, som paa det anf. Sted kun foreligger i et ikke alene ikke bogstavret, men ogsaa meget fejlfuldt Aftryk.

Overslag paa hvis Pendinge, som rester at betales af Hans Kongelige Majestæts Toldboede den 5 May 1631.

Ionas Hennemarch at skal have Resten af Defensions-Regning for forgangne Aar	1000	Rdlr.	Dette skal med det første betales ham[1].
Igien kunde ham tilkomme i dette Aar	10000	—	Skal leveres til hannem, eftersom der indkommer Regning.
Iens Thomesen[2] til Hans Kongelige Majestæts Arbeide	2500	—	Heraf kan hannem efterhaanden leveres.
Aarlige Pensioner .	5818	—	Skal specificeres.
Cronborgs Bygnings Arbeids-Løn . . .	5000	—	Skal betales af den Told, dertil bliver paalagt[3].
Soldaterne paa Kronborg	4685	—	
Willum Mortensen[4] tilsammen for Liverance	13100	—	Skal efterhaanden betales.

[1]) Efter Sundtoldregnsk. for 1631 blev der 13. Maj 1631 leveret Jonas Heinemark, Kongens Tolder for Kjøbenhavn, til Citadellets Opbyggelse ved St. Annæ Bro 1000 Rdl., der resterede ham af Sundtolden forgangne Aar. Om den til Skansen ved St. Annæ Bro indførte Forhøjelse af Sundtolden se II. 60. 265. Om Jonas Heinemark se III, 86.

[2]) Skriver ved Hammermøllen, senere Skriver i Tugthuset.

[3]) Kongen havde i en Skrivelse til Rigsraaderne af 10. April 1631 forlangt deres Betænkning, om det ikke af Hensyn til Kronborgs snarlige Reparation var raadeligt at forhøje Sundtolden til det dobbelte paa nogle faa Aar. Af Raadernes Betænkninger er kun Klavs Daas af 18. Juni bevaret, hvori han fraraader en Toldforhøjelse, men en saadan var da allerede paabudt ved et Kongebrev til Tolderne i Sundet af 10. Maj (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. II. 311. Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. I. 203).

[4]) Villum Mortensen Rosenvinge, Tolder i Sundet.

Daniel Leuch[1]) og Hans Pedersen[2]) for Levering, af hvilke resterer og med det første kommer	16000 Rdlr.	Skal staae til videre Besked.
Anviisnings Penninge	7000 —	Skal specificeres.
Veysedler for Specerie	2000 —	Skal efterhaanden betales.
Ditto	3000 —	Naar Jørgen Lassen[3]) kommer igien, da kan han sige, hvad dette er.
Albret Bathnesen[4])	6000 —	Skal og staae til videre Besked.
Iens Pedersen til Løgterne[5])	2400 —	
Otto Smidt[6])	1000 —	
En Badskier efter en Anviisning . .	800 —	Skal ikke betales indtil paa videre Besked.
Pauli de Villium[7])	1154½ —	
Adskillig Væsen, som skal kiøbes til Kongelige Majestæts Behov . .	2000 —	
Rester endnu Betaling for Steenkul	1000 —	Skal betales.
Rester Fragt at betale	1200 —	Disse Rester ere ikke min, men eders Skyld.
Kobbersmed for adskilligt Arbeide .	1000 —	Kan efterhaanden betales.
	91658 Rdlr.	

---

[1]) Fejl for David Luft, Toldskriver i Sundet (III. 128).
[2]) Tolder i Sundet (III. 129).
[3]) Det skulde vel ikke være en Fejl for Jørgen Karstensen, der var Renteskriver?
[4]) Fejl for Albert Baltser (Bernts).
[5]) Jens Pedersen har haft Tilsyn med Fyrene.
[6]) Kaldes i Sundtoldregnsk.: Otte Smid af Kjøbenhavn.
[7]) Povl de Willem (I. 171 f.).

40. Febr. 1632.

Udkast til et Brev til Salvius, hvori Kongen ønsker Gustav Adolf til Lykke med hans Plan om at befri Stiftet Bremen fra Katholikerne, men for øvrigt henviser ham til direkte Forhandling med Hertug Frederik. — *Geh. Ark.*

Suaar Paa *D: Saluij breff*,

At ded oss ganske keerdt Er att fornemme, att h: k: kon: y Suer: ded Euangeliiske wessendt saaoch ded Styfft Brehmen vdaff dii *Catholiskis* macht att *Liberere* Paa sig tagiid haffuer, ynsker h: k: dertil aff gud y himmelen lycke och fremgang. Worriss Elskelige, kerre Søn her: fri: anlangende, Saa Er oss inted beuyst, at ha: ker: paa ded stiifft Brehmen haffuer att *pretendere*, førend att Byskoppen sammestedtz ved døden affgaar, Huorfor wy erachte best att uerre, Om h: ker: kon: y Suer: formener for h: k: skyld nogid att uylle *tentere*, att h: k: kon: y Suer: daa worriss Elskelige, kerre Søn derom Syn mening wenligenss laader wyde, Eptherdi h: k: h: fre: tiill Synne Aar och alder kommen Er[1]).

41. Omtr. 14. Aug. 1632.

Til Henrik Thott.

Wichmann Hasebart skal have Brev paa et Vikariat ved Lunde Kapitel. — *Geh. Ark., Indk. Breve t. Kancelliet, 1632.*

Paa ded *Vicarj*, Iohanness Offuerberg haffde, skall *M. Vickman confereris.*

Christian[2]).

---

[1]) Udkastet, der af Molbech (I, 483) er henført til 1631, hører sandsynligvis til de Forhandlinger, som førtes i Febr. 1632, og hvor bl. a. Gustav Adolf stillede de tabte Bispedømmer i Udsigt for Kongens Sønner (Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. I, 223 f.).

[2]) Dette er skrevet paa en Seddel, der findes indlagt i et Brev fra Kancellisekretæren Henrik Thott til hans Kollega Iver Prip, dat. Glückstadt 14. Aug. 1632. Henrik Thott skriver

42. 18. Aug. 1632.

Til Omslagsforvalter Hans Bøjesen.

Om en Udbetaling til en hamborgsk Kjøbmand. — *Geh. Ark.*

Dem kauffman Auss vnser Stadt Hamburch Miit Namen Christoffer foget Sollen Neun hunderdt zueh vndt Achtziig Reiix daler *in speciȩ* von vnserem vmslagss verwalther auff *trium Regum Anno* 1633 binnen kiil gereiichett vndt gegeben werden.

Glyckstadt den 18 *Augustj Anno* 1632.

Christian[1]).

43. 21. Septbr. 1632.

Til Henrik Rantzau.

Han skal forhandle med Ditlev Reventlow om dennes Indtræden i Kongens Tjeneste og Sendelse til Kurfyrsterne af Sachsen og Brandenborg om Elbtolden. — *Geh. Ark.*

Weiil du izo Nach lybeck reiissest, daselbst mit *M:* Reeuendtlau zu reeden. Ob er siich in meiinen diinsten begeben wolle,

---

heri, at da Kongen ved vedlagte Seddel har befalet ham at forfærdige et Brev paa, at M. Wichmann Hasebart, Grev Valdemars Tugtemester, skal beholde det Vikariat udi Lunde Kapitel, som Johannes Oberberg tilforn har haft, saa beder han Iver Prip sende sig en Kopi efter Skaanske Registranter af det Brev, som Johannes Oberberg har haft derpaa, eller selv lade forfærdige Brev derpaa, lydende paa M. Wichmann. Brevet udfærdigedes 10. Novbr. 1632. 6. April s. A. havde Wichmann Hasebart faaet Exspektancebrev paa det første ledige Vikariat (Skaanske Reg. V. 16. 61). — Om Johannes Oberberg se I. 356 f.

[1]) Paa Foden af Brevet har Christoffer Vogt (om hvem se III. 283) kvitteret for Modtagelsen af Pengene til Omslaget 1633 af Omslagsforvalteren Hans Bøjesen.

Daa Nun selbiiger Reuendtlau sich darzu bekuemen wiirdt, So soll Er doch sich anhero nit verfiigen, sondern miit forgeben weiiteren bedenckenss zu hausse bleiiben vndt in staadt seiiness *Iuramentj* Eiinen *Reuers* aussgeben vndt solchess zu dem Ende,

Er soll ganss *secretamente* mit wehnigen diineren siich naher Chur Saxen vndt Brandenburch verfuhgen vndt versuchen, Ob Er diiselben *disponiren* kan, dass sii an ihrem Ordt den zollen auff der Elben verstatten wolthen.

Wass er nun zu solcher Reiisse Nötig, darum soll miit ihm geredet werden, vndt an welchem Ordt man Ihm zum fugeligsten dii wexel vbermachen konthe.

Eiine gewiisse zeiit muss auch gesetzett werden, auff dass man ihn Dii *credentiales* vndt *Instruction* kan zukommen lassen [1]).

Renssburch den 21 *Septem: Anno* 1632.

Christian.

Udskrift: Den Ambdtman Hendrich Randtzou zu handen [2]).

44. **Decbr. 1632.**

Ordre om nogle Udbetalinger af Rentemestrene. — *Geh. Ark.*

Renteineisterness [3]) kuiitandz Paa . . . . . 4000 dl.
Di skall giiffue Niickell kock [4]) . . . . 2000 dl.

---

[1]) I 1632 traadte Reventlow i Kongens Tjeneste og rejste i Decbr. s. A. til Dresden, dels for at opnaa Samtykke til Elbtolden, dels for at virke for Fredsunderhandlinger, der skulde skjules for Axel Oxenstjerna (Fridericia. anf. Skr. I, 96. 244 f. 249 ff. 261 f.)

[2]) Henrik Rantzau til Schmol og Hohenfelde var Amtmand i Rendsborg.

[3]) Øverst oppe paa Ordren har Kongen skrevet: „Huorfor".

[4]) Se om ham, foruden III, 165 ff., nu ogsaa Lind, Kong Christian IV og hans Mænd paa Bremerholm S. 293 ff. 17. Decbr. 1632

Rottgetteren [1]	500 dl.
Christen knudtzenss aruinger [2]	1500 dl. [3]

---

fik han 2000 Rdl. for Kabelgarn og andre leverede Varer (Rentemestr. Regnsk.).

[1]) Rothgieteren Felix Fuchs (om hvem se III, 111) fik 10. Decbr. 1632 udbetalt 500 Rdl. (Rentemestr. Regnsk.).

[2]) Christen Knudsen Akeleie døde 11. Marts 1632. Se om ham I, 99 f. Følgende Uddrag af Rentemestr. Regnsk. giver nye Oplysninger om ham: 10. Decbr. 1632 givet Christian Knudsen paa sin sal. Fader velb. Christian Knudsen af Flensborg hans Vegne 1500 Rdl., som er paa Regnsk. af de 3000 Rdl. in Specie, kgl. Maj. til hans afgangne Fader skyldig er. Mærkeligt er det, at Sønnen (uægte) har ganske samme Navn som Faderen.

[3]) Derefter er tilskrevet med en anden Haand:

„Gert Osserin	100 Rixd.
Schipperen aff Stralsundt	80 Rixdr.
Iacob Claussen	1000 Rixdr.
Noch for $20^1/_4$ lod guld	111 Rixdlr. 2 ℳ 4 ß
	5291 Rixdr. 2 ℳ 4 ß."

Perlestikkeren Gert Osserin udbetaltes der 10. Decbr. 1632 100 Rdl., og s. D. fik Skipper Jakob Mikkelsen fra Stralsund 80 Rdl. i Fragt for paa sin Skude at have overført en Globus fra Stralsund til Kjøbenhavn (Rentemestr. Regnsk.). Den Globus, som der her er Tale om, var den store Himmelglobus, omtr. $4^1/_2$ Fod i Diameter, som Tyge Brahe havde ladet forfærdige i Augsburg. 1576 kom den til Danmark, hvor den opstilledes paa Hveen, men da den store Astronom forlod sit Fædreland, maatte ogsaa hans Instrumenter paa Rejse. Efter hans Død bevaredes de en Tid lang i Prag, indtil de efter Slaget paa det hvide Bjerg adsplittedes og ødelagdes. Globen førtes til Neisse i Schlesien, men i det derværende Jesuiterkollegium blev den ikke gammel, thi da den sachsiske Hær, ved hvilken Christian IV's Søn Hertug Ulrik befandt sig, i Efteraaret 1632 erobrede Byen, fik den danske Kongesøn Globen i sin Besiddelse og sendte den tilbage til Danmark som en Gave til Universitetet. Ved Midten af Aarhundredet flyttedes den til det astronomiske Observatorium paa Rundetaarn, hvor den tilintetgjordes ved den store Ildebrand 1728 (Friis, Tyge Brahe S. 29 f. 67. 104 f. 138 f. 304. 354. Engelstoft og Werlauff, Udsigt over Kiøbenhavns Universitets-Bygnings Hist. S. 14). — 10. Decbr. 1632 fik Jakob Klavsen, Borgmester i Malmø, 1000 Rdl. som Betaling for leverede Kjøbmandsvarer (Rentemestr. Regnsk.).

45. 1632 [1]).

Liste over Lonningerne til Kongens tydske Raader og Embedsmændene i det tydske Kancelli. — *I Hr. Edgar Collins Eje.*

En tydsk Chanseler	1500	dl.
Podewelss [2])	1200	dl.
Wartessleben [3])	1200	dl.
Reewendtlou	1200	dl.
Gotleff v: hagen	2000	dl.
D: v: der lippe [4])	800	dl.
Friiderich gunther	304	dl.
Niickolaus Eggebredt [5])	150	
Augustus fogiidt [6])	150	
Phiilip Borneman	150	
Christian Ludwiichsøn [7])	150	
Hanss Niickelsøn [8])	150	

[1]) Listen maa være yngre end Septbr. 1632. da Ditlev Reventlow omtales som værende i Kongens Tjeneste (jvfr. ovfr. S. 54). men ældre end Aarets Udgang. da han endnu samme Aar blev Kansler (Fridericia. anf. Skr. I. 96). hvilket Embede her forudsættes ledigt efter Levin Marschalcks Død 3. Septbr. 1629. Muligvis kan man ogsaa i den Omstændighed, at Gottlieb v. Hagen nævnes mellem Kongens Raader. se et Bevis paa. at Brevet er yngre end Novbr. 1632, da han paa dette Tidspunkt var i Brüssel som Resident (Fridericia, anf. Skr. I. 104).

[2]) Dionysius v. Pudewils (om hvem se III. 459) havde 24. Novbr. 1631 faaet Bestalling som Raad og Hofmarskalk hos Prins Christian (den ovfr. S. 44 nævnte Bestallingsliste).

[3]) Johan Joachim v. Wartensleben (II, 300).

[4]) Christoffer v. d. Lippe (II, 173).

[5]) Nicolaus Eggebrecht (I, 204).

[6]) Augustus Voigt (II. 115).

[7]) Den tydske Kancellisekretær Christian Weiner eller Weimar (Grundtvig. Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 167. III. 423).

[8]) Hans Nikkelsen Lundt. tydsk Kancellisekretær 1630—38. død 1654 som Borgmester i Kjøbenhavn (Nielsen, Kbhvns Hist. III. 213 f.).

Gerloff francke[1]	150	
Den, Som waar huoss frumoder Saliig	150	
Fiirbøderen	60	
Fiire bud	72	dl.
Summa	9382	dl.

46. 1633?

Forskjellige Kunstnere skulle vurdere Morten Steenwinkels Malerier paa Kronborg. — *Geh. Ark.*

Reem Peterssøn[2]. Carll v: Manderen, willem horenburch[3]).

Disse skall drage hen tiill *Croneborrig* Och wordere ded maluerck, som Morten Stenuinckell giiordt haffuer sammestedtz. Och skall dii først besee ded maluerck, som Er paa Rossenborre Paa den Øffuerste Saall, huorfor Er giiffuen 200 dl. for huerdt stycke ygennom bencken. Paaded dii Epther Samme taxst di[s]bedre kan waardere ded, som til *Croneborrig* udaff Morten Stenuinckell maalid Er[4]).

47. Omtr. 20. Januar 1634.

Spørgsmaal, der skulle rettes til nogle Præster angaaende et Præste- og et Provstevalg. — *Geh. Ark.*

---

1) Vel den samme, som hos Grundtvig, anf. St., kaldes Gerlach Rancke og var tydsk Kancellisekretær fra 22. Juni 1632 til 1641.

2) Portrætmaleren Remmert ell. Rembert Petersen, se III, 339.

3) Maleren Villum Hornbolt se III, 76.

4) Sandsynligvis staar den i Brevet givne Ordre i Forbindelse med den Misfornøjelse over de af Morten Steenwinkel paa Kronborg malede Malerier, som Kongen gav Luft i et Brev af 9. Decbr. 1633 (III, 204, jvfr. 214). 25. Febr. 1634 fik Morten Steenwinkel 900 enk. Dlr. for 10 Kontrafejer, leverede paa Kronborg (Friis, Bidrag til dansk Kunsthist. S. 22).

Dii Predikanter. som hiid[1]) beskeiiden Er. s[kall] [2])
a part adspørris:

1. Om der bleff strax. Eptherad H: Niilss y gammelby *Resingnerede* sit kaald, holdt Prestemode Epther Ordiinandtzen.

2. Huad En huerss *Votum* werrid haffuer *in eligendo preposito.*

3. Om Presterne huoss Byspen haffuer anholdt, att H: Niielss y gammelby motte bliiffue Prouist, der hand ingen kaald haffde[3]).

48. **1634?**

Forskjellige skulle tilsiges til at møde paa Slottet. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Til Skanderborg, hvor Kongen da opholdt sig.

[2]) Hul i Papiret.

[3]) Den omhandlede Sag er oplyst ved forskjellige i Kirkehist. Saml. 3. R. III. 329—38 trykte Aktstykker Det fremgaar heraf. at Niels Findsen Vedel, der var Præst i Stovby og Hornum Sogne i Bjerge Herred i Aarhus Stift og havde sin Præstegaard i Gammelby, i Aaret 1631 ønskede at nedlægge sit Embede og faa sin Svigersøn Holger Gabrielsen, der var Præst i Hylke, til sin Efterfolger. hvilket ogsaa skete. skjønt det i de Tider var meget usædvanligt. at en Sognepræst lod sig kalde til et andet Embede paa Landet. Da Aaret efter, 1632, Provsten i Bjerge Herred døde, valgtes imidlertid Niels Findsen til hans Etterfølger, skjønt han intet Embede havde. Nogen Tid efter kom Holger Gabrielsen i Strid med en Bonde, som benyttede Lejligheden til at klage over de Uregelmæssigheder, der vare foregaaede ved Præste- og Provstevalget. 17. Jan. 1634 udgik der et Kongebrev til Lensmanden paa Stjernholm, Tønne Friis, om at indkalde Præsterne i Bjerge Herred til den følgende Mandag (20. Jan.) at møde hos Kongen paa Skanderborg. De indkaldte Præster (Søren Pedersen i Ørum, Søren Andersen Jelling i Glud. Rasmus Sørensen i Skjold, Søren Pedersen i Urlev Hans Antonissen i Assens og Jens Madsen i Barrit) besvarede her Kongens i Texten angivne Spørgsmaal. Enden paa Sagen blev, at Holger Gabrielsen maatte træde tilbage til sit Embede i Hylke og Niels Findsen paa ny overtage Kaldet i Stovby.

Naar klocken Er toll, daa skall uerre tilsteede[1]:

Anne Iacob Myckelssøn[2].

M: frans[3]) Och haffue *Modellen* med sig tiil Prindtzens kleeder.

Bartell Snecker[4]) skall taage redskab med siig. at hand kand Slaa nogiid sammen med.

Der skall hentiiss udaff byen Ett Stycke Suordt blommid atlask Och et Slett støcke Suordt atlask.

M: hans Stenuynckell.

49. 25. April 1635.

Til Ellen Marsvin.

Kongen afviser hendes Begjæring om, at han skal tage Kirstine Munk til sig igjen. — *Nyere Afskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., 4., 985 c.*

Kiere Ellen, Udaf din Skrifvelse har ieg din begiæring fornummen, at ieg skulde tage din Datter til mig igien. og at du intet kunde tenke, hvorfor ieg var ilde tilfreds med dig, uden at det maatte komme, for du intet var paa Pensis bryllup[5]), hvorfor ieg mig icke noksom ofver din uforskammede Dristighed kand forundre, at du tør dig understaa at begiere, at ieg skulde tage din Datter til mig igien. da du selfver bekiender, dig intet at kunde tvinge[6]) dit Sind saa vidt, at du kunde komme til Pensis brøllup, og dog anmoder mig at tvinge mit

1) Brevet maa være skrevet før Prinsens Bryllup i Oktbr. 1634 og staar maaske i Forbindelse med Forberedelserne til dette.

2) Om Anne Mortensdatter, der var gift med Borgmester i Kjøbenhavn Jakob Mikkelsen, se III, 83 f.

3) Frands Hogendorf, Prinsens Skrædder.

4) Bertel Møller.

5) Christian Pentz's Bryllup med Sophie Elisabeth stod 10. Oktbr. 1634.

6) En Afskr. i Kgl. Bibl., Gl. kgl. Saml., 4., 2641 har: „have kundet tvinget".

Sind at tage din Datter til mig igen, som vit og bret er for hendis begangene bedrifter udraabt iblant høye och lave. Den store kierlighed, du skrifver dig altid at hafve haft til mig, er intet at erfare af dine verk, efterdj det lader sig ansee, at kunde du ickun faa din Dotter nogenlunde til rette igien, da varst du tilfreds, hvad verden dømte om min person. Paa Haderslefhuus, den tid de keysserlige vare dragne derfra, og mine Ærinder faldt derhen, da fandt ieg i hvær en vraa din Datter og Ringreffuen at staa sammen og mig staaendis bag med en bred Hat[1]) paa. Ieg mener, at om ieg var saa gal at giøre det, du begiær, da hafde verden icke alene Aarsag til at male mig med en hat paa, mens med to Øyne behengt med to briller[2]). Kiøb: then 25 *April: Anno* 1635[3]).

50. **25. Novbr. 1635.**

Til Tolderne i Sundet.

Om Tintøj, der skal forskrives fra England. — *Geh. Ark., Bil. t. Sundtoldregnsk. 1636.*

Eptherskreffuen tyntøii skall aff Engeland forskriiffuis:

Faade aff En Størrelse	4 duss:
Taalercken	4 dus:
Handbecken Och geedtkande[4])	2 par.
Lyssestaager	10 par.
Saaldtseercken[5])	8.

[1]) En bred Hat var Tegnet paa at være Hanrej, se Kalkar, Ordbog II, 174.

[2]) Jvfr. om dette Udtryk IV, 207.

[3]) Jvfr. om Brevet Smith, Leonora Christina Grevinde Ulfeldts Hist. I, 103 f.

[4]) Getkande, Gydekande, Kande til at helde af.

[5]) Saltsirken, et rundt Fad.

Saldtfaad	6.
Kousken	4.
Piibkander at skencke aff paa 6 Potter	2.
Kander Paa En pott	8.
Kander paa tho potter	8.
Kander paa fiihre Potter	8.
Tiinplather tiill att legge vnder faaden	4.
Confect Skaaler	24.

Actum Otthensegaard den 25 9*uem: Anno* 1635.

Christian.

Udskrift: Tollerne vdi Helssingør tiill hande.

51. **Decbr. 1635.**

Om Johan Braems Privilegium paa Hvalfiskefangst. — *Geh. Ark.*

Ded er dig Nocksom beuyst, at Iohan Brams *Concession* pa Hualfieskfangit er *Expirerit*, och hand ochsa sig, siist ieg uar y køben:, lod fornemme siig inted uyder at uylle med samme handel haffue at skaffe.

Nu ieg haffuer giiffuen andre forloff tiil at bruge samme handel, da vnderstar hand siig at forbyde dem sliigdt, med mynder dy uyl giiffue hannem 200000 ꝑ, som hannem inted anstar [1]. Huorfor du skaldt ware hannem

[1]) 28. Decbr 1630 fik Johan Braem Privilegium for 7 Aar paa Hvalfiskefangst paa Strømmene under Nordlandene, Grønland, Island og alle andre omliggende Øer undtagen Christianshavn (paa Spitzbergen) (Patenten); men allerede 24. Maj 1634 fik han dette Privilegium forlænget paa 10 Aar indtil 1647 (Norske Rigsreg. VI, 644 f.). Kongen maa altsaa være urigtig underrettet, naar han ovenfor siger, at Privilegiet er „expireret". Derimod kan det bemærkes, at Kongen 10. Decbr. 1633 havde forundt Christen Sørensen, Chrin Hoff og Henrik Dodt, Borgere i Bergen, at drive Hvalfangst Norden under Norge.

ad, At hand sligdt Indsteller, om hand uil ellers siig selffuer well. Ty ded tør hand inted tencke, At ded staar tiil hannem at tage penge Endten for Hualfangiit eller Haunen.

Huad dy haffuer *suplicerit*, som fyskeriit igen forundt Er, ded gaar herhuos.

Datum ut in literis.

Bagpaa: *Post scriptum.*

52. 5. Januar 1636.

Om en Udbetaling paa Kieler Omslag. — *Geh. Ark., Kieler Omslagsregnsk. 1636.*

Denne Summa skall føris udi Omslags Registerid.

Haderssleben den 5 *Ianuarij Anno* 1636 [1]).

53. 9. Januar 1636.

Til en af Rentemestrene.

Om Betaling for nogen Humle. — *Geh. Ark.*

Disse søgte 28. Novbr. 1635 om at maatte nyde deres Privigium, da det ikke kunde skade Johan Braems Fiskeri, eller om i modsat Fald at maatte faa Erstatning af ham, da de havde sat sig i stor Bekostning; men efter Overvejelser, i hvilke Kongens i Texten anf. Brev maa have været et Led, toges 22. Decbr. s. A. Koncessionen tilbage som stridende mod Johan Braems Privilegium. Nogen Tid efter søgte de bergenske Kjøbmænd om Tilladelse til at optages i Braems Hvalfangstkompagni (Norske Rigsreg. VI, 608 f. VII, 41. 135. Indk. Breve t. Danske Kanc., 28. Novbr. 1635. Sjæll. Tegn. XXVI, 16). Jvfr. i det hele V, 393 og Nielsen, Kbhvns Hist. IV, 220 ff.

[1]) Er skrevet bagpaa et Kongebrev af 6. Novbr. 1634, hvorved Christian IV gjør vitterligt, at han skylder Vogn Vognsen til Stenshede 1000 Rdl. in specie, og forpligter sig til at betale denne Sum Aarsdagen efter Brevets Datum.

Herhuos haffuer du Seddelen paa den humle, Siist købdt bleff, att Emfange, Huorepther du den Skaldt betaale, Sauydt Som deraff Endnu wbetaliid Er.

Hadersleff den 9 *Ianuarij Anno* 1636.

Christian.

Udskrift: Renthemeisteren tiill hande [1]).

54. **19. Juli 1636.**

Bemærkninger angaaende Bygningen af Christiansø Fæstning. — *Geh. Ark., Kancelliark., Militærvæsen.*

Fra *A* indtil *B* Skal muren for ded første gørris En allen høiier, end klyppen er paa ded steed, som er tegnid med *A*.

Samme Mur er befahliid at skulle med piiller indentiil uerre foruaarid, Som skulle løbbe Op tiil klippen. Och Eptherdi at ded er at formode, at Sammestedtz uyl falde Om wyntheren En Stor hab Snee, Som muren kan gørre Skade, naar den Smelther, Daa Skall ymellom Piillerne gørris hull, huor igennom wandiid kan haffue Siin lob.

Fraa *B* Indtil *D* Skall muren Offuentil werre liige høy.

Fraa *D* indtiil *K* skall muren Offuentil werre liigehoy.

Porten skall Nogenlunde Stafferis med huggen Steen.

Naar ded lacker hen Imod wiintheren, att man inted kan Mure lenger, daa skall muhren beteckis med Neffuer Och wragdeeler.

Rendersborger hus den 19 *Iulij Anno* 1636.

Christian [2]).

---

[1]) Har ligget ved Siden af en Optegnelse af K[aj] v. Ahlefeldt om Humle, som 28. og 31. Decbr. 1635 er sendt til Haderslev (Geh. Ark., Kieler Omslagsregnsk. 1636). For Beløbet, omtr. 633 Rdl., har Ahlefeldt kvitteret Hans Bøjesen i Kiel 12. Jan. 1636.

[2]) Kongen har skrevet disse Ordrer paa forskjellige Steder af

55. Omtr. 29. April 1637.

Til Iver Vind.

Der skal udfærdiges Bestalling for Korfits Ulfeldt. — *Geh. Ark.*

Herepther Skall gørris udi Chanseliid En bestallyng Paa H: Corfiidtz wllefeldt.

Christian.

Udskrift: Iffuer wynd tiil hande[1]).

56. 16. Septbr. 1637.

Om Anvendelsen af Accisen i Glückstadt. — *Geh. Ark., Indk. Breve t. Kanc., 1637.*

Wan Burgemeister vndt Raadt *In præsentia* Oluff Brockenhaussen. *D: Reemarj* dorns vndt Iacobi Stollij zeiigen werden. wohrhiin dii *Accissen.* So sii Skon gehoben. angewandt seindt. alssdan Ist hiirauff zu andtworthen.

Glyckxburch den 16 *Sep: Anno* 1637[2]).

---

et Kort over den mangekantede Mur paa Christiansø Fæstning ved Flækkerø. Om Opførelsen af denne Fæstning, der paabegyndtes 1635 og fortsattes i de følgende Aar, se III, 390 og de der anf. Steder samt Jørgen Bjelkes Selvbiografi ved Fridericia S. 73 f. — Paa Kortet findes desuden forskjellige Bemærkninger med en anden Haand.

[1]) Ordren er skreven paa en Optegnelse af 27. April 1637 om Jordebogsindtægterne af Ermelundegaard og Stege Slot, paa hvilke Ulfeldt fik et nyt Lensbrev 29 April 1637. Samme Dag udfærdigedes hans Bestalling som Statholder i Kjøbenhavn (IV, 131. Smith. Leonora Christinas Hist. I. 85 ff. XXXVI).

[2]) Denne Paategning af Kongen findes paa en udateret Skrivelse fra Borgmestre. Raad og Borgerskab i Glückstadt, hvori de ansøge om at maatte til Fordel for Byen opkræve Accise af hjemmebrygget (eingebraut) Øl; fra Maj 1635 havde de nemlig med Kongens Tilladelse opkrævet Accise af hamborgsk Øl foruden af Vine og Brændevin, men Indtægten heraf var nu

57. 24. Decbr. 1637.

Til Christoffer v. d. Lippe[1].

Kongen fremfører de Grunde, hvormed man overfor Klager paa Landdagen i Hertugdømmerne kan forsvare hans Ret til at paalægge Toldafgifter og Accise. — *Nyere Afskr. i Universitets-bibl. i Kiel, S. H. 45 B*[2].

Weil vermudtlich Riitter vnd Landskafft disser Furstenthum auff kynfftigem Landgerichte[3]) um abskaffung der zölle vndt Accisen anhalthen werden[4]). Als wiill hoch nötig sein beii zeiithen daran zu gedencken, was man *a mea parte* darauff andtworthen wiil. Weiil Riitter vndt Landtskafft zueyffuels ohn sich *prinsipaliter* darauff *fundiren* werden, man habe ihnen ihre *priuilegie* beii meiner huldigung *confirmiret*, Als ist darbeii in acht zu haben, das selbige *confirmation in mea minerennitate* aufgebracht, Auch von mir Nach meiiner krönung nit *confirmiret*, viil weniger iehmals vom keysser *approbiret* worden. *Ex quo*

---

formindsket ved Forbudet mod hamborgsk Øl. (Det kan bemærkes, at Kongen 18. Marts 1637 havde forbudt Hamborgernes Handel i sine Riger (Slange S. 864).) Vedlagt findes i Henhold til Kongens Befaling en Erklæring af Kancellisekretæren Oluf Brockenhuus, den holstenske Raad Reimar Dorn og Gouvernementssekretæren Jakob Stollius, dat. 17. Septbr. 1637, om Accisens Anvendelse.

[1]) Dette fremgaar af Overskriften til Afskriften.

[2]) At Brevet har været egenhændigt, fremgaar af følgende Randbemærkning til Afskriften: „Das Original dieses Schreibens hat nur eine Periode und zwischen jedem Worte ein Komma."

[3]) Kongen mener uden Tvivl Landdagen.

[4]) 9. April 1636 havde Kongen og Hertug Frederik uden Landdagens Samtykke udstedt en Forordning om Indførelsen af Licenter (Afgifter af ind- og udførte Varer) (Sammlung d. Schlesw.-Holst. gemeinschaftl. Verordnungen S. 460 ff.). Dette gav Anledning til stærke Klager fra Landdagenes Side (Ipsen, Die alten Landtage d. Herzogth. Schleswig-Holstein S. 200 f. Ratjen, Verzeichniss d. Handschr. d. Kieler Universitätsbibl. III, 89 ff. Nordalbingische Studien VI, 312).

concluditur, das Riitter vnd Landskafft in dissen Furstenthum ihrer herren *Regalia* eben so wehnig als andere vntherthan in der weldt *disputiren* können oder mohgen. Das nun darmit so lange angestanden, daran seindt dieienige Versach (!) gewessen, so dii herren von einander gehalthen, Nemblich beii zeiithen H: Iohan Adolffen, seliigen angedenken, Iohan von wohweren, der den *Caluinismum* in disse Lande einzufuhren sich angelegen sein lys [1]), wordurch alle *consilia*, wormit den herren konthe gediinet sein, gans vmgestossen bliiben. Nach demselben kam Egiidius von der lancken beii disses herren [2]) zeiit, der *in gratiam Nobilium*, souil an ihm war, alles verhinderthe, was beiide herren zu *Reputation*, nudtzen oder frommen gereichen konthe, auf das er konthe Suager mit heyssen, welchem *D^r^* Heiideman [3]) *succediret*, der mit miir des zollen halber vndt wegen der *poliscei* endrung [4]) So offte, als ich fynger vnd zeheen auff meynem leiibe habe, aus falskem herdtzen gans vertrewlich *commicirete*(!) vndt *Demonstrirete*, das man *optimo titulo* solches thun konthe, weiil dergleichen dinge in andern Furstenthum vndt lande *tota die practiciret* wurde. Das nun meine *minorennitas in hoc passo* (!) *allegiret* wiirdt, das komdt daher, das nach absterben meines in godt Ruenden herrn Vathers, Christ seligen angedenkens, vndt dy Fraumutter, Sehliig, dy *Administration* disser Furstentthum sich anmassethe, wormit Stadthalter vndt Rehte anfangs zufrieden wahren. Da aber der Stadthalter Hendrich Randtzou vndt Hans

---

[1]) Den ovfr. S. 24 nævnte gottorpske Gehejmeraad Johan v. Wouwer († 1612); jvfr. om ham og hans kalvinistiske Tendenser Noodt, Beyträge zur Erläuterung d. Historie d. Herzogth. Schlesw. u. Hollst. I, 503 ff. Nordalbing. Studien VI, 311.

[2]) Hertug Frederik III.

[3]) Dr. Erik Heidemann, gottorpsk Kansler, † 1636 (III, 305).

[4]) 27. Septbr. 1636 var efter længere Forhandlinger udkommet en „Polizeiordnung“ for Hertugdømmerne (Sammlung d. Schlesw.-Holst. gemeinschaftl. Verordnungen S. 476 ff.).

Bluhme mit einander in striidt gerythen vndt einander mit groben *iniurien* angriiff[1], also das dardurch der fohrnehmster Adel in beiiden Furstenthum in zuie hauffen Rytthen, vndt dy *Rantzouianj* dy fraumutter, sehlig, in verdacht hiilthe, als wehre sii mehr auf des Bluhmen als ihrer zeiithen, So fiingen dy *Rantzouianj* das werk dahin zu *disponiren*, das sii auff meine huldigung drungen vndt *veniam aetatis* beii dem keysser aussbrachten[2]) zu dem ende, das sii dadurch dii fraumutter, sehlig, aus der Regiirung bringen konthen. Da nun solches herdtzog Vlerrich von Mecklenburg, Seliigen, zu Ohren kam, wenthe Er seiinen mugelichen fleiis an dy sache zu verdragen, zu welchem ende er sich auch nacher flensburch verfuhgethe. Dar nun dii *Rantzouianj* solches merketen, Eiilethen sii noch mehr dan fohrhin mit der huldigung vndt brachten es dahin, das Eben der tag, wii der fohrgedachter herdtzog in Flensburch kame, wardt die huldigung fullendtzogen[3]). Aus welchem allem leychtlich zu Erseen Ist, wii liich[4]) Riitter vnd landtskafft in den Iahren zu der *Confirmation* kommen können. Was Ihr nun hiiruber zu papiir bringet, das sollt ihr niihmand zeigen, Sondern miir nur *pro memoria* zukommen lassen.

Hadersleben den 24 *Decembris Anno* 1637.

Christian.

---

[1]) Jvfr. ovfr. S. 4 f.

[2]) Ved Brev af 26. April 1593 (ovfr. S. 5).

[3]) 1. Septbr. 1593 hyldede Stænderne Kongen paa Landdagen i Flensborg, hvorefter han stadfæstede Privilegierne. Hertug Ulrik havde indfundet sig i Flensborg paa Kejserens og Enkedronningens Opfordring (Lackmann, Einl. z. Schlesw.-Holst. Hist. II, 80. Quellensamml. d. Schlesw.-Holst.-Lauenb. Gesellsch. f. vaterländ. Gesch. II, 2, 94).

[4]) ɔ: leicht.

58. 4. Juni 1638.

Til Ditlev Reventlow.

Udkast til en Skrivelse til Kaspar v. Buchwald om Sendelse af en Bøssemester til Oldeslo. — *Geh. Ark.*

Ein Skreibendt an H: kassper von Buchwaldt [1]), das Er den Biixenmeister, so im von hinnen [2]) geskiicket, Nach Oldesslou skycken soll, in wessen Stelle im Ein ander soll zugeskycket werden, vndt soll darneben Eiin skreiiben an dem *Commissario* gemacht werden, das selbiger Biixenmeister dii *Arthelerie*, so von hinnen *pro tempore* geskyckett wiirdt, nach dem laager [3]) annehmen vndt ausgeben.

4 *Iunij Anno* 1638.

Christian.

Udskrift: *A M: M:* Reuentlau.

59. 25. April 1639.

Til Henning Valkendorf.

Ordre om Udbetaling af forskjellige Summer. — *Geh. Ark., Krigsregnsk., Bil. t. Krigskommissarius Henning Valkendorfs Regnsk. 1639.*

Epther diisse zeddeler Skal *commissarius* walckendorp [4]) Paa worre uegne betale dennom, som diisamme lyder paa, Som Eptherfølger:

Køckenskriiffueren [5])	1186 dl.	ß
En kremmer [6]) for Staffering tiil frøckernis kleeder	75	19

[1]) Amtmand i Segeberg.
[2]) Kongen opholdt sig i Glückstadt (se IV, 185).
[3]) Om Lejren ved Oldeslo 1638 se Fridericia, anf. Skr. II, 67.
[4]) Se om hans Krigskommissariat IV, 247.
[5]) Niels Sørensen, efter hans vedlagte Kvittering af Haderslevhus 22. April 1639.
[6]) Herman Lange. Kvittering af 23. April.

Husfogeden[1]) for Høe	186	
Wogenmenden fra Assens feerge	8	
Guldsmydden[2]) for 3 Regnepenge	1	9
Sadelmageren[3])	30	44
Reebslageren[4])	10	33½
Fortheringen y Bollersleben	17	27
For wogen fraa Bollersleben tiil Hadersleben	27	16
Kaande Støberen[5]) for Nogle flaasker. . .	8	1
Summa . . .	1551 dl.	5½ β

Paa Hadersleff huss den 25 *Aprilis Anno* 1639.

Christian.

Udskrift: Ordiinandtz, Huorepther *Commissarius* henning walckendorp Siig skall Rette.

60. Juni 1640?[6])

Til Christen Thomesen Sehested og Dr. Jakob Madsen(?)[7]).

Kongens Afskrift af den for Grev Valdemar Christian og hans Hofmester Adam Heinrich Pentz udstedte Instrux i Anledning af Grevens Rejse til Ærkehertug Leopold Vilhelm. — *Geh. Ark.*

Instruction,

Huorepther worris Elskeliige kerre Søn woldemar Christian, Greffue udi Slessuig holstein, Och oss Elskeliige Adam

¹) Jørgen Hansen. Kvittering af 22. April.
²) Jakob Prussing. Kvittering af 22. April
³) Hans Jakobsen. Kvittering af 22. April.
⁴) Klavs Jakobsen. Kvittering af 22. April.
⁵) Johan Kandestøber. Kvittering af 22. April.
⁶) Som bemærket IV, 343, udstedtes denne Instrux i Juni 1640. Hvornaar Kopien skreves af Kongen, kan dog ikke siges.
⁷) Paa en Konvolut, som ligger ved Nr. 60, har Kongen egenh. skrevet: „Chanseleren Och Hoffpredikanten tiil hande“; men det er maaske tvivlsomt, om Konvoluten har hørt herhen.

Hendrich Pentz, worris hoffraad och y hoffmeisters Stadt tilforordnit pa den Reiisse, som de tiil Hans ker: Erdtzherdtzog Leopoldum Erre afferdigit, huorepther de siig skall rette.

Først skall greffuen nu sauel som altyd haffue gud for Øiien som den, hand allene kan haffue sig all tymelig och Euiig welsignelse aff at foruente, Dernest holde sig ded for En uys *Regel*, at hand icke bør at gaa aff hans rad, som Nu y hoffmeisters steed hannem er tilbetroed, Mens hannem adlyde Och siig Errindre, At hand hannem, pa det hand icke Siielffradig skulle werre, til den Ende aff oss som hoffmeister Er tiilforordnid, At hand sig Epther hans Raad och betenckende skulle forholde. Hand skal och lade siig aluorliigen uerre befahliid at skye al ledtferdig Omgengelse Och horerii, huorued hans Person aller snariist kan komme udi foracht Och hans gemyt fra aldt ded, som gudeligdt och *Reputerlidt* Er, forfordt och *diuerterit* bliiffue.

Iligemade skal hand sig altiid pa Edruhed besliite (!) och skii driick och leeg, huoraff lettelig Ellers mange wformodelige *Inconuenientia* kunde forarsagiis, Som hans person och Stand icke uel kunde ansta. Hand skall och ingen Natt affsondere siig fra Syn hoffmeister Eller kammeriuncker Eller tage nogen Spiilreysse for, dem waffuydendis, megiid mynder skal greffuen fordriste siig tiil vdi nogen *Amour* Eller giifftermal hiemmelig eller Obenbar sig at indlade, y huad forhobning ded och kunde Synis med siig att føre, vden uy derom betyde *Aduariit*, och worris *Consens* derom bliiffuer bragt tiil weiie.

Naar greffuen Nu udi *Armeiien* Eller tiil H: ker: Erdtzherdtzogen gelanger, skal hand med største fliid Och wiindskiibelighed siig beflythe med sadan *Respect*, *Discretion* Och Opuardting huos Erdtzherdtzogen at *Insinuere*, at hand siig H: ker: tiil at bliiffue hannem bewogen kan *deuincere* och beuege, Søge de fornemstes och bestes *companie*, All wiiderlighed och fordechtige *discurs* Siig Endt-

holde, Serdelis Om worris Elskelige kerre Søns Hertug wldrigs hastige død och affgang[1]) fornunfftig och foruarlig *gubernere*. Hand skal. siig och Icke vndersta y Nogen tiieniste Eller Bestiilling wed løffte Eller y andre mader. huad Naffn ded och med neffnis kan. wden worris *Consens* Indlade.

Hand skall Ochsaa Icke, Syn hoffmeister waduariid, antage Nogen *Duell* til hest Eller fodtz. Ickeheller gaa paa nogen Partye, huor Ingen *Generals* personer Eller andre høiie personer och *Officerer Commanderer*.

Hand skal sig och icke fra *Armeen* begiiffue, førend hand faar Order, Och oss diismidlertiid om siin tilstand ued god leiilighed altiid *Auisere*.

Den stund hand y *Armeen* Er, skal hand med al fliid lade siig werre befahliid at giffue achtt pa aldt ded. som En Soldadt och *Caualiir* at lerre uel anstaar, ded uerre Siig med *Camperen*, *Marcheren*, *Logeren* Eller beleiieren. *Item* med huad order Store och sma *partier* føris, *Conuoyer* bestillis, Och inted vnderlade, huorued hand y sadanne fornemme *Occasioner* kan gørre siig *Capabell* Oss den tiieniste, wy oss y fremtyden formoder, at beuyse.

Hans Reiissetyener, folck och anden vdflii belangende, dermed skall hand aldelis Ingen forandring gørre, Mens lade hoffmeisteren dermed Sauel som med Pengen Raade, Sauel som ochsa huad *pro tempore* skall antagiis Eller afftackiis. Huiis greffuen herfra Stedet med sig tager. skall Regiistreris, och *Copia* deraff kammerskriiffueren tilstillis.

Hoffmeisteren skall allene *quitere* købmendene for huiis tiil greffuens vnderholding fornøden gørris, Och skal greffuen inted pa siin Egen *Crediit* maa Optage. Och udi aldt dette skall greffuen oss siin lydighed och *Respect*. hand biillig tiil worris Ordre och bestiilling drager, Saledis

---

[1]) Om Hertug Ulriks Dod 11. Aug. 1633 for en Snigmorders Haand i Wallensteins Lejr ved Schweidnitz se Dsk. Mag. 3. R. II, 277 ff.

demonst[r]ere, Som hand y framtyden achter for oss at uylle forsuare.

Udskrift: *Copia*, graff woldemar Christian och hans tilforo[r]dtnede hoffmeister Adam hendrich Pendtziis *Instruction.*

61. **Omtr. 31. Oktbr. 1640.**

Udkast til et Brev til Erik Grubbe om at lade undersøge nogle Mangler ved Havnen i Aarhus. — *Geh. Ark.*

Eriick grubbe skall med Ienss Skybligger bese dy Brokar ued Arss, huad der haffuer uerrid arsag till, att dii Steen Er fallen derud ind y haffnen, *Item* huorledis dy best kan tagis derud Och werckiid bringis y En god stand [1]).

62. **Novbr. 1640? [2])**

Til Frederik Günther.

Kongens Randbemærkninger til en af Dronning Maria Eleonoras Sekretær Tobias Cleinau overbragt Memorial angaaende hendes Forhold til Kurfyrsten af Brandenborg, til den svenske Regering og til Adam Heinrich Pentz. — *Geh. Ark., Sverig A. Brevvexling med Dronning Maria Eleonora.*

---

[1]) Nedenunder er skrevet med en anden Haand: „Klartt". 31. Oktbr. 1640 udgik fra Koldinghus Brev til Lensmanden paa Aarhusgaard, Erik Grubbe, om med „Jens Skibsbygger her af vor Kjøbsted Kolding" at udføre det i Kongens Udkast omtalte Hverv (Jydske Tegn. X, 267). Jens Skibsbygger omtales i Kongens Skrivkalender for 1639 (Danske Saml. V, 87).

[2]) Til Bestemmelsen af Tiden for dette Aktstykke tjener først, at Maria Eleonora ved Memorialens Affattelse havde taget Ophold i „Holsten", det vil sige paa Gottorp, hvorhen hun begav sig i Novbr. 1640 (jvfr. IV, 425). Dernæst tyder Omtalen af Kurfyrsten nærmest paa, at Talen er om Georg Vilhelm, der døde 21. Novbr. 1640, og det saa meget mere, som Enkedronningen ønsker en Anmodning til ham om at faa Amtet Angerburg (i Østpreussen) overladt, og Christian IV i

Memoriale
für vnsern *Secretarium* vnd lieben getreuwen *Tobiam Cleinau*, was er von vnserentwegen bey I: K: W: dem Könige in Dennemarck zu verrichten hatt.

1. Soll er Sich auffs schleunigste von hier nacher Coppenhagen oder an was ortt vnd Stelle I: K: W: anzutreffen Sein werden, verfügen vnd negst erbietung vnsers freundmuhmlichen grusses folgende puncte I: K: W: von vnserentwegen mit gebührendem fleise *proponiren* vnd vortragen.

2. Weill wir laut vnser frau Mutter Sehl:[1] *Testaments* eine ansehnliche *Summa* geldes von Seiner Liebden dem Churfürsten von Brandenburg zu fordern haben, wie Solches die beyfolgende *specification* mit mehrem aussweisen thutt,

Alss Soll er högstermelte I: K: W: (alss welche von vnser frau Mutter Sehl: zum *Executore* des *Testaments* erbehten worden) von vnserent wegen ersuchen vnd bitten, das I: K: W:, deroselben hochgeltenden *authoritet* nach, bey Seiner Liebden dem Churfürsten in Preusen vnsere Sache dahin

Dass ich mich solthe I: L: frawmutter Seliigen *testament* zu *Exequiren* vndternommen haben, Das ist mir vnbewust.

---

en Skrivelse af 16. Juni 1641 til Kurfyrst Frederik Vilhelm henviser til et Løfte derom fra den afdøde Kurfyrste. Dernæst anfører Kongen i en af sine Bemærkninger, at den svenske Regering ikke vil give noget Svar før paa Rigsdagen, men netop i Novbr. 1640 indkaldtes et Stændermøde, som i Jan. 1641 vedtog Inddragningen af Maria Eleonoras Livgeding (Odhner, Sveriges inre hist. u. drottn. Christinas förmyndare S. 98. 100).

[1]) Anna, Datter af Hertug Albrecht af Preussen († 1625).

zu befordern ihm wolle angelegen Sein lassen (wie dan I: K: W: Sich Solches gegen vnss freundvetterlich anerbohten haben), damit vns wegen vnser frau Mutter Sehl: *Testaments* eine billige *Satisfaction* wiederfahren möge.

3. Weill wir auch befürchten, dass bey itzigem schlechtem zustande Seiner Liebden der Churfürst vnss keine vollkommene *Satisfaction* wegen vnser *prætension* wirt geben können,

Alss wolle vnser *Secretarius* I: K: W: von vnserent wegen höchlich bitten, dass I: K: W: dennoch gleichwoll Seiner Liebden den Churfürsten dahin *disponiren* wolle, damit vnss zum wenigsten das Ambt Angerburg eingereumet werden möchte, vnd wir da Selbsten vor erst vnsere hoffhaltung mögen anstellen können.

4. Wegen vnser Sache mit der Regierung in Schweden Soll er I: K: W: berichten, dass die Selbe auff vnsere schreiben biss hero nichts geantwortet, was aber die Selbe I: F: G: dem Hertzogen von Hollstein zugeschrieben, wie auch Sonsten Deroselben gesandten mündlich geantwortet haben. Solches alles soll er I: K: W: mit gebührendem fleise vnterthänigst *referiren* vnd berichten. Daneben I: K: W: er höchlich bitten Soll vnss mit hülffe, rahtt vnd trost beyzuspringen, wie wir vnsere gerechte Sache mit der Regierung in Schweden zu glücklichem

Beii dem Churfursten wiil Ich gerne beforderlich sein, so weiit mugelich, Aber Es steed zu besorgen, das Es vergeben seiin wiirdt, Das I: L: ihren Staadt darauff nit machen kan.

Disser *Punct* ist dem fohrigen gleiich. Was *Intersedendo* gesken kan, das soll gerne geskeen.

Disser Ist Ein Suehrer *Punct*. Das ich I: L: in dem fall Rathen solthe, wordurch allerhandt vngelegenheiit zuiisken dy *Nationen* Erwaxen konthen, das ist sehr bedencklich, Dan das wolthe viil weiitleufftigkeiiten gebehren, weiil beii der Regiirung kein anders zu hoffen ist dan das, was I: L: skon bekandt ist.

ende aussführen vnd vnsern vnterhalt von ihnen erlangen mögen.

5. Weill auch zubefahren stehet, dass wir etwan von die Regierung eine abschlägige antwort bekommen möchten, dass Sie vns, weill wir in Deutzschlandt Sein, keinen vnterhalt aus Schweden möchten geben wollen, Alss Soll Sich vnser *Secretarius* bey I: K: W: rahts erholen, wass wir auff Solchen fall in der Sachen weiter vernehmen vndt thun Sollen.

Zu dem *Punct* ist noch wehniger dan zu dem fohrigem zu andtwordten, ich wolte dan alles aus meiinem beuthel herlangen.

6. Dafern dan I: K: W: vor rahttsahm befinden möchten, das, sobalt derRegierung wiederwertige vnd abschlegige *resolution* vns zu kommen wirt, wir vnss von hier erheben vnd (weill wir Sönsten keine andere aussfluchtt wissen) vnss nacher Preussen begeben Sollen, Alss Soll er vnserentwegen I: K: W: höchlich bitten, dass dieselbe mit deroselben Orlogs Schiffen vnss auss Hollstein nacher Königsberg wollen abführen lassen.

Dii *transportation* ist woll zu thun, aber wii es *interim* soll zugeen, weiil dii Regii-[r]ung *in dubio* steed, was sii miir andtwordten wollen, Dan mein skreiiben werden sii nit beandtwordten Ehe auff den Reiixtage.

7. Weill wir auch hiebevor vnserm gewesenen Marschallen *Adam Heindrich* Pentzen[1]) 2000 Rdlr. zu treuwen händen vbergeschicket haben, zu keiner andern meinung, alss dass er vnss Solche gelder, wen wir auff deutzschen bodem gelangenn würden, wiederumb

---

[1]) Om Adam Heinrich Pentz, der havde været i Maria Eleonoras Tjeneste, men 1639 var bleven Christian IV's Hofraad, se IV, 343.

vberlieffern Solte, wir aber bisshero Solche gelder von ihm in der gütte nicht erlangen können. Alss Soll vnser *Secretarius* von vnserentwegen I: K: W: ersuchen vnd bitten, dass I: K: W: deroselben HoffRahtt den gemelten Pentzen dahin halten wolle, damit er vnss Solche 2000 Rdlr. ohne verzug wieder heraussgeben vndt nicht lenger wieder alle recht vnd billikeit vorenthalten möge.

8. Weill wir auch gemeltem Pentzen vnser brautbette, welches auff *Incarnat* rohten Sammet mit golt vnd Perlen köstlich gesticket, mit dieser *Condition* zugeschicket vnd zu verehren versprochen haben, wen er vnss auss Schweden helffen würde, weill er aber, seinem hohen eydtlichen betheuren zu wieder, die handt von vnss abgezogen vnd mit der Sachen nichts zu thun haben wollen. Alss Soll vnser *Secretarius* I: K: W: ersuchen vnd bitten, dass I: K: W: den *Adam Heindrich* Pentzen dahin halten vnd ihm aufferlegen wolle, damit er vns das bette wie auch etzliche andere Sachen mehr, welche wir Seiner frauwen zu treuwen händen gelieffert vnd auff eine zeitlang, biss wir auss Schweden in Deutzschlandt anlangen möchten, zuverwahrenn anvertrauwet haben, ohne wiederrede oder verzug wiederumb lieffern vnd wieder nicht alle recht vnd billikeit vorenthalten möge.

Dii beiide *puncta* betreffende, So sehe ich kein Negrem weck dahmit zu Recht zu kommen, dan das I: L: Den von Pendtzen *ordentlicher* weiisse bespreche, worauff zu andtwordten Ich Ihm gerne haldten wiill, weiil Er nit leuchnett, dass Er 2000 daler von I: L: Emphangen habe, Aber auff seiin verdiindtes *sallarium.* Das Bette habe I: L: seiiner frawen geskenckett.

Udskrift: Friiderich giintheren zu handen.

63. 1640?

Til Korfits Ulfeldt[1]).

Tømmermanden Villads Christensen skal tiltales for Forsømmelse ved Tilsynet med et i Neustadt bygget Skib. — *Geh. Ark.*

Eptherdi En tømmermand ued Naffn wiillas[2]) haffuer uerrit befahliit att haffue opsiicht med ded skiib, som Albret Baldtzer Berns tiil Nyenstad for mig skulle biigge, At ded Epther den Skabelun, ieg derpa giiordt haffde, bleff forferdigit, Och ieg Eptherat ieg fornam, at samme skiib indtil fortyningen at uerre ferdig, Da bleff En Skabelun diidhen sendt, huorepther samme skiib skulle fortynis, Och Ieg nu maa for myne Øiien see, Samme skabelun y ingen made at uerre fuld, Der dog samme wyladtz biillig haffde burd at waare mig ad, der hand saa, at samme skiib inted bleff fortynit Epther den Skabelun, ieg diidhen sendt haffde, Huorfor der skall holdis Rett offuer samme tømmermand, Och hendis dom offuer hannem, huad St[r]aff hand skall Liide for sliig hans begangen wtroeskab.

64. 5. Juli 1642[3]).

Til Andreas de Castro.

Kongen forpligter sig til at betale ham en Sum Penge for to Smykker. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Langebek har, maaske efter en nu tabt Konvolut, i en Paategning paa en af ham tagen Afskrift af Brevet (i Geh. Ark.) betegnet Ulfeldt som Adressaten.

[2]) Villads Christensen var i April 1640 sendt til Neustadt for at føre Tilsyn med et Skib, som byggedes der af Albert Baltser Berns for Kongen (IV, 422). Om den nævnte Tømmermand og om Berns's Skibsbyggeri i Neustadt se Lind, Kristian IV og hans Mænd paa Bremerholm S. 376. 378 f.

[3]) Hos Friis, Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 63 findes aftrykt en Befaling fra Christian IV til Slotsfogeden Joachim

Anno 1642 den 5 *Iulij* haben wiir von *Andrea d Castro* zuehene Pandanten fiir fiinff vndt zuandtzig hundert daler abgekauffet, welche gelder Im In dreiien terminen sollen Erleget werden, Nemblich auff dem kyler vmbslage *Anno* 1643 Achte hundert Reiix daler vndt *Anno* 1644 Eben souyl vndt Dan *Anno* 1645 Neiin hunderdt Reiix daler. Wornach sich wnser wmbslag verwaldter [1]) sich zu Riichten hatt [2]).

Glyckxburg *Anno et Die ut supra.*

Christian.

Udskrift: *Andrea d: Castro* zu handen.

65. Omtr. 10. Decbr. 1642.

Til Christen Thomesen Sehested.

Han skal i Arkivet henlægge nogle Papirer angaaende Afhentningen af Kongens Salt fra Spanien. — *Geh. Ark.. Indkomne Breve t. danske Kancelli, 1642.*

Dette Er ded, som Iørgen wiind Och Hanibal Sested haffuer *tracterit* med Borgerskabiit y køben: om Saaldt-

---

Waldburger paa Kjøbenhavns Slot, dat. Frederiksborg 20. Marts 1642, om at afgive 12 malede Portræter fra Kjøbenhavns Slot til Frederiksborg. Originalen, som findes indsat i Kjøbenhavns Slots Inventarium for 1638 (i Geh. Ark.), er imidlertid ikke egenhændig, men kun underskreven af Kongen.

[1]) Hans Bøjesen.

[2]) I Følge Paategning paa Brevet er der 18. Jan. 1643 udbetalt 800 Rdl. og i Oktbr. 1643 ligeledes 800 Rdl. Om Restudbetalingen findes ingen Paategning, men at den har fundet Sted, fremgaar af selve den Omstændighed, at Brevet — iturevet, altsaa kvitteret — findes i Geh. Ark. — Andreas de Castros Kvittering af 18. Jan. 1643 taler om „zwei Pendanten à jour", og hans Kvittering af 8. Oktbr. 1643 (begge i Geh. Ark., Bilag til Omslagsregnsk.) om „zwei Ohrgeheng".

handelen y Spannien Och *concluderit* med gabriell Marsiiler och Albredt Balsser Bernss, Huilckit Chanselern skall lade legge y huellingen [1]).

66. 27. Febr. 1644.

Til Biskop Jesper Brochmann.

Kongen opfordrer ham til at foranledige, at Universitetet og Gejstligheden yde Kronen Laan af Penge og Sølv. — *Afskr. i Univ. Ark., Acta Consistorii 1634—45, Fol. 425* [2]).

Salutem in Ch: Iesu. Kiere *Dn: Doctor*, Efftersom Eder den itzige tilstand nocksom bekient er, at penge nest Guds Naade er det fornemste, som kand gribes till at

[1]) Er skrevet paa et Blad, der som Brevkonvolut har ligget udenom Erklæringer til Jørgen Vind og Hannibal Sehested fra en Række ansete kjøbenhavnske Borgere (fra 29. Novbr.—3. Decbr. 1642) om deres Betingelser for at afhente de 20,000 Læster Salt, Kongen har liggende i Spanien, samt en Skrivelse fra Kongens to nævnte Kommissærer af 6. Decbr. 1642, hvori de underrette ham om de førte Forhandlinger, som ikke have bragt noget Resultat, da Borgernes Fordringer synes dem for store, hvorimod de have rekapituleret Underhandlingerne med Marselis og hans Konsort, med hvem de ere blevne enige. — Ved den i Madrid 9. Marts 1641 af Hannibal Sehested sluttede Handelstraktat havde Spanien forpligtet sig til at overlade Christian IV Salt til Værdi af 100,000 Rdl. i Løbet af 4 Aar. I den Anledning afsluttede Kongen først i Løbet af 1641 Overenskomst med Borgerskabet i forskjellige Kjøbstæder om Saltets Afhentelse og senere, 6. Decbr. 1642, en Kontrakt derom med Albert Baltser Berns og Gabriel Marselis i Hamborg (Fridericia, anf. Skr. II, 265 f.). Jvfr. Kongens Brev af 10. Decbr. 1642 (V, 276).

[2]) Afskriften er indført i Protokollen over Konsistoriums Møde 28. Febr., idet Biskop Jesper Brochmann „lod lese coram Professoribus hans Kong. Mayst. breff med egen hand hannom tilskreffvit, liudendis som efterfølger“. Om Universitetets undvigende Svar paa Kongens Anmodning se Matzen, Kjøbenhavns Universitets Retshist. I, 341.

corrigere det med, som oss nu paahengis, Huorfor I skall erfare, om man aff *Professoren*(!), Prester oc andre, som aff Eder *dependerer*, kand erlange nogen Redepenge oc Sølff, Pengene at forrente Aarligen oc Sølffuit at betale effter sin werd, naar den høyeste will aff Naade vnde oss en bedre tilstand. Thi *Cronen* er forplictet till at betale det, som er anwendt till Rigens tieniste oc befrielse, saa at ingen paa god betalning haffuer at thuifle. *Vale.* Rossenborg den 27 *Febr: Anno* 1644.

Christian.

67. **6. Marts 1645.**

Til **de danske Fredskommissærer.**

Kongen billiger deres Optræden overfor de svenske Kommissærer, men vil ikke udstede den af dem ønskede Fuldmagt. — *Geh. Ark.*[1])

Eders skriiffuelse, ued uorris trummeter framskickit, Er os tilhande kommen, Och deraff forstanden, huad imellom Eder och suensken Er *passerit*[2]). Eders suar pa derris snack kan ingen, y huem ded och uerre kan, laste eller forbedre. Den suenske Chanseler[3]) Er hiidtziig, Mens hand lader siig uel siige, nar hand finder Mand for siig. At uy skulle gifue den fulmaght ud, som der begeris,

[1]) Saavel dette Brev som Nr. 68 og Nr. 69 ere til Dels skrevne med Chifre. Christen Thomesen Sehested har paa to Blade, der ere vedlagte Nr. 67 og Nr. 69, skrevet Oplosninger, der for Nr. 67 dog ikke er aldeles udtømmende og i det hele ikke ere fuldkommen bogstavrette; men ved Hjælp af hans Opløsninger har det været muligt at konstruere en Nøgle, hvorefter den i Texten gjengivne Opløsning er foretagen.

[2]) Denne Skrivelse fra Kommissærerne fra Slutningen af Febr. eller Begyndelsen af Marts er ikke bevaret Jvfr. om Forhandlingerne Fridericia, Danm. ydre polit. Hist. II, 459—66. Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. III, 44.

[3]) Axel Oxenstjerna.

ded sker Indted, fordi att wy inted toer(?) intet(?)[1], mens fordi, at ded Er werhørdt, at nogen potentat hafuer giordt Sligt[2]). Att dii suenske derfor skulle kuytere *tractaterne*, derfor att y Sende Nogen aff Eders myddell hiid[3]), ded Er indted troeligdt, Tii ded tør dy indted gørre for den gemene Mand skiild. *Valete.* Aff køben: Slot den 6 *Martij Anno* 1645.

Christian.

Udskrift: Danmarckis Riigis Raad, som Nu paa grensemodit fyndis[4]), tiil hande.

68. 17. Marts 1645.

Til de danske Fredskommissærer.

Kongen er tilbøjelig til at opgive Fordringen paa Skadeserstatning, men vil ingen Indrømmelser gjøre med Hensyn til Sundtoldfrihed for dem, der sejle paa de svenske Østersøprovinser. — *Geh. Ark.*

Aff Eders vnderdanigste skriiffuelse *sub dato* den 12 *Huius*[5]) haffuer uy Nadigst forstanden, Eder at begere

[1]) Opløsningen af disse to Ord er tvivlsom. Christen Thomesen Sehested har ikke formaaet at klare dem, men skrevet „.... rintet“. I Fald den i Texten forsøgte Opløsning er rigtig, maa „toer“ forstaas som „tør“, og i Virkeligheden synes Kongens Chifferalfabet ogsaa at have savnet en Betegnelse for Bogstavet ø.

[2]) 23. Marts bekvemmede Kongen sig dog til at udstede den ønskede Fuldmagt for Kommissærerne til at slutte Freden, som den var bedst at bekomme (Fridericia, anf. Skr. II, 470 f. Erslev, anf. Skr. III, 45).

[3]) I en Skrivelse fra de i Kjøbenhavn værende Rigsraader til Kommissærerne af 7. Marts omtales disses Forslag om at sende en af deres Midte til Kjøbenhavn (Erslev, anf. Skr. III, 44).

[4]) Korfits Ulfeldt, Christen Thomesen Sehested, Christoffer Urne og Jørgen Seefeldt (VI, 12 f.).

[5]) Kommissærerne havde i deres Skrivelse af 12. Marts forespurgt, om de maatte frafalde Fordringen paa Skadeserstat-

uorris wiidere Nadigste *resolution* offuer dy thuende *puncta*, nemblig om di penge, dy bør att giiffue Epther fordragit[1]), Och saa dy, som[2]) seiiler pa Lifland, ma gaftis[3]) genom sundit, Huorpaa uy Eder Nadigst indted forholder, At ded første Er letter att gørre End ded andit. Naar *interponenterne* uyl siige, at sliigdt kan Epthergiiffuis uden *disreputation*, daa haffuer ded siine ueiie, mens ded andiit skeer Indted.

Reiisser att gørre hiid tiil oss Endten for En Eller anden Arsag skiild, Ded gørris Indted fornøden, Aldenstund y kan dageliigen haffue bud herymellom. Befahlendis Eder hermed Sambdt och y Seer den gode gud y hymmelen. Aff køben: slott Den 17 *Martij Anno* 1645.

Christian[4]).

69. 23. Marts 1645.

Til de danske Fredskommissærer.

Kongen gaar ind paa Opgivelsen af Skadeserstatningen og paa, at de liflandske Stæder faa Sundtoldfrihed, samt giver Tilladelse til at slutte Fred uden at opnaa Bremen Stifts Tilbagegivelse. — *Geh. Ark.*

Effthersom wy Nadigst aff Eders vnderdanige skriiffuelse[5]) haffuer forstanden worris Naboers store wbiillighed, Och

---

ning, og om de maatte tilstaa de svenske Byer i Estland og Lifland Sundtoldfrihed. De forlangte endvidere Resolution om, hvorvidt en af dem skulde rejse til Kongen (Geh. Ark., Sverig B, jvfr. Fridericia, anf. Skr. II, 466).

[1]) Freden i Stettin 1570, der havde bestemt en Skadeserstatning af 1 Million Gylden at betale af den, der brød Freden.

[2]) Ordet er skrevet to Gange.

[3]) ɔ: frit.

[4]) Udskriften er ikke egenhændig.

[5]) I en Skrivelse af 18. Marts havde Kommissærerne fremstillet den uheldige Tilstand og raadet til Eftergivenhed; de havde

uy aff Eders forrige haffuer forstanden den, At man kan fa frid, om dy penfe[1]) blef efterlat, som dii skulle giiffue, och dii Steder, di hafyer y Lifland, motte weere y sundit liige ued dem y Sverig, Da Erre uy dermed tilfridtz, at ded skeer. Saframdt ded stift Bremen indted kan erholdis, Da maa ded bliiffue derued. Befahlendis Eder samdt och y seer den gode gud y himmelen. Aff køben: Slodt den 23 *Mar: Anno* 1645.

Christian [2]).

70. **Før 27. Marts 1645.**

Det bør overvejes, hvor man skal indlade sig paa Forhandlinger (med Generalstaterne?) om Sundtolden og andre Ting. — *Geh. Ark.*

Herhuoss uyl betenckis, Om man pa dii steder skall lade siig y nogen dissputation om tollen Eller andit, Eller och om dy skall søge ded paa dy steder, som dii bør att søge ded [3]).

71. **Maj 1645.**

Kongen beklager, at man ikke før Beslutningen om Flaadens Sendelse (til Norge) havde Udsigt til at faa det, som nu stilles i Udsigt. — *Geh. Ark.*

---

endvidere meddelt, at den franske Gesandt de la Thuillerie havde udtalt, at det var umuligt at faa Bremen Stift tilbage ved denne Fredsforhandling, hvorfor de forespurgte, om de maatte slutte Fred uden det (Geh. Ark., Sverig B. Fridericia, anf. Skr. II, 467).

[1]) ɔ: Penge, jvfr. Nr. 68.

[2]) Udskriften er ikke egenhændig. Brevet er modtaget 26. Marts i Christianopel.

[3]) Kongens Optegnelse hører sandsynligvis til Begyndelsen af 1645, da han overvejede, om han skulde give sine Kommissærer i Brømsebro Fuldmagt til at forhandle med de nederlandske

Haffde Nu nogen werrit forhanden, som haffde kund giiffue nogen anleiiding dertiil, att dette haffde kund bleffuen forrettid. Om fladen haffde bleffuen ued køben:, da haffde den indted kommen sa langdt, som den Er [1]).

72. April 1646? [2])

Til Iver Vind.

Erklæring om Dorothea Elisabeths uægte Fødsel. — *Geh. Ark.*

Naar man Regner tylbage fraa Egiidij dag *Anno* 1629, pa huilcken dag fru kyrsten fødde horungen til werden, Tiil den 23 *Nouem: Anno* 1628, pa huylcken tyd fru kyrsten Epther gammel kuynde uys och maner Endeligen ma verre bleffuen med samme vnge, Da Er ded *iust* 14 dage Epther *S:* Mortens afften, paa huilcken hun luckte dørren ymellom oss.

Herpaa kommer Riin: och Pondtij Pylaty *comparation* [3]).

Gesandter om deres Stats private Besværinger. En saadan Fuldmagt udstedtes 27. Marts (Fridericia, anf. Skr. II, 485 f. Erslev, anf. Skr. III, 47). Optegnelsen har ogsaa ligget sammesteds som Nrr. 67—69.

[1]) Er skrevet paa Foden af en Fortegnelse over, hvad Tolderen i Kjøbenhavn Henrik Müller strax skal sende til Varberg af Malt, Mel og Jern, hvad der skal bestilles fra Norge af Tømmer, og hvad der strax skal sendes op til Norge af Mel, Brød, Sild, Krudt, Vaaben og Soldater. — Kongen hentyder uden Tvivl til den Ulykke, som ramte den paa Hannibal Sehesteds Raad i Maj 1645 til Norge sendte Flaade (se VI, 39. 43. 72. Erslev, anf. Skr. III, 87 ff. Lind, Kristian IV og hans Mænd paa Bremerholm S. 52). Flaaden kom tilbage til Kjøbenhavn 28. Maj.

[2]) Sandsynligvis hænger Kongens Erklæring og Ed sammen med Forhandlingerne i April 1646 med hans Svigersønner (jvfr. VI, 146 f.), og den er rimeligvis den Optegnelse, som der sigtes til i Nr. 74, naar der dér tales om „min forrige".

[3]) Jvfr. V, 61. 74.

In fine,

Wii Suerger heer for gudtz Øiien och ansiicht. Oss med Ingen[1]) kuyndesperson att haffue hafft nogen legemliig omgengelsse fraa den dag, att uy gaff fru kyrsten worris Echteskab troe. Indtil Nogle vgger Epther forbemeldte *S:* Mortens dag. Saa sandt hiielppe oss gud y himmelen heer tymeligen och hiissid y all Euyge Euyghed, *Ammen.* Naar fru kyrsten Nu gør paa syn syde Syn Eed Epther lowen y den mening som uorris, Daa Er alting klaardt. Mens Slager ded feyl *etc.*

Udskrift: Iffuer wiind tiil hande.

73. April 1646?[2])

Kirstine Munk bør ved Ed bevise Muligheden af, at Dorothea Elisabeth kan være Kongens Barn. — *Geh. Ark.*

Sagen Imellom mig och frue kyrsten Beroer fornemmeligen derpa: Eptherdi hynders Øngste datter Er fød Egiidij dag, Och hun pa den gemen wiis haffuer borren ded y 40 ugger, Da bør hun ued syn Eed Erholde. Huor hun uaar huos mig, dentyd hun blef med samme barn.

74. April 1646.

Forskjellige Optegnelser om Indkjøb, Udgifter, Kongens Rejse til Norge, Dorothea Elisabeths uægte Fødsel m. m. — *Geh. Ark.*

Memoriall.

1. Der skal købis Nogiit wuld til Børnehussit aff Bønderne ud paa landiit.

---

[1]) Her er underforstaaet Ordet: anden.
[2]) Da Talen ligesom i Nr. 72 er om Kirstine Munks Ed, kan man maaske formode, at Optegnelserne høre sammen i Tid.

2. Wuld aff Issland, Borringholm och aff dy andre Øer, som faar Er.

3. Dy hiirkudtsker, som folcken agger pa.

4. En Sølffkande med 12 Sma begger.

5. Nogle driickeglas tiil frede:

6. Der staar 760 daler pa Ottensegard huos Skryffueren.

7. Dy gammel tyener att sette y dy husse pa den Ny uey [1]).

8. Karren Andersdatters penge.

9. Prindtzens Sylbergeskiir.

10. *Admiralen*, friderich wrne, Stadtholderen och Iffuer wiind [2]).

Anno 1628 uaar S: Mortens afften den 10 *Nouem:* Naar man Nu Regner 40 ugger tylbage fra Egiidii dag *Anno* 1629, da Er fru kyrsten bleffuen med siiste barn 14 dage. Eptherad hun uaar tyl frede:, dog wrørdt aff mig y alle made, Epther [3]) som y myn [4]) forrige fyndis [5]).

---

[1]) Jvfr. ovfr. S. 44.

[2]) Oprindelig har Punkt 10 lydt saaledes: „*Admiralen*, Chanseleren, Stadtholderen, Iffuer wiind och *Visc Admirall* skal med tyl Norrie"; dette er blevet rettet til det, som findes i Texten, men viser med Sikkerhed, at Talen er om Kongens Rejse til Norge i Sommeren 1646. Han rejste fra Kjøbenhavn 30. Maj, og man véd, at han ledsagedes af Rigens Admiral Ove Gjedde, Rigens Kansler Christoffer Urne, Statholderen Hannibal Sehested og Rigsraaden Iver Vind (Erslev, Rigsraadets og Stændermødernes Hist. III, 293). Viceadmiralen er Niels Trolle (jvfr. Lind, Kristian IV og hans Mænd paa Bremerholm S. 54 f.). — Medens den anden Side af Originalens Blad er tom, er det nærmest følgende skrevet paa den tredje Side paatværs.

[3]) Herefter har staaet: „myn Eedtz Indhold", men det er overstreget.

[4]) Kongen har rettet det oprindelige „ded" til „myn".

[5]) Denne Passus viser, at Optegnelsen er fra April Maaned (jvfr. S. 85 f.). — Det følgende er skrevet paa Originalens fjerde Side.

Gaff ieg for thuende fechtdegen 4 dl.
Fyck karren andersdatter syn *deputet* 150 dl.[1])

75. 1646—47?

Til Rentemestrene.

Om Fjer til Sengeklæder, Prisen paa Uld og Brædder om et Træ paa Frederiksborg. — *Geh. Ark.*

Memoriall.

1. Der skal bestillis Et antal fiier tyl sengikleder.

2. Ieg uyl uyde, huad hendrich Byskop[2]) faar for En steen wld, Ty mig Er *presenterit* Steenen for En daler 2 ß danske.

3. Der Er En Snecker her y byen, som Hoffmeisteren, aldt førend hand drog herfra[3]), fortingede Et tømmeruerck om Ett kysseber tree y frederigsbore haffue att gørre, huorfor der skall Erfahris, Om samme arbeid Er ferdig.

Udskrift: Rendtmeisterne till hande.

76. 1646—47.

To forskjellige Udkast af Kongen, det ene angaaende et (ubekjendt) Forslag til Landets Opkomst, det andet om Kirstine Munks Forhold overfor ham. — *Geh. Ark.*

---

[1]) 4. Novbr. 1645 havde Kongen tilstaaet Karen Andersdatter 600 Rdl. om Aaret af hans eget Kammer fra det følgende Aars Begyndelse (VI, 362). De 150 Dl. ere vel Beløbet for andet Kvartal.

[2]) Henrik Biskop, Borger i Kjøbenhavn, se III, 428.

[3]) Rimeligvis er Talen om Korfits Ulfeldts Rejse til Nederlandene, og Brevet altsaa fra 1646—47. Ønsket om Indkjøbet af Uld kan ogsaa jævnføres med Nr. 74.

Dii [1]) meinung diisses *Punctes* ist wol zu versteen [2]), wan derselbe Nur beii den leudten zu heben stunde [3]), das sii das theten, was sii soldthen, vndt darbeii anleiitung geskee [4]), wohr solche *qualificerte* leudte vndter den Adell, gelardte, Burger vndt Bauren zu fiinden [5]), dii solches Nudtzliches werck zur *perfection* bringen kondte, weill der anfang leiicht vndt der Nudtzen langsam zu hoffen ist.

Es wehre zu wiinsken, das disser *Punct* so leiicht kondte *Effectuiret* alss verstanden werden, weiil der mehrer theil der mensken das Niit thun, was sii soldten, vndt dii leudte suerlig werden zu fynden sein, solches werck in Eiinem fullenkommenen standt zu bringen [6]).

Paa ded, som Paa fru kyrstens uegne Er forrebracht, Er denne myn Erklering: Att Naar menige Riigens Rad Nu tiil førstkommende herredag kommer tylstede Och Erfahrer, huad for *pasiens* Ieg haffuer hafft med fru kyrsten for Børnens skiild, 1, Eptherad hun Ett godt stund haffde løben gaall y køben:, paa *Crone:* och andenstedtz med Ryngreffuen, saatt hun uar y alle folckis munde, saat fru Ellen selffuer fast dag och Natt laa och grede for samme hynders letferdig bedriiffter skiild, som her aldtsammen

---

[1]) Det følgende, som er skrevet paa første Side af Halvarket, er gjentagne Gange omskrevet, uden at dog de første Udkast ere udstregne. Texten følger den sidste Redaktion; i Noterne ere tilføjede de væsentlige Afvigelser derfra, som findes i de første Udkast.

[2]) I første Udkast: „Der *Punct* ist genucksam angebracht“.

[3]) I første Udkast: „heeben stynde. Miir duncket aber hochnötig zu sein, das man Erst den *modum demonstrire*, wohdurch dii leudthe dahin zu *disponiren* wehren, das sii das thethen, was sii soldthen“.

[4]) I første Udkast: „feste anleiitung gebe“.

[5]) I første Udkast i Stedet for „zu finden“: „verhanden“.

[6]) Det følgende, som findes paa den anden og de sidste Sider af Halvarket, er et Udkast til Begyndelsen af den Optegnelse, af hvilken en anden Redaktion er trykt VI, 233—37.

indted kan fortelles. 2. Y dy samme tyder kam fru kyrsten tyl mig om morgenen tylig pa køben: och klappede pa Rundelit, som Ieg uar Inde. Der hinder nu bleff opluckt, Och ieg uylle uyde, huad hun uylle, Eptherdi hun begerede att tale med mig och uar gans weiiferdig y alle siine kleeder, sa sagde hun: Ieg uylle gerne ga til Aldters pa fre:, Om Ieg motte, huortill Ieg suared: drag hen y gudtz Naffn. Dentyd dette uar sagdt, da drog hun udaff Muffen, hun haffde pa. Ett guld kousken med Nogit huydt Puluer och *presenterede* mig, sygendis: dette Er Ett stattiligdt puluer, som *D:* Petter Pay formener att skulle uerre E: M: heel gaffnligdt, wylle E: Ma: kun tage ded til siig. Huortil ieg suarede: for huad sygdom skal dedsamme were godt? mig skader Io, gud uerre loffuid, Indted. Der hun *inhererede* indes forrige snack, Sa tog Ieg samme kouskind fra hinder och satte ded pa bordit huos mig och sagde: Der skall ded staa, Naar Ieg haffuer leiilighed dertil, da uyl Ieg forsøge ded. Huorpa hun giick bordt och satte sig pa syn wogen och kiiordte bordt. Dentyd hun Nu uar offuer Broen, da sendte Ieg Epther *Docteren.* Dentyd hand Nu kam til mig, da tog Ieg hannem alenne med mig Ind y Rundelen Och uyste hannem samme Pulffuer och begerde att uyde, om hand haffde giiffuen fru kyrsten ded. Da suarede hand: Iaa, huorpa Ieg giick uyder och uylle uyde, huor tyl, da suarede hand: hun haffuer faat ded aff mig til at komme ded pa dy sma blener, som hun faar sa mange aff pa haagen och om munden. Huorpa Ieg spurde hannem ad, Om man kunde bruge dedsamme Induordtis. Daa begiindte mande[n] at see pa mig Och sagde: gud beuare oss, Ded Er forgiifft. Huormed uorris snack pa dy tyder haffde En Ende.

Nogle dage derepther da Reissede Ieg henad frede: Sa snardt Ieg nu kam diid, da haffde Ieg bud Epther *D:* Christen salig, som dentid uar hoffpredikandt, och spurdte hannem ad, Om fru kyrsten haffde uerrit der och gangen tyl Alters. Da suarede hand: Iaa, mens hun drog strax

herfra henad *Croneborg*, huor Riingreffuen Er. 3. Nogiit derepther da Iagede hun alle Piigerne aff Slottit til køben: Den tyd Ieg Erfohr ded, da Iagede Ieg dy tydtske Iomfruer ochsa aff slottit sammestedtz Och mendte, att ded uar sa smuckt at følgis ad. I dysamme dage faldt Martiini afften Ind, Huordthen Prindtzen med hans thuende Brøder med den gammel greffue af tuurn bleff befahlit att Indstille siig. Och Eptherdi Ieg heell gerne motte see myn datter frøcken anne katriine salig, da bleff fru kyrsten befahlit att drage med tiil frede: Der uy nu kam tiil Bordtz och uare lystige, da uylde hun inted lucke syn mund op, vden thuiffuel fordi Riingreffuen uar glemdt aff ded lau. 4. Dentyd Nu tyd uaar att gaa yseng, da uylle fru kyrsten Indted søge seng med mig, menss luckede dørren ymellom siig och mig. Der nu dagen kam herfor, att man kunde See, daa lette Ieg En Steen op y dyrehaffuen Och lod densamme legge pa ueiien henad den lyden ladgard, Naar Ieg gaar bag ud aff myt kammer derhen, vdi huylcken siiden bleff huggen Ett seede med Aarstall derpa, som fyndis Endnu der sammestedtz.

Siiden forarid derepther, der Ieg med Armeiien giick offuer fraa fyn henad Pøll[1]) och for gottorp, huorpa friidden siden fuldte med keysseren, Daa geradede Ieg y wenskab med wybecke krusse pa den gar, som Nu Er lagdt Øde[2]), udi huiss sted woldemar slott Er biigdt, Att hun bleff med wldrig Christian. Der samme tog haffde En Ende, och friidden uar sluttid, da drog Ieg tilbage y Riigit ygen Och tog myn uey Igen Igennom fyn, huor Ieg fandt wybecke krusse huoss fru Ellen pa dalum.

77. 24. Marts 1647.

Kongen forlanger sine udlagte Penge igjen, forend han gjør et Regnskab klart. — *Geh. Ark.*

---

1) Jvfr. VI, 236.

2) Kjærstrup (se III, 108. 359).

Naar Ieg faar myne Penge Igen, som Ieg haffuer forstrackt kronen[1]), da skall dette Regenskab bliiffue klaardt, saatt Soer *Acchedemie* indted skall haffue att klage.

Køben: den 24 *Mar: Anno* 1647[2]).

78. Omtr. 15. Juli 1647.

Udkast til Bestemmelser om Straf for Misbrug af Accisefriheden. — *Langebeks Afskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., 4., 980*[3]).

Nar nogen tager wlovlig *Accise* Seddel, da skall den straffis epther hans Iderste formue, Och hand, som sadan falsk *accise* Seddel vdgiiffuer, skal giffue for huer amme vyn Eller tønde Øl, hand giiffuer *accise* seddel pa och icke kommer til hans Eiigen brug, til straff fiihre hundrede daler til konningen Och Ett hundrit Rix daler til den, som ded beuysligen angiiffuer, Och derforuden hans

[1]) Jvfr. Kongens Fordringer herom VI, 206 f. 211 f. 251. 265 ff.

[2]) Er skrevet bag paa en Opgjørelse af, hvad der resterer for de unge Hertuger af Holstens Underholdning ved Sorø Akademi fra 1. Maj 1644 til 8. Juni 1646, da de rejste fra Akademiet. Summen er lidt over 2500 Rdl. Talen er om Hertugerne Frands Philip af Glücksborg og Hans Bugislav af Nordborg, der kom til Sorø Akademi 1642 (V, 34. 180. VI, 51. Hist. Tidsskr. 3. R. III, 499). Efter Tauber, Sorøe Academies Forfatn. S. XXXVII forlode de først Akademiet 10. Novbr. 1646.

[3]) Afskriften findes som sidste Stykke paa et Blad, hvor Langebek paa de 2 første Sider har givet en Afskrift af et Udkast af Kongen, næsten ganske ordlydende med det VI. Nr. 335 (S. 309) trykte, og dernæst paa tredje Side ligeledes en Afskrift af en udateret Opskrift af Kongen, der er ganske overensstemmende med hans Brev til Christen Thomesen Sehested af 4. Juli 1647 (VI, Nr. 329, S. 303). Om Langebek som Forlæg har haft ét Blad af Kongen eller tre, kan ikke afgjøres med Sikkerhed, men det første er dog det sandsynligste.

Accise seddel Epther den dag inted at gelde eller achtis mehre[1]).

[1]) Kongens Optegnelse er ganske overensstemmende med et Afsnit i Rigsraadets Skrivelse til Kongen af 15. Juli 1647 (Erslev. Rigsraadets og Stændermødernes Hist. III, 395 f.) og maa vel nærmest betragtes som en Afskrift heraf. En Forordning om Sisesedler. hvori de omtalte Bestemmelser vare optagne i en kun lidt afvigende Form, udstedtes 21. Juli 1647 (Erslev anf. Skr. III, 372).

KONG

CHRISTIAN DEN FJERDES

EGENHÆNDIGE BREVE

FRA UVIS TID.

Før 1632.

1.

Nærmere Bestemmelser om Drabanternes Pligter. — *Geh. Ark.*

Wohnach sich dii Draabanten Riichten Sollen.

In generalibus & particularibus Sollen sii sich nach dem Algemeinem gegebenen *Artickelss*briffue Riichten, *in specie:*

1. Sollen sii guthe obacht haaben, dass niemandtz, der nicht darzu beskeyden, ihnss gemack gee, auch Niemandt, der *suspect* sein muchte, ins fohrgemack Oder Borchpladtz gediilden.

2. Allemahll soll der dritthe theyll waachen, dii anderen, so keiine wacht haaben, sollen teglich fohrmittaag auff dem Pladtze sich sehen lassen. Auff dem Saale aber oder fuhr dem gemache soll nihmand dan dii, so dii wacht haabe, kommen, daa ess nicht *expreslich* ihnen befholen wirdt auffzuuarthen.

3. Zuehne von dehnen, so dii wacht haaben, Sollen allezeit bei taag vndt nacht, solange dii wacht ahn ihnen ist, Ihr obergewehr ihn den feusten behalthen vndt ahn der thiire bleiiben, Souerne Er nicht will dii straffe, So diienige, so von ihrer Skyldtuacht Ohne erlaubnuss abtretten, aussteen.

4. Daa eyner oder mehr etuass zuuerrichten ahnbefholen wirdt, sollen dii, so dii wacht haaben, darzu nicht gebraucht werden, solange dasselbige wehret.

5. Keyner soll mit vnbekanthen leuthen, so nicht ihm diinste, *conversiren*, vieluehniger mit vnbekanten sich zur geselskafft Slaagen. Daa sii auch iemandt vernehmen, der sich ein zeitlanck bei hoffe auffhalted(!) thudt vndt keinen diinst hatt, sollen sii denselbigen Nahmhafft machen.

6. Wass sii bei hoffue vndt auffuarthung hören oder Erfhaaren, dass sollen sii auff andere örther nicht heruhmmer draagen, vndt daa einer oder mehr daruber betretten wirdt, soll er an seinen Ehren gestraffet werden. Daa auch der eyner von dem anderen solches weiiss vndt ess nicht offenbaaret, Soll derse[l]bige mit dem anderen mit geleicher Straffe beleeget werden.

2.

Om en Udskrivning af en Afgift hos Hertugen (af Gottorps?) Undersaatter. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Ihm *Resipise*,

[Dass der herdtzog sich erkleeret, dass seiine vntherthan geben sollem, was sii vermugen][1]

Ob dess herdtzogen vntherdan darmit geholffen, dass man ohne zuthun seiiner beambthen dii ausstheiilung derselben thud, dass wiirdt dii zeit geben.

3.

I Anledning af en Suplik skal Modparten møde hos Kongen i Haderslev. — *Geh. Ark.*

Aussen auff disses kerlss *suplication* Soll geskriben werden, dass sein kegenpardt zu haderssleben sich einstellen Soll, wan ich alda ahnlangen werde.

---

[1]) Det indklamrede er overstreget.

4.

Udkast til en Ordre til Embedsmændene i Hertugdømmerne om at sørge for, at 300 Knægte kunne underholdes til saa liden Byrde for Undersaatterne som muligt. — *Geh. Ark.*

Befhelich

Ahn dii beambdten ihn den fiihrstenthumen, dass sii alssofordt dii anordnung thun sollen, dass dii 300 knechte, So der oberster Randtzou[1]) hatt zusammenlauffen lassen, können vntherhalten werden mit geringistem besuehr der vntherthan alss muglich.

5.

Just Nold skal opfordres til at tage Tjeneste ved Artilleriet. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Ihn den haag soll der Iost Null itzo sein, welcher soll angesprochen werden, dass Er sich ahnhero verfiigett vndt sich bei der *Arthelorei* gebrauchen lassen.

6.

Man maa paase, at det bliver den rette af to Brockdorffer, som faar Bestalling. — *Geh. Ark.*

Daa seindt zuehne Brocktorpen Bei ledtzster werbung gewehsen, vndt weill mihr dii nahmen derselbigen wnbekandt, So muss man Es *precaviren*, dass auch der Rechtskuldiger di bestallung bekomme, dan der Einer nichtz besonders ist.

7.

Om Mangler ved en Kanon. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

---

[1]) Marqvard Rantzau?

Wan skon dass stiick nit so hardt *Recolliret*, so verliiret dii kugell doch seiine krafft, dan dass, dass Pulwer an der kugell vndt afutten(?) bei den anderen thudt, dass muss dass Pulffuer an der fehder beweisen[1]).

8.

Der skal sendes Enkedronning Sophie Kopi af en Tegning og en Tale. — *Afskr. i Kgl. Bibl., Kallske Saml., 4., 439.*

Aff offuerskickede affridtz och *discurs* skaldtu tilskicke frummoder *Copiam*, ty ieg ded udi en hast haffuer glemdt.

9.

Befalinger i Anledning af et Bygningsforetagende. — *Geh. Ark.*

Auss meine höldtzung soll dass holdtz gebracht werden[2]). Dii Balcken vndt Sparren soll auss Noruegen gebracht werden.

Auff einen tag sollen die Bauren faaren.

Durch daglöner sollen dass ganse werck verrichtet werden.

Souern di wysken verdorben, so sollen sii ess bezalen vndt mit in di Summa geslagen werden.

Dii Baukosten sollen wom amdtman Erleget werden, Iedoch si sollen dii *Inspection* haben, das nichtz vnnudtzess gebawet wirdt.

100 ℔ lybsk zur heuer(?), dass *capitall* zu verrenten 6 *pro cen:*

Auff 15 Iahr soll ess wehren.

---

[1]) Paa et andet Læg af samme Ark har Kongen skrevet med Blæk: „Epthersom“ og gjentagne Gange: „wyr von gottess gnaden“.

[2]) I Randen har Kongen skrevet: „sol gewerdiret werden“.

Dii wyndtfellen mussen di Bauren vndt dass hauss(?) gebrauchen[1]).

61	3 dl.	61	3 dl.
18	6 dl.	3	5 dl.
16	8 dl.	6	5 dl.
1	20.	9	4 dl.
arbeidtzlon .	30.	21	8 dl.
30	croner.	1	20 dl.
		arbeidtzløn .	25.
		guldt . . .	30 cro:

10.

Til Christian Friis.

En Sekretær i tydske Kancelli skal rejse til Pommern og foreslaa Hertug Ulrik der et Giftermaal ind i det gottorpske Hus. — *Geh. Ark.*

Ieg kan icke liiger Errindere mig, End att Ernestuss[2]), den tydtske Sekreeterer, io Er en Pommerener och haffuer reissit med nogle aff dii herrer sammestedtz. Nu er der En, som hedder her: wldrick, huilcken er vgifft[3]), och man gerne saa, att hand sig med ted huss holstein godtorpske liinie forhøiratede, huorfor du med samme Ernesto kandt taale, att hand diidhen kunde resse och lauet forslaa, huad skee kunde. Naar du med hannem haffuer

---

[1]) Det følgende er skrevet bag paa Bladet.

[2]) Imellem det tydske Kancellis Sekretærer findes paa denne Tid kun en med Fornavnet Ernst, nemlig Ernst Werckmann, som var ansat 1609—20 (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 166).

[3]) Hertug Ulrik af Pommern (f. 1587 † 1622) ægtede 7. Febr. 1619 Hedevig af Brunsvig-Wolfenbüttel, saa at Brevet i alt Fald maa være ældre end dette Tidspunkt.

talit, saa uill ieg uidere med dig derom taale, dog att hand *interims* gør sig ferdig att reisse.

Udskrift: Chanseleren til hande.

11.

Der skal udfærdiges en Skrivelse til Fyrsten af Anhalt-Zerbst om at sende en Brygger til Kongen. — *Geh. Ark.*

Eiin Schreiben ahn den fuhrsten von Ahnhaldt, So zerwest hatt [1]), Dass er mich einen Brawehr nebenst Eiinem knechte wieauch einen faasbiinder Skaffen wolthe, Dass diiselbige mit dehm Laackeyen strax muchten fordt kommen.

Dehm Laakeyen soll Ein Pass mitgegeben werden, also dass Er sii fordtbringen kan.

12.

Udkast til en Befaling til Ditlev Rantzau om nogle Bygnings- og Vejarbejder i og ved Krempe samt om noget heglet Hør, Kongen har ladet henlægge hos sin sædvanlige Værtinde i den nævnte By. — *Geh. Ark.*

Befehlich an H: detloff Randtzou [2]),

1. Dass Ehr dii Puluerkammeren ihn der kremppe soll fertich machen lassen, wiiauch dass daach auff dem zeuch hausse besteiigen lassen.

2. Dy burger Ihn der krempe soll Er dahin halthen, dass sii den weck nach Itzehou verfertigen lassen, Soweiit alss derselbe von der Stadt allezeit ist fertich gehalthen worden.

---

[1]) Fyrst Rudolph af Anhalt-Zerbst døde 1621 og havde til Efterfølger sin lige før fødte Søn Johan. Sandsynligvis er Brevet vel derfor ældre end 1621.

[2]) Ditlev Rantzau var, som ovfr. S. 16 bemærket, 1614—39 Amtmand paa Steinburg, under hvilket Amt Krempe hørte.

3. Wan sii allendthalben ihm ambdthe geseiiet [1]) haben, So soll Eiin Iehlicher Baur zuehne feldtsteiine Oder Eiinen von Itzehou nach gelyckstadt fiihren.

3. Beii der frawen ihn der krempe, daa Ich lossiren Phleege, Ist etzlich reiin geheckeldt flaax *deponiret*, welches ist von handen gekommen, von welchem flax Er von Ihr soll rechnung fohderen, wohr Es gebliiben. *NB.* daa sii sagen wiirdt, Ess seii ihr genommen, So soll Sii sagen, von wehm ess ihr genommen Seii.

5. Deer kueerweck, so zuiisken beiide felder zum fohrweecke geet, soll schlechte gemachet werden, vndt Eiine Brucken auff dem Ende nach dem laagarten veruertiget, dass man kan auff dem wege nach dem fohrwecke kommen.

13.

Om Hertug Frederiks og de andre kongelige Børns Øvelser i Anstand. — *Geh. Ark.*

Den fransos [2]) skall exersere h: frederick och die andre, saa att die tiidt maa gaa ud aff et kammer udi ted andit och gørre deriss reuerenss, naar die kommer ind ygen, med att tage hatthen aff och sie(!) smuck langsam gøre deriss reuerenss och siiden gaa fram till huem die skall.

14.

Til Christian Friis.

Prins Christian skal takke Dronningen af England for et tilsendt Sværd. — *Geh. Ark.*

---

[1]) ɔ: gesäet.

[2]) Vistnok Jacques Freville, der 15. Aug. 1614 blev ansat som Prins Christians og vel ogsaa Hertug Frederiks Dansemester (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 184, jvfr. II. 161).

Prinzen skall y morgen skriffue dronningen aff Engeland [1]) till och hiinder tacke for ted offuerskickte werrie.

Item ad Regem & prins [2]) *Salutation* skriffuelse.

Morgen affthen maa di uerre ferdige [3]).

15.

Til Frederik Günther.

Ordre om nogle Breve, der skulle udstedes vedrørende Elias Brochmann, hvem der skal skaffes Humlerødder fra Tyrstrup Herred. — *Geh. Ark.*

1. Ein Paass auff den hoppener [4]).

2. Ahn den Stadthalther [5]), daass er dissem auff dem fryhlinck so viell oppenwurdtzelen bey dy bauren Ihn tystrup herrid verskaffen soll, allss Er alhie zuuerbrauchen vernöthen hatt.

3. Er soll ihm Eine Skuthe verskaffen, wohrmit er sii vberbringen kan.

---

[1]) Anna af England døde 1619.

[2]) Den senere Konge Karl I.

[3]) Christian Friis til Kragerup har uden paa Brevet skrevet: „princeps ad Regem, Reginam et principem literas“. Da Christian Friis blev Prins Christians Hofmester 1. Maj 1615, maa Brevet være yngre end denne Tid, men om hans Paaskrift er foranlediget ved hans Stilling som Hofmester eller som Kansler, hvad han blev 1616, kan ikke afgjøres.

[4]) Frederik Günther kalder ham i en Paaskrift paa Brevet: „Elias Brockman hoppener zu haversleben“. Hoppen er det plattydske Ord for Hopfen, Humle, og Hoppenere (Hopfner) betyder Gartner ved en Humlehave.

[5]) Gert Rantzau († 1627). Amtmand over Haderslev Amt, hvortil Tyrstrup Herred hørte. Brevet maa være yngre end 1615, da Frederik Günther kom i dansk Tjeneste, men sikkert ældre end Krigsaaret 1626.

16.

Til **Frederik Günther.**

Udkast til en Ordre til Marqvard Pentz om Bygningsarbejder paa Segeberg og Wandsbeck Slotte. — *Geh. Ark.*

Befhelich ahn her Markuardt Pendtzen[1),
Dass Er dass Segeberrig Ihm fohrigem Stande wiiderumb bri[n]gen Soll Nachfolgender gestaldt:

1. Soll dass hauss, So wber der Obersten Porthen ist, dergestaldt zugerichtet werden, dass mein Lossomendt Oben vndt dess amdtmanss wnthen sey. Auss demselbigen Obersten Lossomenthe Soll Ein ganck ihn den Runden torm gemacht werden, also dass ihn dem dii Slaffkammer seyn kan. Dess graffuen kammer soll zu dem kammer Iuncker Oder kammerdiner gebra[u]chet werden, vndt der ganck von meiner Stuben dahrein gehen, vndt dii treppe, Dii Itzo dahrzu hinauffen gehet, soll weckgebrochen oder zugemauret werden.

2. Der Stall soll mit dehm ersten fohr dii hand genommen werden, auffdass man dass gewelbe noch Erretthen konthe, auch fertig gemacht werden. also dass man Pherde dahrein Stallen kan.

3. Der Runder tuhrm soll von aussen gebesserdt werden vndt mit zuene bodem wber dii forgemelthe bettkammer gemacht werden, wohrauff man Stycken gebrauchen kan. Zu denselbigen beiden bodemst soll der auffganck von aussen von dem wechtergange kommen. Derselbiger thurm soll mit eine platte Spidtze gedecket werden. Vnther der Obengemelthe Betkammer soll auch Ein gemack zuu meinem Sneider oder anderen auffuartheren gemachet werden, zu welcher kammer der Einganck vom Plandtze (!) gehen soll. Ihn allen kammeren sollen Skorstein

---

[1)] Marqvard Pentz var Lensmand paa Segeberg fra 1603 til sin Død 1626.

gemacht werden, welche wol vber di Spidtze hin auss geen sollen.

4. Dass hauss, dahr dii kyche, Brauhauss vndt Backhauss fohrhiin gewehssen, daaselbst soll ess noch verbleiben, vndt Soll Es dergestaldt zugerichted werden, dass man dass wntherste Backhausses nicht vernöthen.

5. Dass Runde hauss Soll wiideruhm Ihn sein fohrigen standt mit dach vnd Bodem, Iedoch mit mehren Skyslöcheren vber den keller, gebracht werden, wieauch der keller *renoviret*.

6. Dass hauss, wohrein di Borchstube gewehssen, Soll von Binnen ausgebawet werden, also dass wnther dii Chanscleien vndt Oben herrengemecher Sein könne.

7. Dii *Batherie*, So nydergefallen, soll wiideruhm auffgebawet werden vndt mit Ein dach wberdecket werden.

8. Dass hauss, wohrein zuuorn gebacken ist, Soll zu Lossyrung Sneyder Iungen, Lackeien vndt dergeLeychen verfertiiget werden.

9. Dy wechtergenge Sollen alle *repariret* werden, also dass man gemechlich kan heruhmmer kommen.

10. Der weck zuysken der Porthen vndt dem Borchplaadtz soll Souyl muglich gemacht werden, dass man mit waagen darauff faahren kan.

Weill nuhn disses alles auff Ein Iahr nicht geskeen kan, alss Soll ahn dissem forgeskribenem gebeude Iehrlich Neun hunderdt ℔ Lybsk verbawet werden, welches biss zu fullendtzihung, wie obengemeldet, *continviren* Soll. Iedoch Soll Er Iehrlich Ihn der Renthereie guthe rechnung thun, wohr sii nach dissem forgeskribenem befhelich ahngewandt Seind.

Wahn auch disser Erstkunfftiger Sommer *passiret*, Soll er sich alsdan Erkleren, wie balde Solches gebeude kan fullendtzogen werden.

Zu wandesbecke [1]) Soll gemacht werden:

1. Dii dehlen auff dii Oberste gemecher Soll mit

---

[1]) Christian IV havde, uvist i hvilket Aar, kjøbt Wandsbeck af

gybss gegossen werden, wohrzu Er einen guthen meyster gebrauchen Soll.

2. Dii wbersten gemecher sollen mit dönnichwerck wnther dehm boden gemachet werden, welches Er mit Eiinem meyster verdiingen soll vndt folgendt mihr wissen lassen, wass Er dahruor begehret.

3. Whm dii wende Sollen gesymsse von holdtze gemacht werden, wohran man gewaandt Oder ander zeuch hangen kan, die Elle desselbigen gesymss auff 2 ß Lybsk. Dem wercke geleich sollen auch Portaalen vndt dyhren gemacht werden, wieauch hinfhuro ahngestrichen. Dii fensterss, so nicht diinlich, Sollen *repariret* vndt ahngestrichen werden. Dii zueene fensterss, So geraade wber der Porten seindt, Sollen geleich den anderen gemacht werden vndt mein Nahme vndt waapen wber der Porthen gebracht werden. Von dissem soll ein wberslag gemacht werden vndt mihr strax zugeskicket werden.

4. Der kuchenskorstein Sol nydergerissen werden vndt also wiideruhm auffgebawet werden, dass man des Rochss [1] Endfreyet Sey.

5. Dass gemack, So wber dem dohr ist, wiiauch dass, so demselbigen keegenuber ist, Sollen ihn zuene theile gethelet werden, also dass ahn beide Örther Eine sonderliche Stube vndt Eine Sonderliche Slaffkammer werden kan.

6. Zu Eynichliche von den wubersten kammeren Sollen zuene thyske vndt 8 Style gemacht werden, doch sollen dahrunther nuhr zuene thyske sein, dy man ausstrecken kan. Sonsten sollen alle thyske vndt Style von Eiiner högthe, Breithe vndt lengde Sein.

Udskrift: Fridericho gynther zu handen.

Familien Rantzau (Zeitschr. d. Ver. f. hamburg. Gesch. III, 376 f.).

[1] ɔ: Rauchs.

17.

Udkast til et Brev til Marqvard Pentz om en Murers Forsømmelighed ved Arbejdet paa Segeberg Slot. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Ein Briff ahn M: Pendtzen[1]),
Dass ich vernommen, dass der Meurer, So zu Segeberrich Bauet, den kaalck, wohrmit Er den torm abgeweisset, nicht woll zurichted, welches zu sehen ist ahn dasselbige, So Er albereidtz gemachet, vndt soll Er zusehen, Dass dii grosse vmkostung nicht vhmsunst geskee, vndt ob der Meyster nicht darmit whmgehen kan, so soll Er einen anderen annehmen.

18.

Til Frederik Günther.

Om en mulig Forseelse fra Kongens Side, som denne er villig til at rette. — *Geh. Ark.*

NB.

Ich weiiss mihr nichtess zu Errinneren *a mea parte* zu *tracterit* zu sein, dass wiidder deme muchte *tractiret* sein. Wan ich ess aber vernemmen werde, wohrahn Ess ermangelen solthe, so wolthe ich ess *illo modo corrigiren*, dass er vndt mennichlich gutthe *Contentamente* darahn haben sollen.

Udskrift: Friidericho giinther zu handen.

19.

Til Frederik Günther.

Han skal brænde et til Povl Rumler opsat Brev. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Jvfr. ovfr. S. 103.

Dass schreiben an Pauell Maaler[1]), ich dihr gedan habe, sollestu verbrennen vndt diiss von Rodtskildt dem ambdtman lassen fordtskicken.

Udskrift: Friderich gynther zu handen.

20.

Til Frederik Günther.

Der skal udfærdiges en Skrivelse til Levin Marschalck om at antage 4 Styrmænd til Kongens Tjeneste. — *Geh. Ark.*

Eiin Schreyben ahn her Leffuyn Maarskalck[2]), Dass er Ihn Brehmen Oder daarbei (welchess mir zum lybesten sein soll) 4 Stewerleuthe ahnnehmen Soll, So auff der wesser woll bekandt Seindt, darneben mit sii *accordiren*, wass man ihnen Monatlich, solange sii ihm dinste verbleyben, geben Soll, welche sich erstes taages mit hollandtske Skiffen im Sunde mussen fiinden lassen vndt mit sich bringen her leffuyn Marskalcks briff an den Chanseler in dennemarck, wass er Ihnen zugesagdt fuhr Ihr Monatliches *tractamendt* wieauch fuhr ihre reysse in dennemarck.

Udskrift: Friiderich gunther zu handen.

21.

Til det tydske Kancelli.

Der skal udfærdiges en Befaling til Amtmændene og Stæderne i den kongelige Del af Hertugdømmerne om Møntforhold. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Om Povl Rumler se I. 334. II, 215.

[2]) Levin Marschalck blev udnævnt til tydsk Kansler 24. April 1628 (den ovfr. S. 44 nævnte Bestallingsliste). Brevet er uden Tvivl ældre end dette Tidspunkt.

Mandatum

Ahn alle amdtleuthe vndt stetthe meiiness theilss, dass sii nach *Dato*, wan ihnen dass *Mandatum insinuiret*, keine von den 4 ß oder andere Lichthe myndtze gebrauchen sollen.

Udskrift: Ihn dii deudtske Chanselie [1]).

22.

Til Christian Friis.

Om en svensk Afsendings Modtagelse. — *Geh. Ark.*

Du Skaldt y morgen ued halffgon Otthe ued thuende herremend laade syge denne suenske, at man udaff hanss herriss breff haffuer fornommen hannem nogit att haffue att beretthe, huorfor hand sig, ymod kl . . . . [2]) ny naar, med hoffiunckerne epther hannem paa Slottit skall begiffue.

Derhuoss skall dii aff hannem begere att uyde, om han nogit *creditif* haffuer. Vdi disse breffue, som y dag siet Er, neffniss hand eller *tytuleris* inted for gesanter.

Udskrift: Chanseleren till hande [3]).

23.

Biskoppen af Sjælland skal forberede sig paa en latinsk Tale i Anledning af nederlandske Gesandters Nærværelse i Kjøbenhavn. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Kun rent formodningsvis kan man sætte dette Brev i Forbindelse med Forordningen for Hertugdommerne af 12. Marts 1616, hvorved flere Slags Smaamønt forbødes (Samml. Schlesw.-Holst. gemeinsch. Verordn. S. 270 ff.).

[2]) Her er et Stykke af Brevet afrevet.

[3]) Christian Friis til Kragerup har noteret bagpaa Brevet: „Sciendum Sveco per 2 nob., qva hora paratus esse debeat, cumqve dubitetur, num legatus, qvaerendum simul de creditif vel literis commissionis."

Epthersom ted sig laader ansee, att Staaterniss reyse sig saauyt uill *protrahere*, saatty paa Søndag nestkommendiss vden thuyffuell erre udi københaffuen, huorfor Bispen[1]) skall tilsygiss, att hand sig paa En Latinisk Predicken Stafferer, Och att hand aduaariss, att udi samme Predicken ingen vnødige *Disputationer moveris*[2]).

24.

Om en Bestalling for en Klosterskriver. — *Geh. Ark.*

Auff dess Burgemeister Sohn zu ytzehoust (?), Mohr genandt mit zunahmen[3]), Soll eiine bestallung gemacht werden, dass er kloster Schreiber sein Soll.

25.

Til Christian Friis.

Om et Forhør over en (unævnt) Kvinde og en Student, med hvem hun skal konfronteres. Om Kongens, hans Børns og Raadets Kirkegang den næste Dag. — *Geh. Ark.*

Hinderss bekendelse haffuer ieg siet, huorpaa ieg dog tilforne icke haffuer thuifflit, eptherdi hun er *obstinat*, menss best syniss att befhale hoffpredikanten med en aff dii andre her y bien hiinder att besøge, saaoch att den *studenter* nogit skarff bliffuer tiltalit, och siiden hanss

---

1) Hans Povlsen Resen.

2) Brevet kan muligvis være fra Midten af Juni 1618. Lørdag 20. Juni kom de nederlandske Gesandter til Kjøbenhavn efter et temmelig langt Ophold paa Kronborg (Nyerup, Mag. f. Rejseiagtt. IV, 427).

3) I et Brev af 6. Novbr. 1618 (Ausländ. Conc.) nævnes en Raadmand i Itzeho Hartwich Mohr. Man kan herefter formode, at Brevet, hvori en Mohr omtales som Borgmester i Itzeho, er yngre end 1618.

person hiinder vyst, pated maaskee hun aff hanss neruerelsse kunde *Alterreriss.*

Y morgen skall Raadit med Prindtzen och Børnen søge Slodtzkircken, huor hoffpredikanten skall gøre tyeniste. Ieg achter att gaa y holmenss kyrcke[1]).

Udskrift: Chanseleren.

26.

Der skal skrives et Brev til Kaj v. Ahlefeldt om, at man sender ham Penge til Digevæsenet. — *Geh. Ark.*

Ahn key von Aanefeldt[2]) dass man ihm 6000 rix dl. zum deywehsendt bei dem Munsterskreiber geberdt Becker[3]) wberskicken thue, wohrzu Ein Pass auff zuene wagen soll gemacht werden.

Er soll diss Schreiben ahn den Stadthalther[4]) mitnehmen.

---

[1]) Dette Brev er af Molbech (I, 447 f.) henført til 1630, og Birket Smith (Leonora Christinas Hist. I, XXIV) mener, at det mulig kunde tilhøre Slutningen af 1629; begge Forf. ere enige om, at den omtalte Kvinde er Kirstine Munk. Men der synes i Virkeligheden ikke at være nogen tvingende Grund til at antage dette; i hvert Fald beretter ingen anden Kilde noget om, at en Student har spillet nogen Rolle i hendes Historie eller i Forhørene over hende. Sikkert er kun, at Brevet maa være yngre end 1619, det Aar, i hvilket Holmens Kirke indviedes (Nielsen, Kbhvns Hist. IV, 97. Lind, Kong Kristian IV og hans Mænd paa Bremerholm S. 401). — Hofprædikant var i Tiden fra 1616—20 M. Mads Jensen Middelfart, 1620—23 Dr. Peder Sture, 1624—27 M. Morten Madsen, og fra 1627 M. Christen Jensen (Grundtvig, Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 179).

[2]) Kaj v. Ahlefeldt har uden Tvivl faaet dette Brev i Egenskab af Amtmand i Flensborg, hvad han blev 1621. Brevet maa uden Tvivl falde mellem dette Aar og Krigen 1625.

[3]) Generalmønsterskriveren Gebhard Becker omtales i Kongens Skrivkalender for 1621 (Schlegel, Saml. z dän. Gesch. II, 1, 60) og i en Resolution af Kongen af 20. Juli 1623 (Inländ. Reg.).

[4]) Gert Rantzau.

27.

Rejseplan for Hoffet. — *Geh. Ark.*

Reyssezeddell, huorepther ted ganske hoffleeger
Sig skall retthe [1]).

Martij		Mile
14	Fraa kolding till hynsgaffuell	2
15	till Rugaard	4
16	Stille.	
17	till Othensee.	4
18	till Nyborrig	4
19	Stille.	
20	Offuer uaandit och siden till Anderskou .	6
21	. . . .	Stille
22	. . . .	
23	. . . .	
24	till Ringsted	4
25	till Roskiild	4
26	till frederichsborrig	4

28.

Befaling om Udfærdigelsen af et Rekreditiv til en (unævnt) Biskop og om Affattelsen af et egenhændigt Brev fra Hertug Frederik til den samme. — *Geh. Ark.*

Mach

Dass *recreditif* ahn den Biskop vndt darneben Ein schreibendt, welches mein Sohn herdtzog friderich mit eigenen handen ahn den Biskop soll schreiben, welches dem hoffmeister [2]) strax soll zugestellet werden, dass ess zu mitthage kan fertig sein.

---

[1]) Rejseplanen ligner nogenlunde, men ikke fuldstændig den, som iværksattes af Kongen og Hoffet 1621 (Schlegel, Saml. z. dän. Gesch. II, 1, 51).

[2]) Talen er vel sandsynligvis om Hertug Frederiks Hofmester, Jørgen Schulte, der fungerede i dette Embede fra 17. April

29.

Om Restsedlers Udfærdigelse og om en Officers Afsættelse og en andens Indsættelse i hans Plads. — *Geh. Ark.*

[1.] Dii rest zettell können so stiilyret werden.

2. Weill *capitein* haack[1]) geskulthen, soll er seiinen abskeiid haben.

3. Vnther den anderen soll der dichtigste ausgenommen werden vndt in sein Pladtz geordtnet werden, vndt gildt geleich, wer der ist.

30.

Udkast til en Skrivelse til Kaspar v. Buchwald om Sendelse af Kul. — *Geh. Ark.*

Ein schreiben ahn kassper v: Bockwoldt[2]), dass Er zu dem Newen gebeude noch zueeh taussendt fiinff hunderdt tunnen kolen hiiher skiicken soll auff dii grösse. uy disse tunne ist, so ihm itzo zugeskicket wiirdt.

31.

Der skal forhandles med v. Siegroth om en Maade at forfærdige Kanoner paa. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

1624 til c. 4. Juni 1625 og atter fra 11. Aug. 1626 til c. 30. Septbr. 1628 (Grundtvig. Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 130). og man kunde da fristes til at antage, at Brevet hænger sammen med Kongens Planer om at faa Hertug Frederik valgt til Koadjutor i Halberstadt. og at den omtalte Biskop er Christian Vilhelm af Brandenborg, som i April 1624 blev valgt til Biskop i det nævnte Stift (I. 363).

[1]) En Kaptajn Hans Hacke nævnes i en Liste over Kaptajner fra 1625 eller 1626 (Geh. Ark., Krigsmin. Aflev.. Indkomne Sager, Chr. IV, B), og man kunde derfor maaske formode, at Brevet kan være fra den nærmest følgende Tid.

[2]) Amtmand i Segeberg fra 1629.

[Med denne breffuisser er *tracterit*, at hand skal laade støbe] [1])

Miit ziigeradt [2]) zu Reeden.

1. Ob man dy maaniihr nit von ihm bekommen kan. uy man dass Eissen so weiich machen kan. wii er saget, dass man stycke darauss smiiden kan, vndt wass man ihm darfuhr geben soll.

32.

Til Frederik Günther.

v. Siegroth maa erklære sig om, hvor han vil faa Jern til Kanonerne. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Disser ziigeraad Muss sich Erkleeren. ahn welchen ordt er sodane Styck uill machen lassen, vndt wohr er dass eiissen nemmen wiill, ob er ess selber gewinnen wiill oder beii den *participanthen* kauffen. Dehnen. dii dy berrichwercke in handen haben, ihns handtwerck zu fallen, dass leest sich nit thun, weill sii darauff *priuiligiret* [3]).

33.

Om et Adelsbrev for Henrik Becker. — *Geh. Ark.*

Diss waapen soll beii dem Aadelssbriff. Dem fiiske soll ein herdtz inss maull.

Der Briff soll auff hindrich becker gerichted werden [4]).

---

[1]) Det indklamrede er skrevet med Blæk. men overstreget.

[2]) Det er den II, 209 omtalte David Frederik v. Siegroth. Muligvis er denne lige saa vel som den følgende Optegnelse fra 1629.

[3]) Bag paa Ordren har Fr. Günther skrevet: „Sigeradt betreffendt“.

[4]) Dette er skrevet paa Bagsiden af et Blad, paa hvis Forside er tegnet et adeligt Vaaben. I Skjoldet er afbildet en Arm,

34.

Til Mag. Morten Madsen Leiel og Mag. Christen Jensen.

De skulle foreholde Kirstine Munk det upassende i de mange „Poster“, der gaa mellem hende og Rhingreven. — *Geh. Ark.*

Inter alia skall taliss om dy mange Poster, der gaar ymellom hiinder och Riingreffuen. som hiinder inted anstaar, huoraff stackid siiden En er kommen derfraa, huilcken om den icke Nu er heroppe paa Slottid, daa er hand uyst deerhen ygen [1]).

Udskrift: *M:* Morten och *M:* Christen till hande.

35.

Til Mag. Morten Madsen og Mag. Christen Jensen.

Kongen vil ikke finde sig i Kirstine Munks Indblanding i hende uvedkommende Sager. Hun skal blive, hvor han vil have det. — *Geh. Ark.*

NB.

Hun maa slet inted vnderstaa sig at gørre nogen *ordinandtz* udi nogen maade, som ieg fornemmer, at hun

---

som med Haanden holder om et Marsvin, der vender Halen i Vejret og i Munden har et Hjerte. Paa Hjelmen to Arme, der bære en Krone. Et Par Angivelser af Figurer og Farve ere tilskrevne med en anden Haand end Kongens. — Skulde Talen være om den i Hamborg boende Alkymist Heinrich Becker, om hvem nærmere II. 241?

[1]) Man kan næppe med Bestemthed angive Tidspunktet for dette Brev. Birket Smith (Leonora Christinas Hist. I, XXIV) mener dog, at det aabenbart hører til Tiden, efter at Kirstine Munk havde taget Ophold paa Boller (April 1630). Kongens Omtale af „Postens“ Ophold paa „Slottet“ er meget uklar. I Januar 1629 vides Biskoppen i Aarhus Morten Madsen at have været i Kjøbenhavn (Saml. t. Fyens Hist. VI, 112), og i alt Fald maa Brevet være ældre end 28. Septbr. 1630, da Christen Jensen blev Dr. theol.

haffuer nylligens begindt, Menss ickun uisseligen troe, at ieg nocksom sielffuer kan forrette huissom er [1]) *commandere*.

Hun haffuer ochsaa nilligen ladid sig fornemme, at om hun icke kunde faa altiing tillrette igen, daa uille hun draage derfraa. Menss hun skall waare sig for, att ieg ued nock, huorlediss man skall *tractere* gaalne folck, saatt dy nock skall bliffue, huor man wiill haffue dem [2]).

Udskrift: *M:* Morten Och *M:* Christen till hande.

36.

Det skal forbydes Vogn Vognsen, at han og hans Officerer mod Bestikkelser tillade Varers Gjennemførsel. — Skrevet med Blyant. *Geh. Ark.*

Ein schreiben ahn wogen wogensön [3]).

Dass man berichted wiirdt, dass er vndt seiine *officirer* geldt nehmen vndt dii wahren durchpassiren lassen, welches Er einstellen soll, Oder ich werde ander mittell ahn dii handt nehmen solches zu Enderen.

---

[1]) Her er glemt Ordet: at.

[2]) Ogsaa om dette Brev mener Birket Smith (anf. St.), at det aabenbart tilhører Tiden, efter at Kirstine Munk havde taget Ophold paa Boller, men lige saa godt kan man antage, at hun endnu ikke har forladt Frederiksborg, hvilket skete 16. Jan. 1630 (Danske Mag. 5. R. I, 128), paa hvilket Slot man snarere kan formode, at hun har gjort „Ordinanser".

[3]) Om Vogn Vognsen se V, 453 og Lind, Kong Kristian IV og hans Mænd paa Bremerholm S. 222 f. Han blev 1622 Lieutenant til Skibs og fik 21. Febr. 1625 Bestalling som Kaptajn til Lands (den ovfr. S. 44 nævnte Bestallingsliste). Naar den her trykte Ordre efter en nyere Paategning paa Brevet, som Molbech (I, 449) har fulgt, V, 453 er henført til 1630, er dette sket uden tilstrækkelig Føje.

1632—1648.

37.

Optegnelse om Størrelsen af Kongens Stue paa Odensegaard. — *Geh. Ark.*[1])

Myn Stue paa Otth[e]nsegard er 46 allen lang, Engang Op och Neder Maliid, som gør 5 Roder och 6 allen.
Naar ded Regnis fem gange, da er ded 28 Roder och 6 allen.
Naar ded Regnis 10 gange, da gør ded 57 Roder 4 allen.
20 gange Regnit, da gør ded . . . 115 Roder.
30 gange regnit gør . . . . 172 Roder 4 allen.
40[2]) gange Regnit gør . . . . . . 201 Rode 2 allen.

38.

Der skal gjøres en Stenløve til at bære et Bækken, som skal anbringes paa Frederiksborg. — *Geh. Ark.*

Tiill ded becken, som Er giiørdt tiil ded biillid, som staar for køckenid tiill frede:, Skall gørriss En løffue udaff gullandtz steen, Som liigger Och berrer samme becken[3]).

[1]) Det her trykte findes paa fjerde Side af et sammenlagt Blad, paa hvis første Side Kongen har skrevet en Del latinske Sentenser o. lign., medens anden og tredje Side staa blanke.

[2]) Fejl for: 35.

[3]) Talen er vistnok om den saakaldte Løvebrønd ved Frederiksborgs Prinsessefløj, et Springvand med Figurer, imellem hvilke en Løve, der bar en Muslingskal af Kobber. Selve Brønden blev lavet 1618—20 (Friis, Saml. t. dansk Bygnings- og Kunsthist. S. 263), men Brevet maa være fra Tiden efter 1632, da det har Kommaer mellem hvert Ord.

39.

Fortegnelse over de Aarslønninger, der betales en Del Personer i Hoffets Tjeneste, især ved Kjøkkenet. — *Klevenfeldtsk Afskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., 4., 980.*

Fortegnelsse paa derris Aarssløn, som Er vdi køckenid.

Køckenskriiffueren	150 dl.	*cur:*
Wnderkøckenskriffuer	50 dl.	
Hanss thuende skriiffuerdrenge, huer 20 dl., Er	40 dl.	
M: Adolff Mundkock[1].	60 dl.	
M: lauriss Mundkock	60 dl.	
Tu Meiistersuenne, huer 32 dl., Er	64 dl.	
Fiire Store drenge, huer 10 dl., Er	40 dl.	
Døruochteren	10 dl.	
4 Steguender, huer 2 dl..	8 dl.	
4 Smaa drenge, huer 5 dl., Er	20 dl.	
Klauss greffue, Riidderkock	40 dl.	
Meiistersuenden paa Riiddersiiden	16 dl.	
Tu store Drenge, huer 10 dl., Er	20 dl.	
En Steeguender	4 dl.	
Slodtzpredikanten paa frede: faar Aarligen .	300 dl.	
Summa . . .	882 dl.	*cur:*

40.

Til Frederik Günther.

Om Udfærdigelsen af nogle Skrivelser, bl. a. til Kurfyrsterne. — *Geh. Ark.*

Friiderich giinther

Soll diisse Skreiiben zusammen bringen, wii ess sich gehörett. Dii denske Skreiiben Sollen auff deudtz *vertiret* werden.

---

[1]) Adolf Bender og de i det følgende nævnte Kokke Lavrits Jensen og Klavs Greve bleve ansatte 1628; de forekomme alle

Dii Skreiiben an dii Chur: sollen Nur Einmall beigelecht werden, weiill Sii alle Einss laudtz seindt, *mutatis mutandis.*

41.

Optegnelse om Indkjøb af forskjellige Slags Glas. — *Geh. Ark.*

Lange Behmske Christanliin Roehr glesser auff 3 quartiir, Das driitthe theiill miit deckell	100 Stuck.
Mittelmessige Behmske Christalliin Roehr glesser auff Eiinen halben Pott, dii helffte miit deckell	200 Stuck.
Kleine Behmske Christallin Roehr glesser miit deckell	200 Stuck.
Kleiine Behmske Christalliin Spiidtzglesser miit deckell	300 Stuck.

NB. der glesser mussen 8 auff Eiin Podt geen.

Grosse Passglesser . . . . 2000.

Halbe Passglesser . . . . 4000.

42.

Til **Rentemestrene.**

Om Fade til Øl til Børnehuset samt om Lærred til Børnene i dette. — *Geh. Ark.*

Rentemeisterne skal lade købe ty aff dy største wynfad, dy kan bekomme, til att legge Ølliid y tiil Børnen y børnehussiid, paaded att Ølliid altiid kan uerre En maanid gammel, førend ded bliiffuer forspiissiid. Samme wynfad skall leggis ind y den kelder, som Er nu forferdigiid y ded store briggers.

tre endnu i Rentemesterregnskaberne for 1636, og Klavs Greve nævnes endnu i Listen fra 1642 i Danske Mag. V, 209.

Ded skall Erfahris, huor mange allen lerrid der behøffuis tiil Børnen y hussid, Naar man Paa En gang uylle flii dennom Skyorter och-laagen.

43.

Der skal sendes Traad og Tøj til Ulrik Christian Gyldenløves Pige, som skal sy noget for Kongen. — *Geh. Ark.*

Der skal sendis Nogiit traa til wldrig Christians[1]) Piige, som skal Siie nogle handtkleeder Och droiiellduge for mig, *Item* nogle tørrekleeder. Ded kammerdug, som sendis tilbage ygen, skall settis y foruaring paa Slottit. Til dii tørrekleeder, som piigen skall Siie, skall skaffis Smadt knypling, sa megit som dertil behøffuis.

44.

Om Udbedring af den ny Vej fra Kjøbenhavn til Frederiksborg. — *Geh. Ark.*

Lensmenden pa køben:, *Crone:* och frede: Eller deriiss Riidefoggeder Skal laade Iefne den Ny weii[2]) med densamme Iord, som den Nu Er wiieffuen aff.

Dy skall ochsaa lade lucke dii huul, som Erre giiordt fast alleuegne paa Siiderne ued Pordtene och Slagbommen[3]).

45.

Til Rentemestrene.

Om forskjellige Udbetalinger. — *Geh. Ark.*

Herhuos haffuer y 8159 daler at Emphange, Som tiil dem, som Eptherfølger, skall Erleggis:

---

[1]) Han blev født 7. April 1630.
[2]) Jvfr. ovfr. S. 44.
[3]) Jvfr. Hist. Tidsskr. 5. R. II, 413 f.

Tiil Skomagerne . . . . 1000 dl.
Tiil Søm at Indkøbe . . . . 1000 dl.
Tiil farueren y Børnehussit. . . . . 500 dl.
Tiil Luckass faruer[1]) . . . . 872 dl.
Tiil Mussikandterne . . . . 3387 dl.
Tiil Stenkul Er sendt til helsingør . . . . . 1400 dl.,
som sauel som pa dii andre skall sendis Rendtemeisternis beuyss paa y kammerit.

Udskrift: Rendtemeisterne tiil hande.

46.

Udkast til en Ed, som Heinrich v. Stöcken skal aflægge som Tolder i Rendsborg. — *Geh. Ark.*

Allergnedigster könnich vndt Herr, weiil E: k: M: mich Hendrich von Stocken[2]) fuhr E: k: M: zöllener hii in Renssburch angenommen, So lobe Ich vndt Schuere hiimit zu godt Eiinen Eiidt, das ich E: k: M: wiil trew, holdt vndt gewertig seiin. vndt wiil ich E: k: M: nudtzen vndt frommen Meiinem vermiigen Nach befohderen helffen.

Skaaden aber vndt Nachtheiil wiil ich nach Eusserstem vermuhgen hiinderen vndt abkeehren helffen. Ich wiil keiine wahren, Sii mugen auch nahmen haben, wii sii auch wollen, vnuerzollet durchpassiiren lassen, Sondern wiil mich in allem Nach E: k: M: miir zugestellethe *Ordinandtz* Riichten vndt verhalthen.

Vndt weiil E: k: M: zu auffheebung der gelder, So in dissem zollen fallen muchten, Eiine kaste miit vntherskiidtliichen Rauhmen abgetheiilet angeordnet, Alss wiil

---

[1]) Lukas Hammer antoges 1631 som Farver ved Børnehuset; i Novbr. 1642 laa han for Døden; se V, 38. 43.

[2]) Heinrich v. Stöcken døde 1643 som Raadmand og Toldkasserer i Rendsborg (Benzons Stamtavler i Geh. Ark.).

ich allemahll, wan geldt im zollen gehoben wiirdt, woruon Nach althem gebrauch dii helffthe nach gottorp gehöret, vnser theiil in das Eiine vndt das ander theiill in das ander faack werffen. Dii gelder aber, so von den acsiissen einkommen, wiil ich in Eiin faack *a parte* werffen. Vndt wiil ich keiin geldt, gross oder kleiin, annehmmen, Es seii dan gudt vndt gangbahr, auch Niichtes daruon beii miir behalthen, sondern Strax in dii kaasten werffen, So waar helffe mich godt, *etc.*

47.

Til Henrik Müller eller Johan Thomesen.

Ordre om forskjellige Slags Kryderier, Syltetøjer og Frugter, der skulle skaffes til Rosenborg. — *Geh. Ark.*

Annis . . .	Iedes 100 ℔.
Kymmel . .	
Pheffer . .	
Ingipher . .	
Nellecken	40 ℔.
Canell	40 ℔.
Cardemomme	5 ℔.
Muskaten	5 ℔.
Muskaten bluh: . . .	10 ℔.
Safferan	5 ℔.
Suedtsken	300 ℔.
Rosinnen	600 ℔.
Riis	600 ℔.
Mandelen	400 ℔.
Cohriinthen	400 ℔.
Haussblaas	60 ℔.
Haarduch	200 Ellen.
Lymonien .	Ein Iehliches
Oliiwen . . .	
Cappers . .	Eiine pipe.
Baum Öliie	

Braunellen . . .	100 ℔.
Ablathen	1 tonne.
Phefferkuchen .	60 Stuck.
Tragandt .	Iedes 10 ℔.
Mastyx . .	
Weirach .	
Candisirthe *confecten* von allerhand slags	1000 ℔.
Sucker kandi .	200 ℔.
Gemeinen hut sucker	1000 dl.
Refiinirten sucker	1000 dl.
Weiis *Confect* von allerhand Sachen	400 ℔.

Eingemachte Sachen.

Riibes	Iedes 100 ℔.
Kyrsken	
Spanske lacktuche	
Cichoriien wurdtzel	
Eringium[1])	
Berberes	
Citronen Skaalen	
Pomerandtzen Skalen	
Quitten	
Piirnen	
Hindtbehren	
Erdtbehren	
Mandelen	
Citranaten . . . , ...	
Vnreiffe Pomerandtzen auss hyspanien .	

Von dröge Sachen

Piirnen	Iedes 50 ℔.
Epphelen.	
Quitten	
Kleiine Phlaumen	
Grosse Phlaumen	
Suckaat	

Udskrift: Dette Skall aff kammerskriffueren[2]) Reiinskriffuis Och berris vd y Rossenborg.

48.

Til **Henrik Müller** eller **Johan Thomesen.**

Om Prisen paa noget Tømmer. — *Geh. Ark.*

---

[1]) Eryngium, en Slags Tidsel.

[2]) Henrik Müller blev Kammerskriver 17. Novbr. 1632 og efterfulgtes 1. Maj 1641 af Johan Thomesen (Grundtvig. Medd fra Rentekammerarch. 1872 S. 203).

1. Der zölner soll miir wissen lassen, wass Eiin stycke von dy krumhöldtzer, so hii beii der Sleusse liigen, kosten.

2. Er soll kein krumholdtz soll durchgelassen werden(!) biis auff weiitheren beskeiidt.

Udskrift: Dem kammerskreiber zu handen.

49.

Til Henrik Müller eller Johan Thomesen.

Overslag over noget Hamp forlanges. — *Geh. Ark.*

Kammerskriffueren skall offuersla, huor mange skyppund haamp der kan købis for 2000 daler, Naar Skippundid koster 13 daler[1]).

Udskrift: Kammerskriiffueren tiill hande.

50.

Om Forfærdigelsen af et Slags Orgel til at spille Psalmer paa. — *Geh. Ark.*

Iohan Orgelbawer[2]) vndt Mychel hoff Organist[3]) Sollen sich zusammen thun vndt siich bereden, wii man könne Eiin Pheiiffwerck ahnrichten, das sehr Starck wehre, also das kein *Instrument* darein kondte steen.

Selbiges werck sol auff Eiiner Rustuagen kommen, vndt dy Blassbalger auff beiiden seiithen hindten vndt forn geleget

---

[1]) Nedenunder er skrevet med en anden Haand: „152½ schippund hamp a — 13 Rixdr. ½ ort er — 2001 Rixdlr. 3 ℔ 6 β d.“

[2]) Johan Lorenz, om hvem se V, 138.

[3]) Mikkel Krakewitz. Hoforganist (se V. 138), havde 20. Juli 1633 faaet Bestalling som Organist (Rentekammerets Bestallingsbøger Nr. 3 a).

werden. Auff demselbigem wercke sol Nichtes können auff gemacht werden, sondern allein Spalmen *Corall* weiis.

Da man Es aber so Starck auff drey oder fiihre Pheiiffen so starck machen, das man Es weiit Inss feldt hören kan, desto besser ist Es.

51.

Om nogle Strudsfjedre, der skulle skaffes fra Hamborg. — *Geh. Ark.*

Du sollest aus Hamburch Souiil Straus fedderen bringen lassen, als nötig ist zu Sex Solcher feederbuske gleiich dii, So auff frau Soffii Eliisabedtz Braudbette Standen[1]). Dii Paaradiis fögell Seindt skon beii der handt.

52.

Til Korfits Ulfeldt.

En Del af Beboerne i de gamle Skibsboder og i Nyboder skulle tilsiges at møde paa Holmen. — *Geh. Ark.*

Eptherdi ded ladder siig ansee, at der boer En pardt folck y myne Boer bade inden och wden Byen, som inted megiit duer, Huorfor dy skall alle befahliis att møde ymorgen tylig paa holmen, saat ieg kan See dem.

Udskrift: Stadtholderen till hande[2]).

---

[1]) Sophie Elisabeth havde 10. Oktbr. 1634 Bryllup med Christian Pentz. Sandsynligvis gjælder Ordren en af Kongens andre Døtres Bryllup, enten Leonora Christina, der havde Bryllup 1636, eller Elisabeth Augusta (1639) eller Christiane eller Hedevig (1642).

[2]) Da Talen er om Nyboder, hvis Opførelse begyndte 1631, maa Statholderen være Korfits Ulfeldt, og Brevet altsaa være skrevet mellem April 1637, da Ulfeldt blev udnævnt til Statholder, og 2. April 1643, da han udnævntes til Rigshofmester.

53.

Til **Korfits Ulfeldt**[1]).

200 Baadsmænd skulle oplæres til Tjeneste paa Tøjhuset. — *Langebeks Afskr. (efter Orig. hos Klevenfeldt) i Geh. Ark.*

Eptherdi dy Manidtz tiener er nu alle affskaffit aff tøyhussit, daa uyl der tagis 200 Mand ud aff Badtzmenden, som man y windter kan lehre tiil, ty man kan snarer faa Badtzmend end Bøsseskøtter, Och skal man haffue wmag och Bekostning for derris Skyld, da er ded bedre att *spendere* nogit pa dem, som man kan haffue tiieniste aff, end en haab kompaner, som løbber derris kaas, naar dy kan nogiit.

Dette folck ma uerre wngdt folck, dog giiffte[2]).

54.

Til **Korfits Ulfeldt**[3]).

Et Badekar og nogle Forke skulle sendes til Kongen. Til Dr. Peter Paynck skal der skaffes en Del store Oxeben og noget Egeved. — *Langebeks Afskr. (efter Orig. hos Klevenfeldt) i Geh. Ark.*

Memoriall.

1. Der staar en Suede Badstue pa københaffn, som skall gørris ett foder tiil aff leder och sendis hiid.

2. Saframdt der endnu fyndis nogle aff dy forcker pa Riistkammerit, huoraff en deell bleff sendt henad Engeland, da skal dy sendis hiid.

3. *D:* Peter Pay skall skaffis en deell store Oxeben, som Slachterne kaster bordt, sa och saa megiit Egiitre, som hand kan brende samme Ben med tiil Aske.

---

[1]) Dette fremgaar af, at Orig. har været i Klevenfeldts Besiddelse (jvfr. IV, Forord). Brevet maa altsaa være yngre end April 1637.

[2]) Om Bøsseskytterne paa Tøjhuset se Blom, Kristian IV's Artilleri S. 20 ff.

[3]) Jvfr. Nr. 53.

4. Hannem skall ochsa skaffis saa megit Egii ued tyl att brende Aske aff en party kaalstrunker [1]) aff kaabusskal [2]).

55.

Om Gaardsrettens Sammensætning. — *Geh. Ark.*

Der kychenmeister [3]) In Stadt des Marskalches fleiissig achtung geben, das das hoffrecht durch nachfolgende Persohnen verrichted wiirdt:

Der futtermarskalck.
Der fyskmeiister.
Dreii Enspendiger.
Der hausfogett.
M: Samuell hoffbalbiir [4]).
Hans Boysen [5]).
Der Prouyandtskriiber.
Der kychenskriiber.
Christoffer Smiidt [6]).
Ienss Bolmeister [7]).

---

[1]) Kaalstokke, hvoraf Bladene ere aftagne.

[2]) Et Slags Hoved- eller Hvidkaal.

[3]) Her mangler Ordet: soll. — Da der ikke synes at have været ansat nogen Kjøgemester mellem 1632 og 1639, fra hvilket Aar Johan Blücher fungerede som saadan (Grundtvig. Medd. fra Rentekammerarch. 1872 S. 127), maa Brevet antages at være yngre end det nævnte Aar.

[4]) M. Salomon Gutfeldt, der var Kongens Livbarber 1633—47 (Grundtvig, anf. Skr. S. 191).

[5]) Hofmynsterskriveren Hans Bøjesen. Han fik Bestalling som Omslagsforvalter 24. Novbr. 1630 (den ovfr. S. 44 nævnte Bestallingsliste).

[6]) En Christoffer Smed nævnes i Kongens Dagbog 1639 (Danske Saml. V, 82).

[7]) Jens Dajon (III, 256).

56.

Til Christen Thomesen Sehested.

Om Fyrrør til Soldaterne. — *Geh. Ark.*

Med dy fyrrør Er ded best, At dy saledis [1]) vddeldt yblandt Soldaterne, Som sagdt Er, Nemblig At der bliiffuer nogle aff dem Huoss huer *companiis capitein des Armes*, Och att tiil samme fiirrør for disseue bliiffuer bestyldt En Byssemager. som kan ware dem.

Naar man *Marserer* med folckiit. Och man haffuer inted at bruge fiirrøren, da bør dy lygge pa wogne uel foruarit, Indtil Man uyl Bruge dem, Ellers Er Bysserne Skeendt, inden 14 dage gar tiil Ende. Imens at *Marsen* gaar Igennom Riigit, da kan samme fiirrør letteligen komme fordt pa Bønderuogen, Mens siiden wiil der wogne till, som dertiil allene Er bestiildt.

Udskrift: Chanseleren H: Christian tommissen til hand [2]).

57.

Kongens Fremstilling af Kirstine Munks Forhold til ham. — *Molbechsk Afskr. i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., 4., 985 c* [3]).

Eptherdi uy Erre uys pa, at fru Ellen framdelis som hiidindtil legger alle Aarer fra borde, nar hun seer sit

---

[1]) Her mangler Ordet: bliver.

[2]) Christen Thomesen Sehested blev udnævnt til Kansler i Maj 1640. og Brevet maa altsaa være skrevet efter denne Tid. Men da det ikke kan ses, om det drejer sig om hvervede Tropper, der sendes udenfor „Riget" til Hertugdømmerne i Følge Unionsbestemmelserne, eller om en udbrudt Krig (altsaa 1644—45), kan Tidspunktet ikke bestemmes nærmere.

[3]) Originalen har ikke været til at finde, og paa Afskriften fattes det Mærke, hvormed ellers betegnes, om Orig. har været i Geh. Ark. eller i Kgl. Bibl., saa at det kan for-

hold dertiil, At indbilde uorris Børn, som uy med hinder datter Auliid haffuer, at uy haffuer giordt derris moder stor wrett, Da paded dy samme kan Erfahre den rette arsag, huorfor uy inted uyl uyde fru kyrsten mehre. Da haffuer uy hermed uillid lade dem forsta Sagsens rette beskaffenhed, Huorymod Ingen med sandhed skal kunde sige Ett ord.

Dentid fru kyrsten haffde y Echteskab med os fød til verden Nii smucke Børn, Da lod hun sig aff Deffuelen ued Riingreffuen forleyde y et letferdigdt leffnit, som bade fru ellen och anden godt folck bekendt er, huorledis pa Dalum først och siden pa *Crone:* och y køben: tilgiick, Huilckid om endskøndt fru Ellen endeel deraff icke allene med syne Øiien saa, mens ochsa ded spurde aff andre, Da uar der dog inted den oprichtighed och tylbørlig troskab ymod os y hinder, At dentyd hun sa sig inted at kunde Rade Datterens letferdighed, som hun y gudtz Øiien och ansicht dreff, At hun uille ware os ad, Tii y den mening erre uy ful och fast, at haffde fru Ellen y begindelsen uerrid sa Erlig, at uy haffde ickun fat et uynck deraff, fru kyrsten skulle inted bracht ded derhen,

---

modes, at Molbech har haft den andetsteds fra. Han har selv skrevet paa den, at det er en Kopi af Kongens egenhændige renskrevne Deduktion. I V, 53—82 er trykt to Udkast af Kongen til denne, som sikkert høre til April 1641; men, som bemærket V, 53 Anm. 1, er det uvist, om den her trykte tredje Redaktion skriver sig fra denne eller en senere Tid, da Kongen jo atter og atter og særlig 1646—47 har syslet med dette Emne. Det kan i denne Hensende yderligere bemærkes, at Kongen i denne Redaktion har udeladt, hvad der findes i de to Udkast om, hvad Ellen Marsvin vil gjore i den forestaaende (til April 1641 berammede) Forsamling (V. 62. 74), og at det derfor maaske kan antages. at den ikke skriver sig fra samme Tid som de to Udkast. — En Afskrift af Fr. Rostgaard med moderniseret Retskrivning haves i Kgl. Bibl., Ny kgl. Saml., Fol., 1299 e, Nr. 253. — Med Hensyn til Noter henvises til dem ved de omtalte Udkast.

som ded kommen Er, Isønderlighed dentyd Iens Bolmeister fick den Sølffkande, fordi at tørcken uylle staa by med os ymod keysseren.

Om nu endskøndt fru Ellen nu som før uil suare sig inted vndt at haffue siet aff dennom, da er ded bekendt, at man lader inted mange uerre derhuos, nar sligdt *tracteris*. Mens uy erre uys pa, at ded kunde inted uerre hinder wbeuist, at fru kyrsten y siin natkiortel tydt løb pa dalum neder til Riin:, nar hand enda laa y siin seng, huilckid kan beuisses med 8 eller 10 aff drauanterne, som hun pa dy tyder motte forby, nar hun uylle ind til Riin:, Huilcke nock uytterligdt er, huorledis Riin: drenge kam løbendis udaff kammerid med Buxerne pa hoffuedid, nar fru kyrsten kam, *Item* at hun la en Rom tyd pa *Croneborg* med Riin: och inted uille hen til køben:, vansiiet fru Ellen noglegange haffde bud epther hinder.

Dentiid fru kyrsten da kam til køben:, och ded barn, som da stod lyg[1]), waar begraffuen, och dy, som ded fuldt haffde, skulle tiil taffels, da løb hun bag neder aff Slottid och satte siig pa syn wogen med Riin: och kiiørde saa y haffuen, Och bleffue der sammen Ene ind til lang pa Afftenen.

Dentiid fru Ellen Nu merckede, at ded bleff sa grofft, at kerlingerne och drenge pa Gaden med finger pegede epther datteren, da gred hun immer fordt och fordt, mens uy motte inted fa ded at uyde huorfor.

En dag, som uy giick bag neder aff Slottid henad Prouiandtgarden, och fru kyrsten uar med, da sagde uy tyl hinder: huii tussind pocker, huorfor gredder dyn moder altid och ferris saledis? Da suarede hun: myn moder Er gaal. Naar hun seer, at ieg taler med en aff *offisererne*, da er hun heel aff laave, ty hun kan ingen tysk liide, hun kan icke heller ued siin død liide dy Iomfruer, der er huos mig. Huortil uy suarede: ded ma uerre, huorledis

[1]) Frederik Christian.

ded uerre kan, mens waar dig, huad du gør, wii sa endnu ingen liide uel y lengden, som med syn uyllie giiorde syne foreldre ymod.

Syden den dag tog *Creditten* ymellom os och fru kyrsten dag epther anden aff, Isønderlighed den tyd der hun begindte at snacke y lauid hen, at hun uar uys pa, at uy leffuede inted tiil paske. Dy tydtske Iomfruer och alle piigerne, som y dii dage uar huos hinder, Som alle endnu erre y lyffue, wylle hun, at dy med hinder skulle bede til gud y himmelen, at hand uille giiffue hinder ded, som hinders hiierte begerede. Nar hun hørdte oss lee och uerre liistig, da sagde hun til Iomfru Marii: Marii, hördt, Ich werde Ihn mein tage nit loss. En Dag y Vggepredicken pa købeu: da bleff uy ylde til pass y kyrcken, saat uy giick aff kiircken och lagde os. Dentiid hun siiden kam aff kyrcken, da tog hun Iomfru Marii ued handen Och dandtzede omkring Bordiid med hinder och kuaad: Ladt talecken frii gaan, Ladt talecken frii gaan. I dy samme dage begerede hun aff os, at hun motte drage hen tiil uorris frummoder salig, forregiiffuendis, at hun huos H: M: uylle søge Raad for hinders skrøbelighed. Dentyd uy Nu forløffuede hiinder diidhen at drage, da fuldtis H: Christoffer wrne med hinder. Der hun nu begaff siig pa reyssen tilbage igen, da tog hun syn uey henad kyppinge kyrcke. Der hun nu giick ind y kyrcken, da bleff H: Christoffer wrne der vdenfor paa kerregarden. Imidlertyd fru kyrsten uar y kyrcken, da lagde hun nogle støcker guld y alterbogen saoch y Stocken, Och lagde hun och piigen, som uar med hinder, huer y syn stol neder och bad, som før sagdt Er. Der ded passerit uar, da gaff hun degnen et støcke guld och giick sa bordt.

Naar piigerne om morgenen skulle gørre warmdt øl til os, da uylle hun, att naar uy haffde bud derepther, at dy da først skulle berre ded ind til hinder, att hun kunde komme sucker dery. Der piigerne ded nu inted torde gørre, aldenstund uy haffde forbødit at komme Sucker

derudi, Prindtzen ochsa pa vnderskedlige tyder haffde ladt ylde pa dem, at dy inted waarede os ad bade om Ett och andiid, som Passerede. Och formener uy, at Prindtzen haffde Engang Hoffmeisteren saliig huos hinder och lod hinder siige, att saframdt os kam nogid tiil, da skulle hinders been inted berre hinder derfra.

En dag hel tylig kam fru kyrsten for dørren aff Rundelen pa køben: och klappede paa. Dentid uy uylle uyde, huem der uar, da suarede hun: ded er mig. Der hun nu kam ynd, da begeerede hun at drage henad frede: der at gaa til gudtzbord, huilckiid uy som biilligdt gerne beuylgede. Mens ded uar inted hinders Errinde, ty hun giick inted tyl gudtzbord, som *D:* Christian saliig selffuer haffuer sagdt oss, Mens drog henad *Croneborg* och packede ded tøy ind, som den drabandt hans kørsener, som Er tilstede, førdte henad Suerrig, Huilckid uy siiden ued uorris Orloffskiib Spees lod hendte tilbage igen. Der nu fru kyrsten bleff sammetid nogiid y samme Rundel inde huos os. da fiick hun et guldkousken herfor med nogiid huiidt Puluer y som sucker, huilckid hun satte pa bordiid. Dentid uy nu uille uyde, huad ded skulle der, da suarede hun: wylle E: M: bruge ded puluer, da skulle E: M: befinde siig heel uel derepther. Huortil uy suarede: huad tussen Siiger skulle uy bruge ded skaarn? Os skaader Io, gud uerre loffuid, Inted. Huorpa hun sagde: *D:* Peter pay haffuer giiffuen mig ded, ded kan pa En stackiid tyd forhiindre lysten tyl kuyndfolck. Huorudoffuer uy begindte att lee och sagde til hinder: set ded Ickun pa bordiid, wii uylle uel bruge ded, naar leiiligheden giiffuer siig saa. Der hun nu uaar vden porten, da sende uy bud Epther *D:* Peter Pay och wyste hannem samme puluer och spurde hannem ad, om hand haffde faat fru kyrsten ded. Da suarede hand: Ia. Der uy nu uylle uyde huortil, daa sagde hand: til att komme ded paa dy fynder, hun haffuer vnder Øiinen. Siiden da uille uy uyde, Om man kunde

bruge ded Induortys, da suarede hand med stor forundring, Siigendis: gud beuare os, ded Er forgiifft.

Faa dage førend hun *presenterede* os samme Puluer, da kam hun tyl os y sengekammerid och sagde til os, at hun numehr uar En skrøbelig kuynde Och uille Rade oss derfor, at uy tog en smuck piige an, som kunde uaare pa os, Anne Iacob Myckelsøns uar nu y stuen, som kende dy smuckeste der y byen. Huortil uy suarede: den umag haffuer du inted behoff, du haffuer selffuer smucke piiger, som kand forrette ded.

Anno 1628 Imod *S:* Mortens afften befohl uy Prindtzen, at hand skulle tage H: wldrich salig och den gammel greffue aff tuurn med siig henad frede:, huordthen fru kyrsten for frøcken Annis saligs skild ochsa bleff befahlid at komme, Tii uy holdte megiid aff ded saliige Barn, som fru kyrsten inted kunde lyde, fordi at hun sa os liig, Huorfor uy ochsa ded saliige barn inted allene ville tage med derhen, Paded hun inted hiiemmeligen skulle gørre barnid wndt, som hun før uel haffde y siinde att gørre, om uy icke haffde kommen ded for. Der uy nu kam tylbordtz om afftenen, da saad hun ded hele maltiid Och uille huercken tale med Prindtzen eller H: wldrich saliig. Dentyd ded uar tyd at gaa y seng, da luckede hun dørren ymellom os och siig och lagde dy thuende Iomfruer och nogle andre kuyndfolck thuerdt for dørren, saat ingen kunde komme derygennom. *In cuius Rei memoriam* wy andendagen lod legge En stor kamppesten pa weiien henad den lyden ladgardt, huilcken steen endnu fyndis der med Aars *Datum* pa huggen Saoch med Ett Seede huggen y samme Steen.

Anno 1639[1]) *Egidij* dag fødde fru kyrsten ded *casserede* frøcken, huos huis ankomst til uerden fru Ellen inted uylle lade sig fiinde, der hun dog haffde uerrit huos datteren y alle dy andre barsselsenge, hun la y, Huilckid

---

[1]) Fejlskrift for: 1629.

uden thuiffuel inted uar uden arsag, aldenstund hun tyer end engang y uorris pahør Ønskede tiil gud, att datteren y den barsselseng motte sette Lyffuid tyl.

Der uy nu for børnens skyld giiorde aldt ded, som skee kunde til at demppe fru kyrstens dondt med, y betrachting at frøcken Anne saliig uar forloffuid med Hoffmeisteren Saliig, Och En deel aff dy andre uar halff och halff forsagdt,

Da tylstedde uy dog til offuerflod, At fru kyrsten motte bliiffue tiil hoffue Och søge dug och diisk med os och Børnen med ded forbeholl, at hun sleet inted skulle haffue med Børnen att skaffe, huilckiid med fru Ellens hand Er att beuysse.

Dentyd fru kyrsten Nu kam til frede:, da uar ded aldt glemdt, som afftaldt uar, Och begindte pa syn forrige wiis at buldre med børnen, Huorfor uy strax kallede fru Anne lycke til os Och spurde hinder ad, huorfor hun stedde Sliigdt, aldenstund hun for ingen anden arsag skiild uar *Recommendiret* os aff fru Ellen end tyl att styre fru kiirstens optøger, hun haffde for med Børnen. Da suarede hun, Siig inted at kunde thuynge hinder, Tii hun skøtte hinder inted. Huorfor uy strax forandrede vorris kammer saoch wachten for dørren, paded wii deste bedre kunde haffue Ett øiie derhuos.

Der nu sliigdt uar passerit, da bleff hun forbystriid. Saat hun Saad och gred ded heele moltiid offuer. Der nu moldtidyd uar Ende(!), och der bleff leest fra bordtz, da lagde hun siig aff wndskab baglengs pa ueddekasten ued skorsten y Riidderstuen, Saat hun med wedden kam ud pa gulliid. Om morgenen heel tylig sende fru kyrsten fru Anne lycke tiil os och begerede, att hun motte drage fra Hoffue, ty hun kunde Sleet inted werre deer lenger. Der uy nu uylle uyde, huordthen hun wylle, da bleff suarid: Hun uyl hen tiil moderen, Huortil uy suarede: Der bliiffuer hun inted welkommen, sig hinder ded. Sa giick samme frue ind til hinder och kam strax tilbage

Igen til oss med samme begering, huorfor hun ochsaa fiick ded forrige Suar. Dentid samme fru nu haffde giiordt nogle wendiger pa samme maner, daa sagde hun: Nadigste herre, E: M: kan aldrig gørre En større Almys gerning, End om E: M: ladder hinder drage syn kaass, Tii E: M: kan aldrig troe, huorledis hun ferrys. Huorpa uy suarede: uil hun da Endeligen bordt, da ma hun drage tytussind deffuel y uold. Huorpa samme frue giick ind til hinder och kam strax tilbage Igen Med stor tacksiigelse for god forskeen[1]. Och begehrede derhuos, at uy uylle skriiffue fru Ellen til, att hun uden worris wydenskab inted uar dragen bordt. Huilkiid breff uy strax forferdiigte och tilstyllede ded fru anne lycke, som strax bar fru kyrsten ded, och sa kam gesuinde løbendis tilbage och begerede, att fru kyrsten motte komme Ind och giiffue oss godenadt, Huortil uy Suarede: Pa sliiggen affskeen, som heer tagis, Er der giiffuen godenat Nock. Huorpa uy strax wende oss fra hinder och giinge Neder aff trappen och saat Os pa uorris wogen och kiiorde henad køben: til Iffuer wyndtz søns barssel.

Strax eptherat uy uar bordtdragen, da sende fru kyrsten Epther H: wldrich saliig Och sagde tiil hannem: gud uerre loffuid, Nu haffuer ieg Erlangid ded, som Ieg lenge haffuer lengtis epther, Huorfor den Salige herre begehrede att uyde arsagen tiil den store gleede, forhanden waar. Da suarede hun: Ieg maa nu drage fra hoffue och uerre pa myt Egiid. Siiden da forehrede hun den Salige herre Et borderit stycke, stucken som ded war skildrid, Saoch Et *contor* med glaas omkring, som fyndis pa frede: y Rundelen udtil Søen. Huilcken fru kyrstens affskeen den Salige herre *Auiserede* uorris Søn. den Itziige Byskop aff Brehmen, som pa dy tyder uar y franckerige.

Der fru kyrsten nu kam offuer tiil fyen, och Moderen inted uyste hinder tiil wyllie, Da begindte hun at drage

[1] Forsked, Afgjørelse.

fra den Ene tyl den anden y landiid. Indtil uy bleff ded uaar, Huorpa uy lod fru Ellen forsta, At sliig Striippen op och neder y landiid war icke allene Børnen Skymplig, mens ochsa gaadt folck besuerligdt, huorfor hun skulle Indrømme Datteren Boluer och Rossenwold. Huilckid om hun skøndt inted gerne giiorde, da *Accommoderede* hun siig dog derudi. Da pa ded fru Ellen pa dy Tyder kunde Indbylde godt folck, at hun med datterens Dondt uar Ilde tiilfriidtz, Da lod hun briide udaff hussen pa begge garden aldt ded, som brydes och bordtføris kunde, Saat uy formendte, at hinders wrede ymod datteren uar sa fyrig, att wand den inted kunde Slycke. Mens dentyd den frue aff Øssel[1]), pa huiis mund der bleff lagdt En klemme Pa En offendtlig herredag, med hinders selskab kam til at *tractere* dem ymellom. da bleffue dy sa gode uenner, at dy med ydelig Senden, Skriiffuen och forehringer aff katte, hunde och andiid sliigdt aldriig huylede.

Der uy nu lod fru kyrsten følge, huiis tøy och kleeder hun haffde laadt epther sig pa frede:, da byldede siig fru Ellen muelig ind, at uy forstod ded inted bedre. Mens ded, som passerid uar, ded uar for wybecke krussis persons skiild skeed, Som fru Ellen dog uel uyste, inted Saa at uerre y sandhed. Huorom herepther udførligen skal bliiffue taaliid. Daa Sende fru Ellen vnderskedtlige gaadt folck pa adskyllige tyder tiil os at Erfahre uorris uillie om samme frøckens optuchtelse. Der uy nu til sliig hinders anmoding inted uylle forsta, mens formendte hinder at uerre gammel nock til at optuchte sadandt et frøcken wden worris *direction*,

Huorpa hun tog siig for y Egen person at bringe os siin mening for Och tog sa siin uey henad Slagelsse, huor hun holdte siig nogle dage hiemmelig op. Der hun nu bleff keed deraff, da haffde hun bud Epther hoffpredikanthen Docter Peder wynstrup och begerede aff hannem, at hand

[1]) Karen Urup, s. V. 131.

uille ga op til os och vnderdanigst holde an, at hun motte komme os tiil ordtz.

Der hand nu kam op tyl oss och forrettede fru Ellens Erinde, da suarede uy, at uy uar tilfriidtz, at hun andendagen komme op tiil os, Och sagde uy derhuos: *D:* Docter, uy erre uist derpa, at ded faar En skyden Ende. Huortil hand suarede: Ney, med gudtz hielp, ded skeer uel inted, hun haffuer loffuid mig, at hun icke skal tale Ett ordt, som kan gerade E: M: til nogen fortørnelsse. Huortil uy Suarede: Ia, Ia, tyden skal uel giffue ded.

Der hun nu andendagen kam op pa slottid och bleff deroppe losserit och ued uorris taffel *tracterit*, saoch Noglegange doblede med os, da geradede hun uden thuiffuel y dy tancker, at hun haffde nu Ramdt ded Reet, huorfor hun Nu uylle Bruge tyden och syn Liistighed til att fliicke os siin datters unge pa halssen.

Der hun nu haffde uerrid Nogle dage der, som sagdt Er, da kam hun Engang Ind til os y sengiikammerit stackiid for moltyd. Der ded nu lackede imod tyden, at madden skulle komme, Da stod uy op fra bordiid, som uy saad ued och skreff, och ginge sa henad der, som fru Ellen waar. Sa gaff hun siig y snack med os om allehande, som inted haffde at betyde. Mens førend snacken uaar halff ude, da begiindte hun at siige oss, huor liig hinders datters unge uar oss, huortyl uy inted suarede, aldenstund uy mente, at ded uar for tylig, aldenstund uy uar uyss pa, at hun for ingen anden arsag skiild war kommen diid wden att forsøge, om hun kunde flycke os samme horunge pa halssen.

Vdi dy samme dage haffde hun for, att hun uylle haffue vorris datter Eliisabet Augustam tyl siig y Eenerom, Huilckid der ded hinder inted kunde angaa, Da giiorde hun anslag paa greff woldemar Christian, at hun hannem kunde faa tiil siig y Eenerom, huylckid hinder ochsa lyckedis.

Der uy nu ded fornam, da formendte uy, at hun uar

gammel Nock y garde, Och skreff hinder sa tyl, At uy med stor forundring haffde fornommen hinders wforskammede Driistiighed y ded, at hun torde lade siig mercke, at hinders datters wnge uar os lyger end nogen aff dy andre, Der hun dog uyste, at uy aldrig haffde holdt den unge for uorris at werre. Pa huilcken worris skriiffuelse hun suarede os En hob huiis huas, som uy y al sandhed ingen Reede kunde finde y, Allene at hun haffde inted teenckt andiid, End att uy haffde holdt samme barn liige ued dy andre børn, *item* at hun uel merckte, at der uar dy y uorris dagelige omgengelsse, som fortrød, at wii Saalenge kunde fordrage hinders Neeruerrelsse huos oss.

58.

Fremstilling af Maaden, hvorpaa Kongen blev bekjendt med Vibeke Kruse. — *Geh. Ark.*

Eptherdi ded haffuer altyd uerrit fru kyrstens Munckis och hinders anhangs ydelige fliid och Endnu er At indbylde gadt folck, at den kerlighed, uy haffuer hafft tiil wybecke krusse, haffuer uerrit arsag tiil den wnade, fru kyrsten er geradit y huos Oss,

Da, paded at al werden kan Erfahre, at sliigdt [1]) pa inted Er *furderit* [2]) vden pa løiien, Da haffuer uy for gadt ansiiet at *demonstrere* den leiilighedtz Rette beskaffenhed.

Dentiid fru kyrsten y mange made forløb siig y mod oss, som heer uylle falde for wiidtløfftig at fortelle, och hun haffde Iagit piigerne aff Slottiit, huorybland wiibecke uar den Ene, Der ieg nu om morgenen tylig for dag uylle gaa Neder aff Slottit henad Prouiiandt garden, da bleffue uy Et kuyndfolck uaar, som uar kleed pa Aadels. Der uy nu trad nogiit bedre fordt, da bleff uy uaar, at

[1]) Ordet er skrevet to Gange.
[2]) Fejlskrift for: funderit.

ded uaar fru Ellen Marsuyn. Der uy nu kam hender nogit Nermer, da spurde uy hinder ad, huad hun uylle sa tyliig pa dy stede saa tylig(!). Daa Suarede hun: Ieg uylle gerne tale med E: M:

Der uy Nu begerde at uyde, huad hinders Erinde uaar. Da skagde(!) hun, at hun gerne uylle beholde wybecke krusse huos siig, om hun motte, huorpa uy suarede: huad kommer ded oss ued, huor hun blifuer? Der hun nu haffde *Repiterit* samme snack, indtil ded lackede hen ymod moldtid, och uy uel mercke, at ded uar indted fru Ellens mening, att hun uylle abuardte Maldtiid, Daa sagde uy tiil hinder, som før sagdt uaar: Huad kommer ded mig ued, huor hun bliiffuer? For Oss ma hun uerre, huor hun wiil. Der uy Nu haffde sagdt dette, som sagdt, da giick [1]) neder ad Byen och tog wiibecke med siig henad fyn.

Nogle ugger derepther, der uy med *Armeiien* uille gaa fra Suynborg ud offuer tyl Øen [2]), som fiinden pa dii tyder fandtiis, Och uy paa ueiien besøgthe fru Ellen och uar paa thuende aff hinders gaarde, huor wybecke ochsaa fandtiis. Der uy Nu aff modbør nogle dage bleff opholdt, da kam uy y kundskab med wiibecke, som bekendt Er. Mens att uy tylforen, ymens hun uar y fru kyrstens tyeniste, skulle haffue hafft Endten med hinder eller nogen anden nogen legemlige Omgengelsse, ded Er inted sked, Saa sandt hiielppe os gud heer tymelig och hiissit y all Euighed.

Der nu friidden ymellom oss och keiisseren Epther den Allerhøiiestis welbehag uar sluttit, och uy kam ygennom fyn tilbage, da besøgthe uy fru Ellen och fandt wiibecke huos hinder. Der uy Nu haffde uerrit nogit y Stuen, da spurde fru Ellen oss ad, huorledis wybecke nu behagede Oss, och om hun y uorris frauerrelse Icke uaar

---

[1]) Her mangler Ordet: hun.
[2]) Ø (die Öhe) i Angel, jvfr. III, 359.

bleffuen feeder, En hun uar før. Da Smylede uy offuer samme hinders Snack och giick saa fra hinder. Nogiit derepther da kam hun tiil os, sagde tiil oss, att om wiibecke motte ligge y barsselseng pa En aff hinders garde, da skulle hinder der skee aldt gaadt, for h[u]iilcken hinders gode wylliie uy tackede hinder, Mens uy uille indted haffue, att ded skulle skee.

Aff huilckit letteligen Er at Erfahre, huilcken aff oss, Endthen uy Eller fru Ellen, haffuer giiffuen størst arsag tiil worris och wybecke krussiis kundskab.

Att ded nu saledis gangen och fahren Er, som forskreffuit staar, ded bekrefftiger uy med uorris kongelige Ord och hand, sa sandt hiielppe oss gud y himmelen her tymelig och hiisset Euig. Ammen [1].

59.

Historisk Beretning om Oprindelsen til Kongens Bekjendtskab med Vibeke Kruse. — *Geh. Ark.*

Hystorica Narratio Om myn och wybecke krussis første kundskab, som fru Ellen Marsuyn indted skal kunde nechte saledis at uerre y all Sandhed.

Der Ieg pa køben: slott fornam, at fru kyrsten gans wformodtligen hafde skyldt sig ued wybecke krusse och En anden piige uid Naffn Sylle [2], da skaffede ieg pa samme maner dy tydske Iomfruer aff.

En dag eller tu derepther, som ieg om morgenen for dag giick neder aff slottit henad Prouyandtgarden. Da sa ieg et kuyndfolck yblandt folckene, som uar kled pa Aadelsk, huorfor ieg befohl at Erfahre, huem ded uaar.

---

[1]) Denne Erklæring kan, ligesom den følgende, muligvis være fra 1641, men kan ogsaa være fra et senere Aar. Jvfr. V, 64.

[2]) Sille, jvfr. III, 353.

Y ded samme da bleff ieg waar, at ded uar fru Ellen, Huorfor leg strax tiil hinder[1]): Ellene, huad gør du heer sa tylig? Huorpa hun suarede: Ieg haffuer at tale med E: M:, som ligger Macht pa. Dentyd Ieg uylle uyde, huad ded uar, da uylde hun indted herfor dermed, Mens fulde mig offuer tu tymer aff Ett kuarter y prouiandtgarden y Ett andiit. Langdt om siier da spurde hun mig ad, Om hun motte beholde wybecke huos siig. Huorpa ieg wendte mig om til hynder och sagde: Ellen, huad kommer ded mig wed, huos huem hun Er? For mig ma hun uerre huoss huem ded hinder lyster, Hun Er vng, hun faar uel En tyeniste ygen. Huortil hun suare: ded er uel, Om ded Indted Er E: M: ymod, da uyl ieg gerne haffue hinder huos mig. Huortil ieg suarede: Ia, sommend, al den del, Ieg haffuer y hinder, den uyl Ieg gerne Oplade dig.

Dentiid hun Nu haffde bracht samme snack tyer End Engang pa banen, Da bleff ieg keed deraff Och sagde tyl fru Ellen: Ellen, ieg Er y al sandhed rett uel tilfriidtz, at hun bliiffuer huos diig. Sa tackede hun mig och tog syn affskeen fra mig och tog sa lyge Neder ad byen och uille Indted bliiffue tyl maldtiid huos mig pa Slottiid.

Nogle ugger derepther da bleff den ganske *Armej* skybiit ued Suynborg, huor Ieg ochsa lod mig fynde. Der ded nu sammestedtz giick nogit langsam tiil med folckens Indskybning, Da begerede fru Ellen, at Ieg uylle begiiffue[2]) pa hinders gaard der Nest huos liggendis[3]), Indtil samme Indskybing uar offuerstanden, Huylckit ieg ochsa Indgiick.

Imidlertyd ieg nu la pa samme gard, da bleff ieg kendt med uybecke krusse, saat hun bleff med wldrich Christian.

Dentyd Ieg begaff mig Nu med *Armeiien* offuer tyl

[1]) Her er glemt Ordet: sagde.
[2]) Her er glemt Ordet: mig.
[3]) Kjærstrup paa Taasinge (III, 359).

Angelen och forrettede der ded, som der skee kunde, och friidden med keysseren uar sluttit, Daa begaff ieg mig henad danmarck ygen och kam henad daalum, huor wiibecke uaar, som y myn frauerrelsse uar bleffuen heel triind.

Der fru Ellen nu sa, at Ieg merckede. huor faat uar, da sagde hun: Nadigste herre, huorledis haager wybecke E: M: Nu? Huortil Ieg inted suarede, mens loe deraff. Syden Erbød fru Ellen siig. At hun uylle lade wybecke ligge y barsselseng pa En aff hinders garde. om hun motte. Huortil ieg inted suarede, mens giick fra hiinder.

60.

Til **Korfits Ulfeldt** (?).

Om Midler til at underholde fattige Præsteenker i Sjælland. — *Geh. Ark.*

Der Er y Syeland 398 Sogner. Naar Nu huer Sogen *contribuerer* 3 daler huerdt Aar til dy prestekuynder, Som fattige waar, da kan ded gørre om Aarit . . . . 1196 dl.
Vdi ty aar kan ded gørre . . . . 11960 dl.,
huoraff Ett arss Rendte beløbber sig . . . . 718 dl.

NB. Om ded wox, som brugis tiil Lyss, och[1]) giiordt y penge til den samme brug. Och man brugte huoss Altharens Sakramentis vddelelsse talleliis, som aff Ingen ansehende waar, da kunde ded gørre Ett stadtliigdt *capitall.*

Udskrift: Riigens Hoffmeister[2]) tiil hande.

---

[1]) Her mangler Ordet: blev.
[2]) Formodentlig Korfits Ulfeldt, da Brevet synes at være fra Kongens senere Aar; i saa Fald er det altsaa yngre end April 1643. Med Hensyn til Præsteenkers Forsørgelse kan bemærkes, at Kongen 25. Novbr. 1628 havde befalet Biskopperne

61.

Til Christen Thomesen Sehested.

Kongen vil vide, hvem der paa hans Vegne skal anklage en Præst, som er løben bort fra sin Menighed. — *Geh. Ark.*

Eptherdi Ieg glemde y dag for Maltiid At lade dig forsta myn mening. At Ieg uyl uyde, Huem der skal pa myne uegne klage den Prest an for Bysspen Och Prouesterne, Som haffuer forløbiit syn menighed, Aff arsag, som hand siiger. Att hand haffuer werrit *perturberit* aff En Røst. som talede tiil hannem, Da skaldtu Nu lade mig sliigdt uyde. *Vale.* Køben: Slott den 6 *Nouem: Anno* 1643[1]).

Christian.

Udskrift: Chanseleren H: Christian Tommissen til hande.

---

bl. a. at gjøre Forslag om Maaden, hvorpaa Gejstlighedens Enker kunde forsørges. Forordningen af 27. Marts 1629 berørte dog ikke dette Punkt; derimod findes Forslag desangaaende i Bispernes Betænkning af 1631 om et Tillæg til Kirkeordinansen. men disse Forslag falde ikke sammen med Kongens i Brevet nævnte Planer (Rørdam, Danske Kirkelove III, 136. 140 ff. Kirkehist. Saml. 3. R. II. 144 f.).

[1]) Paa denne Tid var Kongen i Haderslev, og da Brevet er dat. Kjøbenhavns Slot, maa der derfor være en Fejl i Dateringen, maaske snarest i Aarstallet.

Under Trykningen af dette Bind ere Udgiverne blevne opmærksomme paa følgende Breve, som burde have været medtagne i dets første Afdeling.

A. 9. Decbr. 1591.

Til Hertug Ulrik af Meklenborg.

Han sender ham en sjælden, i Norge fangen Fisk. — *Haupt-u. Geh. Arch. i Schwerin.*

Auch freundlicher, Hertzlieber Herr grossvatter, wollen wir E: L: freund vnd Sonlich nicht verhalten, das wir einem seltzamen Fisch, so zu vnsern Reich Norwegen gefangen, bekommen, vnd thun derselben seiner wunderbarn gestalt halben E: L: hiermit freu[n]d vnd Sohnlich vbersenden. *Datum ut in Literis.*

E: L: gehorsamer Sohn,
dieweil ich lebe,
Christian *manpp.* [1]).

B. 1. Juli 1623.

Til Skriveren og Fogeden paa Antvorskov.

Om noget fra Oldenborg ankommet Kvæg, som foreløbig skal blive paa Antvorskov og der passes. — *Geh. Ark., Bilag til Antvorskov Lens Regnskab 1623—24.*

Dette fehe [2]) skall bliffue til Anderskou, indtill Slodtzherren Ernst Norman kommer hiem, Saa ued hand all

[1]) Er en Efterskrift til et ikke egenh. Brev af 9. Decbr. 1591.

[2]) Om de i Oldenborg kjøbte 200 Stykker Kvæg, som senere skulde drives til Markerne ved Kjøbenhavn, se I, 316. Jvfr. Sjæll. Tegn. XXII, 213 f.

besked. Ymidlertyd skall Samme fehe skaffis gaatt høy gress och foringendell steedis att komme y Skouen. Der skall antaagiss strax kuyndfolck, som skall *ordinari* malcke samme fehe. Och skall Den kaarll, som nu huoss fehed Er, som er kommen med aff Oldenborch, bliffue huoss fehed Paa En manidtztiid fraa dagss *Dato* och haffue opseend dermed[1]). Hannem skall herepther betalis for hanss wmag, ymidlertyd skall hand haffue hanss kost paa Slottid.

Actum Nyborrig den 1 *Iulij Anno* 1623.

Udskrift: Huorepther Skriffueren[2]) Och fogden[3]) Paa Anderskou Dennom Skall retthe.

C. 18. Aug. 1625.

Til Hertug Johan Ernst af Sachsen-Weimar.

Kongen ønsker at erfare Tilstanden i Fæstningen Stolzenau, som er bleven opfordret til at overgive sig. En Bøssemester kan undværes, men maa ikke rejse bort, før han han har udstedt en Forpligtelse. Den spanske Gesandt skal der holdes Øje med. — *Trykt hos G. E. Heermann. Beytrag zur Ergänzung u. Berichtigung der Lebensgeschichte Johan Ernsts des Jüngern, Herzogs zu Sachsen-Weimar, Weimar 1785, S. 67 f.*[4]).

E. L. Schreiben zu Nienburg den 17 *hujus* habe ich diese Stunde empfangen und aus dem beygefügten Schreiben die Auffoderung des Hauses Stolthenov vernommen und erachte, dass man es eine Zeit lang ansehen muss. E. L. können mir wol mit Erster Gelegenheit den Zustand derselbigen Festung in müglicher Eile wissen lassen[5]). Den

---

[1]) I Følge Lensregnskabet hed denne Person Løbe Oyen.

[2]) Hans Lavritsen.

[3]) Niels Knudsen.

[4]) Hr. Stud. mag. K. Fredstrup har godhedsfuldt gjort opmærksom paa dette Sted.

[5]) Fæstningen Stolzenau i Grevskabet Hoya overgav sig til Tilly allerede 20. August. Den Øverstbefalende blev derfor dømt

Büxenmeister betreffend halte ich es dafür, dass es ohne ihm wol kan bestellet werden, den unter den Soldaten wol Lüthe vorhanden, die Stücke feuren können, allein dass der Büxenmeister, so weg begehret, nach den Herzogen von Braunschweig sich zu begeben, verpflichten muss, ehe er ausgelassen. Den Gesandten aus Hyspania [1]) soll in acht genommen werden. E. L. werden, ob Godt will, alles in gute Obacht nehmen. Der Allmächtige kann alles seinem heiligen Nahmen zu Ehren *disponiren* wissen. Almacht(!) Ich E. L. hiemit befhelen thue.

E. L. allezeit

getrewer Vetther

Christian.

Datum Ferden den 18 *Augusti Anno* 1625.

So balde müglich So soll Ein Büxenmeister abfertigt werden.

---

fra Livet (Nyerup, Mag. for Rejseiagtt. IV, 538. Slange S 555). Naar andetsteds Overgivelsen henføres til 15. Aug. (s. Opel, Der niedersächsisch-dänische Krieg II. 281), taler Brevet mod Rigtigheden af dette Datum.

[1]) Johan Carl v. Schönburg, s. I, 456.

Rettelser og Tilføjelser.

1. Bind (1589—1625).

S. 84 Anm. 3. Om den her nævnte Kaptajn „Ceridon" kan følgende oplyses: Af et 8. Novbr. 1615 i Welmarode efter den danske Konges Befaling afholdt Forhør, der skulde oplyse, hvorledes Hertugen (Ernst Ludvig) af Sachsens Fane 15. Juli 1612 gik tabt ved Kungsbro og Rytterne tangedes (jvfr. A. Larsen, Kalmarkrigen S. 226), fremgaar det, at den franske Kaptajn Serida — Gabriel Serida kaldes han paa Aktstykkets Bagside — den nævnte Dag gik over til de Svenske. (Geh. Ark., Danske Kong. Hist., Fasc. 82 ab.)

- 157. Orig. til Nr. 129 findes i Geh. Ark. (tidligere i Kgl. Bibl.).

- 432 Anm. 1. Boderne paa Mønten er vistnok Boderne i Møntergade. (Dr. O. Nielsen.)

- 464 L. 3 f. o. Kommaet efter „Skrifftliigen" flyttes hen foran dette Ord.

2. Bind (1626—31).

S. 316 L. 14 f. n. Ellitsø. læs: Erritsø.

- 388 (Registeret). Otterberg. læs: Ottersberg.

3. Bind (1632—35).

S. 349 Anm. 2. Kirstine Munk opholdt sig paa Stjernholm fra 2. April til 21. Juli 1635 (Fortæringsregister ved Stjernholms Lensregnsk. i Geh. Ark.).

4. Bind (1636—40).

S. 395. Brevet Nr. 451 er ikke fra 1640, men fra 1626. Det udgaar derfor helt paa dette Sted, men er optaget II, 41.

5. Bind (1641—44).

S. 313. Den Kaptajn, der stak en anden Herremand ihjel, som Kongen skriver i Brevet af 3. Marts 1643, var Lavrits Galtung. Den dræbte var Axel Movat (Muat) den yngre, der ogsaa var Søkaptajn. Se Lind, Kristian IV og hans Mænd paa Bremerholm S. 296. 306.
- 453 L. 2 f. n. Aarstallet 1630 er usikkert, se ovfr. S. 115.
- 501 - 5 - Rigsraader, læs: Kommissarier.

6. Bind (1645—48).

S 18. Brevet Nr. 26 er næppe til Esaias Fleischer, som siden 1639 ikke var Hofapotheker (Grundtvig, Meddelelser fra Rentekammerarch. 1872 S. 193). Snarere er det vel til Samuel Meier (jvfr. VI, 119).
- 46 Anm. 1. 10. Septbr. 1629 udgik der Kongebrev om, at der skulde gjøres Afregning med Kaptajn Torcy (Sjæll. Tegn. XXIV, 251).
- 173 L. 5 f. n. Amt, læs: Herred.

7. Bind (Tillæg).

S. 21 L. 4 f. n. Efter „Schwerin" sættes Komma.
- 41 Anm. 1. Jep Tømmermand er vist snarest den i Nr 26 og 29 nævnte Jep Jørgensen.
- 114. I Overskriften til Nr. 35 sættes „Leiel" ind efter „Madsen".

Fortegnelse

over

de Personer, til hvem Brevene ere skrevne*).

---

*) Numrene paa Brevene i anden Afdeling af nærværende Bind, Brevene fra uvis Tid, ere satte med *Kursiv*.

Register*).

*) En Stjerne efter et Sidetal angiver, at der paa denne Side findes udførligere Oplysninger i Noterne om vedkommende Person eller Sted. *Dat.* ved Stedsnavne betyder, at Stedet paa de følgende Sider i Texten forekommer som Dateringssted.

